

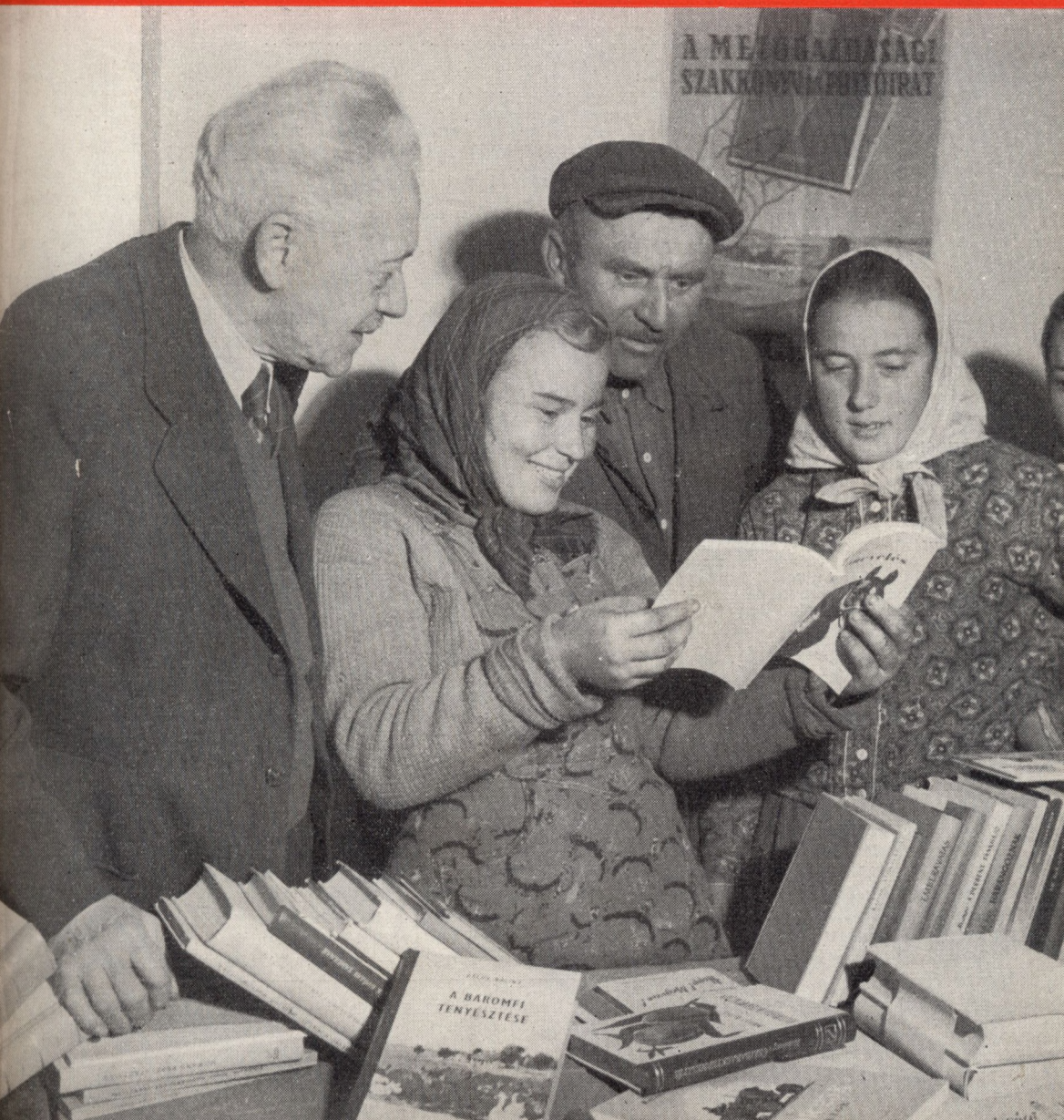
A KÖNYV

1955. NOVEMBER

V. ÉVFOLYAM

11. SZÁM

Mezőgazdasági könyvvásár a gödöllői tangazdaságban

TARTALOM

	Oldal
MIHÁLYI IMRE: A József Attila jelvényt szerző olvasómozgalomról	481
PÁLOS ENDRE—ZOLNAY VILMOS: Ismét megindul a Könyvbarát-mozgalom	485
BARABÁSI REZSŐ: A könyvtárosi munka néhány kérdése	488
GYÖRI GYÖRGY: Gondolatok az új szakszervezeti központi könyvtárakról	491
Elmés mulatságok	494
SEBESTYEN GÉZA: A könyvtári munka. A tájékoztatás. 1. rész. Felvilágosítás	495
A könyv a nagyvilágban	498
Pillanatképek a múltból	500
PÓK LAJOS: Jegyzetek az irodalmi kritikáról	501
GASCHLER REZSŐ—SZABÓ ENDRE: A különböző foglalkozási csoportokhoz tartozó családok kulturális ellátottsága	505
ARADI NÓRA: Ifjúsági könyvek illusztrációiról	508
KATONA JENŐ: Gárdonyi Géza könyvtára	513
PÓR JUDIT: Alexandr Szerafimovics	516
Ötvenes a Szépirodalmi, az Ifjúsági és a Művelt Nép Könyvkiadó Egy magyar nyomdász	513 520
Gondok és eredmények:	
Műszaki könyvvásárok (Balázs Sándor)	521
Az iskola és a könyvtár együttműködése (Detre László)	522
Annotált katalóguscédulákat a könyvtárakba! (Szőnyi László)	523
Helyismereti gyűjteményeket a budapesti kerületi könyvtárakban (Sugár Jenőné)	523
Vidéki könyvtárosok és a mezőgazdasági szakképzés (Tóth István)	524
Az elrongyolódott képeskönyvek felhasználása (Bárdcs Ferenc)	524
Eseménynaptár (Vajda Pál)	525
Új szakmai kiadványok (Gerő Gyula)	526
Könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke (Bán Gézané)	527

A címlap BERETH FERERC (Magyar Fotó) felvétele

E SZÁMUNK MUNKATÁRSAI :

Mihályi Imre, a Népművelési Minisztérium osztályvezetője — Pálos Endre, a Kiadói Főigazgatóság munkatársa — Barabási Rezső, a Népművelési Minisztérium könyvtári főosztályának vezetője — Györi György író — Sebestyén Géza, a Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának osztályvezetője — Pók Lajos, a Művelt Nép Könyvkiadó munkatársa — Gaschler Rezső, a Népművelési Minisztérium könyvtári főosztályának munkatársa — Szabó Endre, a Központi Statisztikai Hivatal munkatársa — Aradi Nóra műtörténész — Pór Judit, az Új

Magyar Könyvkiadó munkatársa — Balázs Sándor, az Országos Műszaki Könyvtár munkatársa — Detre László, a csornai Járási Könyvtár munkatársa — Szőnyi László, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Könyvtár vezetője — Sugár Jenőné, a XXII. ker. tanács Szabó Ervin Könyvtárának munkatársa — Tóth István, a pástói Járási Könyvtár vezetője — Bárdcs Ferenc, a bajai Járási Könyvtár munkatársa — Katona Jenő, a KÖNYV főszerkesztője — Zolnay Vilmos, a KÖNYV felelős szerkesztője — Gerő Gyula, a KÖNYV belső munkatársa.

A KÖNYV

Példányszám: 5640

A Népművelési Minisztérium lapja — Szerkesztő: a Szerkesztőbizottság — Főszerkesztő: Katona Jenő — Felelős szerkesztő: Zolnay Vilmos — Felelős kiadó: a Lapkiadó Vállalat igazgatója — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221-285, 221-293 — Terjesztik: Budapesten a Főposta Hírlapterjesztő Üzeme, vidéken a helyi hírlapterjesztéssel foglalkozó postahivatalok. Előfizetés: a Posta Központi Hírlap Iroda vállalatánál, Budapest, V., József nádor tér 1., távbeszélő: 180-850. Negyedévi előfizetési díj: 9,— Ft. Csekk számlaszám: 61 038

A József Attila jelvénytulajdonos olvasómozgalomról

A DISZ Központi Vezetősége és a Népművelési Minisztérium június 9-i határozata értelmében november 15-én országsszerte megindult a József Attila jelvénytulajdonos olvasómozgalom. Mint a felhívásból kitűnik, a mozgalom célja: kiszélesíteni, elmélyíteni és általánossá tenni az olvasást ifjúságunk körében, s ezen keresztül erősíteni az ifjúság szocialista szellemében való nevelését. A mozgalomnak a DISZ-szervezetek megerősítését is segítenie kell.

Ifjúságunk egy része, elsősorban a tanulói ifjúság ma is olvas. Közel félmillió azoknak a fiataloknak a száma, akik tagjai valamelyik állami, vagy szakszervezeti közművelődési könyvtárnak. Azt szeretnénk azonban, hogy minden fiatal olvasó emberré váljon. Hiszen az olvasás segít megismerni más népek életét, kultúráját, az olvasás teszi lehetővé az elmúlt korok és a ma emberének, társadalmának, gazdasági és szellemi életének, a történelem nagy eseményeinek, a felfedezéseknek, a természet és technika világának stb. megismerését, tanulmányozását, felhasználását, sőt a jó könyvek fényt vetnek a jövőre is. Emellett az olvasás a legkellemesebb szórakozások egyike.

A magyar ifjúság csak úgy és akkor tudja végrehajtani az előttünk álló nagy feladatokat (ötéves tervek, a mezőgazdaság szocialista átszervezése, a technika meghódítása), ha állandóan tanul, ha szüntelenül növeli politikai és szakmai ismereteit, ha szívósan és következetesen törekszik általános műveltségének gyarapítására, ha érzésvilága még szebbé, gazdagabbá válik.

Ezt a célt szolgálja a József Attila jelvénytulajdonos olvasómozgalom is. Az olvasómozgalom tervének kidolgozásánál figyelembe vettük a csehszlovák ifjúság körében már évek óta nagyon népszerű Fučík jelvénytulajdonos olvasómozgalom és a romániai „Szeressétek a könyvet” elne-

vezésű állandó jellegű ifjúsági olvasómozgalmi verseny szervezetét, tematikáját, tapasztalatait.

A József Attila mozgalom a DISZ mozgalma

A mozgalom színtere a DISZ alapszervezet. Ez azt jelenti, hogy a mozgalom szervezésében és lebonyolításában a DISZ-tagok, a DISZ-szervezetek élen kell járjanak. Azt jelenti, hogy a mozgalom rendezvényei (ankétok, viták stb.) eltérően pl. a román gyakorlattól, nem a könyvtárban vagy a könyvtár mellett, hanem a DISZ-alapszervezetben lesznek, hogy elsősorban a DISZ-tagok között, az alapszervezetek adta kereten belül, a szervezetek megerősítése érdekében kell az olvasás kiszélesítésére és elmélyítésére törekedni.

A mozgalom elsősorban a nagyüzemi és a mezőgazdaság szocialista szektorai-ban dolgozó ifjúságra épít. Számít azonban a középiskolás ifjúság és a ma még szervezeten kívül álló ifjúság tömegeinek aktív részvételére is. A mozgalom DISZ-jellege persze korántsem jelenti, és nem is jelentheti azt, hogy 'csupán a DISZ-szervezetek, a DISZ-tagok feladata a mozgalom szervezése stb.

Éppen, mivel olvasómozgalomról van szó, nélkülözhetetlen a népművelés munkássainak, köztük a könyvtárosoknak a kezdeményező, lelkes munkája. A DISZ-szervezetek mellett nagyrészt a könyvtárosokon múlik az olvasómozgalom sikere.

A könyvtárosok feladatai az olvasómozgalomban

A DISZ Központi Vezetősége és a Népművelési Minisztérium mind a DISZ-szervezeteket, mind a könyvtárosokat részletesen tájékoztatta már tennivalóikról. Felhívjuk azonban a figyelmet arra, hogy a legjobb útmutatás is pusztába kiáltott szó marad, ha felhasználásáról

megfelelnek, ha nem vesznek róla tudomást.

A mi könyvtárosaink nagy többsége lelkes ember, aki szereti és érti a munkáját. A József Attila jelvénytérző olvasómozgalom sikeres végigviteléhez azonban a lelkes munka mellett még egyéb is szükséges. Szinte általános tapasztalat, hogy a DISZ-szervezetek és a könyvtárak kapcsolata nem elég erős, több helyen formális, sőt sok helyen nincs is kapcsolat közöttük. A DISZ mozgalma, amely a könyvtárakra, mint bázisra épül, nem járhat eredménnyel a kapcsolatok rendezése és megszilárdítása, megfelelő együttműködés kiépítése nélkül. Az együttműködés persze nem állhat utasítások adásából és vételéből, jelentések kéréséből és írásából. A jó együttműködés a feladatok kölcsönös megbeszélésében, megszervezésében és előkészítésében, a teendők végrehajtásában és a kölcsönös tájékoztatásban kell, hogy jelentkezzenek.

A könyvtáraknak a mozgalom egész folyamán messzemenő segítséget kell adniok a DISZ-szervezetek számára. Miben álljon a segítségnyújtás? Mindenekelőtt abban, hogy biztosítják azt a könyvanyagot, amelyet a mozgalomban részt vevők számára kidolgozott könyvjegyzék tartalmaz. Valószínű, hogy a letéti könyvtárak a jegyzékben felsorolt művekből nem rendelkeznek elégséges példánnyal. Előfordulhat az is, hogy a kérdéses műnek, vagy műveknek egyetlen példánya sem

található meg a letéti könyvtárainkban. Szükséges tehát, hogy a járási és megyei könyvtárak a könyvjegyzék és a letétlapok összehasonlítása alapján a lehető leggyorsabban megállapítsák, hol, melyik könyvtár állománya szorul kiegészítésre. Lehetséges, hogy a járási, sőt a megyei könyvtár sem tud letéti állományából elegendő példányt adni. Ilyen esetekben könyvtáraink feltétlenül vegyék igénybe a könyvtárközi kölcsönzést. Számítani kell megyei és járási könyvtárainknak arra is, hogy a mozgalomba nem kapcsolódik bele egyszerre minden DISZ-alapszervezet. Ezért azon községek letéti könyvtáraiból, ahol a verseny nem indul meg (vagy a DISZ-szervezet gyengesége, vagy a könyvtár nem elegendő működése miatt), a jegyzéken szereplő irodalmi szükség esetén máshova kell átirányítani.

Hasonló problémákkal kell számolnunk üzemi szakszervezeti könyvtáraink esetében is. A SZOT Titkársága és a DISZ Központi Vezetősége Intézközbizottsága a munkásifjúság kulturális nevelésének megjavítására hozott nagyjelentőségű határozatának végrehajtásához, főleg ami a könyvállomány fejlesztését illeti, még huzamosabb idő szükséges. A József Attila olvasómozgalom az üzemekben is megindult és remélhetőleg nagy méreteket ölt. Az üzemi szakszervezeti könyvtárak zöme ma még társadalmi munkás könyvtárossal működik. Ezek az üzemi szakszervezeti könyvtárak a mozgalom során szintén támogatásra szorulnak. Ezért a határozat végrehajtásához minden állami közművelődési könyvtárnak fokozott segítséget kell adnia. Az üzemi, szakszervezeti könyvtárak pedig az eddigieknél jobban vegyék igénybe és maguk is keressék a járási és megyei könyvtárak által felkínált segítséget.

A könyvtárak persze nemcsak azzal segítik a mozgalmat, hogy biztosítják a szükséges könyvanyagot. Segíteniük kell abban is, hogy a DISZ-szervezetek olvasómozgalmi felelősei (november végén DISZ-taggyűléseken választja őket az alapszervezet tagsága) olyan fiatalok legyenek, akik politikailag jól képzettek, akik komoly olvasottsággal rendelkeznek, akik szeretik az irodalmat, a könyveket, és maguk is könyvtári tagok. A DISZ olvasómozgalmi felelősök lelkes, mozgékony, rátermett fiatalok legyenek, hiszen nélkülük nem tudnak megfelelően agítani a fiatalok körében az olvasómozgalomban való részvételt. Nagyrészt az olvasómozgalmi felelősökön múlik, hogy a település, az üzem, a gépállomás, vagy az iskola fiataljai milyen mértékben kapcsolódnak be a mozgalomba, hányan és hogyan küzdenek a József Attila-jelvény megszerzéséért.

Ebben az évben új DISZ-klubot kaptak a Ganz vagongyári fiatalok. Kár, hogy az olvasókat ilyen ablakkal választották el a könyvtárostól.

A József Attila jelvénytörző olvasómozgalom nem egyszerű kampányfeladat, amely november 15-től május 1-ig vagy augusztus 20-ig tart, mint ahogy a fiatalok művelődése sem zárulhat le egy év alatt. A mozgalom állandóan fejlődő, bővülő, mind nagyobb tömegeket megmozgató nevelési tényező kell, hogy legyen. Mindez nem kis mértékben az olvasómozgalmi felelősökön és a könyvtárosokon múlik. Ezért azt tanácsoljuk könyvtárosainknak, hogy az olvasómozgalmi felelősök megválasztásánál legyenek jelen és legjobb tudásuk szerint olyan fiatalot javasoljanak e nem csupán funkciót jelentő munkára, aki alkalmas a nagy feladatok megoldására.

Az olvasómozgalmi felelősöket megválasztásuk után ki kell oktatni feladataikra. A megyei és járási könyvtárak már megkapták az olvasómozgalmi felelősök részére tartandó, néhány előadásból álló tanfolyam vezérfonalát. A tanfolyamot könyvtárosok, pedagógusok vezessék. A könyvtáros teendője azonban ezzel még nem fejeződött be, sőt ezzel csak megkezdődik. Rendkívül fontos, hogy a könyvtárak minden eszközzel propagálják a mozgalmat. Rendezzenek minél több könyvkiállítást az ajánló könyvjegyzék irodalmából, és általában az ifjúsági irodalomból. Szervezzenek könyvismertetések és ankétokat. Különösen fontos a kötelező olvasmányok ankétjának megszervezése, jó előkészítése. (A bronz fokozatban résztvevők számára 3, az ezüst fokozat résztvevői számára 4 kötelező olvasmány van.) A színes és agitatív plakát, a falújság, a hangosbmondó, a mozgalomban való részvételre felhívó nyomtatott vagy sokszorosított könyvjelző, a moziban felhasználható diák és a propaganda sok más módszere hasznos segítséget adhat itt. Külön alá kell húzni a sajtó szerepét a mozgalom népszerűsítésében.

A DISZ központi lapja, a Szabad Ifjúság és a könyvtárosok folyóirata, A Könyv rendszeresen hoz majd tájékoztatást a mozgalom állásáról, közölni fogja a jól bevált módszereket stb.

A József Attila jelvénytörző olvasómozgalom Országos Bizottsága a Magyar Rádió ifjúsági adásainak keretében, de lehetőség szerint azon kívül is rendszeres segítséget nyújt a DISZ-szervezetek olvasómozgalmi felelősinek és a könyvtárosoknak egyaránt. A központi sajtó és a rádió felhasználása mellett kívánatos azonban, hogy a vidéki rádióadók és a megyei sajtó is legalább kéthetenként rendszeresen foglalkozzék a mozgalom megyei állásával, és népszerűsítse a legjobb eredményeket. A DISZ megyei bizottságok és megyei könyvtáraink írja-

Ebédészünet.

nak közös cikkeket a helyi sajtó és a szakajtó számára. A megyei könyvtárak szokásos havi tájékoztatójukat szintén állítsák a mozgalom szolgálatába.

A József Attila olvasómozgalom sikere érdekében változtatni kell kölcsönző könyvtárosaink könyvajanlási módszerén is. Eddig is sok szó esett már szemináriumokon és tanfolyamokon — Szécsi elvtárs, a DISZ Központi Vezetősége Agitációs és Propaganda Osztályának munkatársa is említette október 26-i előadásában — a fokozatossági elv betartásának fontosságáról, az ifjúság érdeklődési köre sokrétűségének figyelembevételéről stb. A kölcsönzési munka gyakorlata azonban csak elvétve vette figyelembe a fokozatosság elvét, éppúgy, mint az ifjúság rétegződését, vagy igényeinek különbözőségét. Nagyon fontos, hogy a mozgalom lebonyolítása során kölcsönző könyvtárosaink nagyobb igényességgel, következetesebben figyelembe véve az ifjúság nevelése és az ifjúsággal való könyvtári munka sajátosságait, a nevelőmunka ismert elveinek megvalósításával végezzék feladatukat. Az a kölcsönző könyvtáros, aki a könyvekről csak annyit mond az olvasónak, hogy jó vagy szép könyv, érdemes elolvasni, nem ér el eredményt.

A József Attila jelvénytörző olvasómozgalom harc a jó könyvek, a jó — mindenekelőtt a szocialista-realista — irodalom alkotásainak fokozott olvasottságáért, harc a ponyvairodalomnak az ifjúság köréből való kiszorításáért. Most minden könyvtárosnak arra kell törekednie, hogy a szocialista-realista irodalom legkiválóbb alkotásait adja a fiatalok kezébe, csak így lehet az ifjúság szocialista nevelője. El kell érni, hogy ifjúságunk mind nagyobb tömegei szeressék meg, érezzék barátjuknak a könyvet.

A József Attila jelvénytulajdonos olvasómozgalom politikai munkája

Nem lesz könnyű feladat sem a könyvtárosok, sem a DISZ-szervezetek részére a mozgalom kiszélesítése. Küzdeni kell a múlt világából származó gondolkodásmód sok káros örökségével, ami bizony ifjúságunk körében is fellelhető, de küzdeni kell a nyugati, kozmopolita gondolkodásmód, ízlés és magatartás, a sovinizmus és nacionalizmus ellen is, ami a fiatalság körében szintén tért hódított.

Nem lesz könnyű feladat a mozgalom lebonyolítása azért sem, mert a DISZ-szervezetek sok helyen még gyengék, s tegyük hozzá, könyvtáraink sem rendelkeznek ilyen vonatkozásban kielégítő tapasztalattal.

Ennek ellenére néhány helyen, főleg ahol öntevékeny DISZ-szervezetek működnek, örömmel tapasztaltuk már hettekkel ezelőtt is, hogy a fiatalok lelkesednek a József Attila mozgalom iránt. Enyingen pl., miután a sajtóban az első hír megjelent a mozgalomról, a DISZ-

fiatalok összeültek és tervet dolgoztak ki a mozgalom lebonyolításának módjára nézve. Nem róható fel hibájuknak, hogy egyszerre 12 kötelező olvasmányt jelöltek meg, mert részletes információt addig még nem kaptak. Figyelemreméltó viszont gyorsaságuk, lendületük, kezdeményezésük. Csongrád megyében, Borsod megyében és néhány más helyen a megyei DISZ-bizottság és a megyei könyvtár már több héttel ezelőtt megbeszélte a teendőket és felkészült a mozgalom szervezésére. A példákat még sorolhatnám.

Reméljük, hogy a magyar ifjúság mint eddig annyiszor, a mozgalomban való részvételével is bizonyítja majd, hogy olvasott, művelt emberré akar válni, népe és a maga javára.

Könyvtárosaink pedig, akik eddig is sok százezer ember olvasási és művelődési vágyát elégítették ki, remélhetőleg most is bizonyítják majd, hogy hivatásuknak rajongói.

Előre hát az olvasómozgalom sikeréért, a József Attila-jelvény megszerzéséért!

Mihályi Imre

KITÜNTETÉSEK

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa a népművelés területén végzett kiváló munkájuk elismerésül Barabási Rezsőnek, a Népművelési Minisztérium főosztályvezetőjének és Kőnczöli Imrénnek, a székesfehérvári megyei könyvtár vezetőjének a Munka Érdemérem kitüntetését adományozta.

A népművelési miniszter „A Szocialista Kulturáért” kitüntető jelvényt a következőknek adományozta: Geréb Lászlóné, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár osztályvezetője; Képes Ágnes, a VII. kerületi Tanács Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárának munkatársa; Marton Tiborné, a IV. kerületi Tanács Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárának munkatársa; Nagy Lajos, a mecseknádasdi kultúrotthon igazgatója, népkönyvtáros; Szendi Sándorné, az I. kerületi Tanács Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárának munkatársa; Winter Pálné, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár helyettes vezetője.

„Miniszteri Dicsérő Oklevel”-et a következők kaptak: Bárdos Ferenc, a bajai Járás Könyvtár munkatársa; Béber László, a debreceni Megyei Könyvtár helyettes vezetője; Varga Julianna községi könyvtáros, Kaba.

MŰSZAKI FEJLESZTÉSI BIBLIOGRÁFIA

A Párt Központi Vezetősége és a kormány műszaki fejlesztési felhívásának támogatása érdekében korszerű, válogatott szakirodalmi anyagot tartalmazó, annotált bibliográfiát állított össze az Országos Műszaki Könyvtár a következő két tárgykörből: „Gazdaságos villamosenergia termelés hőerőművekben”, illetve „Traktor és jármű Diesel-motorok szerkesztési és üzemeltetési költségeinek csökkentése”. A bibliográfiát megküldötték az érdekelt vállalatoknak, ezenkívül betekintésre a könyvtár tájékoztató szolgálatá (M. O. K.)

A KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOKAT külön polcon tartja a szállinyárosi Járás Könyvtár és az iskolások egy előre összeállított jegyzék alapján kapják meg a soronkövetkező anyagot. A könyvtár minden szerdán vetítettékes előadást rendez a tananyagot kiegészítő irodalomról. Legutóbb Afrikát ismertették a Hanzelka és Zikmund könyve alapján készített diafilm segítségével. A szerdai előadások után Benárd János ifjúsági könyvtáros keresztretjérvény és más retjérvény tanácsadást is rendez a gyermekek részére. Ezzel hozzászoktatja a kis olvasókat ahhoz, hogy a könyvtár a legkülönbözőbb kérdésekre is feleletet tud adni.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY halálának 100. évfordulója alkalmából kiállítási útmutatót adott ki az Országos Széchényi Könyvtár Módszertani osztálya. Az útmutató Vörösmarty arcképét, munkásságának értékelését, életrajzi adatokat és a könyvtárakban rendezendő emlékkiállításokhoz forgatókönyvet tartalmaz. A függelékben Vörösmarty idézeteket közöl és a költő gyűjteményes munkáinak részletes bibliográfiáját adja.

A KÖNYVTÁRAK SZAKKATALÓGUSAINAK fejlesztési munkájához nyújt segítséget a Könyvtárellátó azaz, hogy nyomdal uton osztályon szoroztat és betűrendes, cédularendszerű szakmutatót hoz forgalomba.

A sorozat két részből áll: kb. 400 osztólapból és az osztólapokon előforduló minden fogalomról készített kartonokból.

A Könyvtárellátó csak a december 5-ig megrendelt mennyiséget készítteti el. Bővebb felvilágosítást írásban, vagy telefonon nyújt: Könyvtárellátó, Budapest, VI., Szállin út 16. Tel.: 315-175.

Ismét megindul a Könyvbarát-mozgalom

MÉG NEM VÁLTUNK olvasó néppé, de az elmúlt tíz esztendőben hatalmasat haladtunk előre. Csak az állami közmívelődési könyvtárhálózat könyvtáraiból mintegy 600 000 olvasó ez év végéig előreláthatólag 14 000 000 kötet könyvet kölcsönöz ki, ehhez még hozzá kell venni a nagy könyvtárakban olvasókat és az üzemi szakszervezeti könyvtárakból kölcsönzőket. Az állami könyvesboltokból havonta átlagosan mintegy 18 000 000 forint értékben több mint 1 000 000 kötetet vásárolnak meg az olvasók. Az Olcsó Könyvtár köteteiből havonta 320—350 000 kötet kél el. Ezek a számok azt mutatják, hogy lakosságunknak nem kis része már nemcsak olvas, hanem saját könyvre, saját könyvtárra is igényt tart.

Hogy a lakosság ezt az igényét jobban kielégíthesse, hogy a könyvvél való kapcsolata szorosabbá, könyvtárgyűjtése rendszeresebbé válhasson, a Kiadói Főigazgatóság, a könyvkiadók és a Könyvterjesztő Vállalat ismét megindítja a *Könyvbarát mozgalmat*.

E mozgalomnak hazánkban hagyományai vannak. A két hasonló legismertebb vállalkozásnak: az Egyetemi Nyomda és a Szikra könyvbarát-mozgalmának egyaránt az volt a lényege, hogy az olvasók előfizetési díj ellenében a bolti árnál olcsóbban juthatnak hozzá egy-egy kiadványukhoz. Az Egyetemi Nyomda „Magyar Könyvbarátok” néven ismert mozgalma már a felszabadulás előtt is létezett; leginkább folyóirata, a Diárium révén vált ismertté. Ez a szervezet 1950-ig állt fenn, a Szikra által létrehozott mozgalom pedig 1947-től 1950-ig működött. Ma már megállapíthatjuk: helytelen volt megszüntetésük. Ha a két mozgalom, megtartva mindegyikből azt, ami benne hasznos volt, összeolvadt volna — nagy szolgálatokat tehetett volna a magyar könyv ügyének; de könyvkiadásunk néhány évvel ezelőtti elkövetett, azóta közismertté vált és nagyjából-egészéből már ki is javított hibái, elsősorban a műfaji arányok helytelen megállapítása folytán. látszólagos papiros és így könyvhiány keletkezett, ami azt a hiedelmet keltette, hogy semmi szükség ilyen mozgalomra.

Kétségtelenül helytelen volt, hogy az Egyetemi Nyomda mozgalma csak bizonyos — jobbára régi — olvasórétegekre épített, de megfelelő kiadási politikával, jó szervező- és propaganda munkával ezen változtatni lehetett volna. A Szikra már elsősorban az új olvasóra számított, és ha célkitűzését nem is tudta teljesen

valóra váltani, jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a dolgozók tíz- és tízezrei rendszeres könyvvásárlókká váltak. Hiba volt azonban, hogy a Szikra mozgalma sokszor túlságosan is közvetett utakon próbált új olvasókat toborozni. Például számos hangversenyt és más rendezvényt szervezett — így a mozgalom szem elől tévesztette az igazi célt és nem segítette kellően a könyvkiadás és könyvterjesztés ügyét. Az illetményköteteket sem válogatta ki mindég a leggondosabban, az alacsony tagdíj sem tette lehetővé, hogy ezek szépen kiállítva jelenjenek meg.

A JANUÁRBAN MEGINDULÓ új *Könyvbarát-mozgalom* el akarja és el fogja kerülni ezeket a hibákat, s amikor a könyvvásárlók, könyvgyűjtők segítségére siet, a könyvkiadást, a terjesztést és a könyvpropaganda munka megjavítását is célul tűzi ki, hogy az igényeket még jobban kielégíthesse, hogy még több alkalmi olvasóbelé váljék a könyv állandó, hűséges barátja. Kétségtelen ugyanis, hogy az említett nagy eredmények mellett még igen sok üzemi és falusi dolgozó nem vásárol könyvet, s nem is olvas; egyes műfajok — ismeretterjesztő-, tudományos-, politikai- és szakkönyvek — propagálására és terjesztésére mindeddig nem találtuk még meg a hatásos módszereket. Az ifjúság sajátos igényeit sem tudtuk eddig kellően kielégíteni; a Könyvbarát-mozgalomnak hozzá kell járulnia ahhoz is, hogy a fiatalok százait rendszeres olvasásra neveljük. A könyvgyűjtőket, a bibliofileket is ki kell elégítenünk — különösen szép könyvek kiadásával.

A mozgalom egyaránt számít a már olvasó könyvbarátira, arra, aki szívesen gyűjt könyvtárat magának, és számít a még csak most olvasni kezdő érdeklődésére is. A mozgalom emellett, hogy anyagi könnyebbé tehesse a rendszeres könyvvásárlóknak, az olvasók irodalmi ízlését nevelni, kulturális fejlődését befolyásolni is kívánja.

AZ ÚJ KÖNYVBARÁT-MOZGALMAT az Állami Könyvterjesztő Vállalat keretén belül — a Szikra, a Szépirodalmi, a Magvető, az Új Magyar, az Ifjúsági, a Művelt Nép, a Képzőművészeti Alap és a Zeneműkiadó Vállalat részvételével — szervezzük meg.

A felnőtt olvasók kétféle sorozatra fizethetnek majd elő. „A Művelt ember Könyvtára” címűben különböző szépirodalmi, ismeretterjesztő, politikai és társadalomtudományi könyveket kapnak

majd az előfizetők, csupa olyan kötetet, amelyet minden művelődni vágyó ember valóban örömmel helyezhet el könyvespolcán. Az első évben — még nem egészen végleges tervek szerint — az illetménykötetek sorában megjelentetjük *Szimonov: Fegyvertársak* című művét. Ez a hadtörténeti regény a Halhin-Gol folyó vidékén 1939. nyarán vívott japán-mongol harcokról szól. Megkapják az előfizetők *Veres Péter, Illés Béla* egy-egy kiváló regényét, a Szikra egy kiadványát, egy ismeretterjesztő művet és *Szabolcsi Bence: Bartók Béla* című munkáját.

AZ ELŐFIZETŐK A BOLTI ÁRNÁL 20%-kal olcsóbban juthatnak hozzá a hat illetménykötethez havi 10, évi 120 Ft előfizetési díj ellenében. Az Állami Könyvtérjesztő Vállalat lehetőséget nyújt a cserére is: a hat kötet közül hármat jogukban van az előfizetőknek becserélni; a cserekötetek után azonban csak 10% a vásárlási kedvezmény. Igen bő választékból cserélhetnek a vásárlók. A cserekötetek sorában számos, az utóbbi években megjelent szépirodalmi, ismeretterjesztő, politikai és tudományos mű szerepel és több 1956-ban megjelenő is. Ez utóbbiak közül olvasóink tájékoztatására közlünk néhányat: *József Attila összes versei* bibliapapíron, egy 1919-es antológia, *Barbusse: A tűz, Ehrenburg* három kisregénye, *Camilar: Rablövölgy* c. műve, a *Mai francia költészet antológiája stb. stb.*; A politikai kiadványok közül *Rudas: Dialektikus materializmus és kommunizmus, Garaudy: Szabadság, Dutt: India ma és holnap, Allan—Gordon: Sebészkes és kard* c. művek szerepelnek a cserekötetek között. Az ismeretterjesztő művek sorában megemlítjük *Bónis: I. István, Zerinváry: A föld fizikája, Pogány: Velazquez, Dobay: Székely Bertalan, Verdi: Válogatott levelei, Bujanov: A csodálatos atom* c. kiadványokat.

A másik sorozatot azok számára szervezzük, akik már saját könyvtárral rendelkeznek és azt bibliofil ritkaságokkal akarják bővíteni. Ezek a kiadványok igen gondos kiállításban, számos illusztrációval jelennek meg. A bibliofil könyvek sorában a következő illetmény- és cserekötetek között válogathatnak az előfizetők: *Fazekas: Ludas Matyi, Csokonai: Kultúra, Arany: Bolond Istók, József Attila: Hazám, Lányi Sarolta: Verssek* (Czóbel Béla illusztrációival), *Keresztury: A magyar irodalom képeskönyve, Máttyás királyról, Magyar Simplicissimus. A XIX. század nagy mesterművei, Anatole France: Beszélgetések, Ének Igor hadáról, Corneille: Cid, Bédier: Tristan és Isolda, Till Eulenspiegel. A Könyv-*

barátok az árkedvezményen felül további jelentős előnyöket biztosít az előfizetők számára. A könyvbarát-előfizetők kedvezményes áron kapják meg a januárban meginduló *Könyvbarát* c. folyóiratot, továbbá a könyvjegyzékbe felvett többszáz kötet könyvből 10% kedvezménnyel vásárolhatnak tetszészerinti mennyiségben. Az előfizetők számára részletfizetési kedvezményt is biztosít a mozgalom, ezenkívül kedvezményes belépődíjjal, egyes esetekben ingyen is résztvehetnek a mozgalom által rendezett irodalmi előadásokon. Ezek az előadásokon megszervezzük az író és olvasó közvetlen találkozását, emellett magasszínvonalú műsorral is gondoskodunk. Tervünk szerint több vidéki városban is rendezünk az előfizetők számára ilyen előadásokat. Végül azoknak, akik új előfizetőket szereznek, külön jutalmat biztosítunk: *tíz előfizető ajánlásáért már egy évi ingyen tagság jár.*

AZ ISMÉT MEGINDÍTANDÓ könyvbarát-mozgalomban különösen szívügyünk lesz az „Ifjú Könyvbarátok” mozgalma, amely szervesen beleilleszkedik abba a kulturális tömegmozgalomba, amelyet Pártunk Központi Vezetőségének az ifjúság közötti munkáról szóló májusi határozata alapján szervezett a DISZ. Az ifjú könyvbarátok mozgalmát két tagozatban szerveztük meg külön az úttörő és külön DISZ-korosztálybeli fiataloknak. Az úttörők számára a szervezés alapjául adva vannak az általános iskolák, más a helyzet azonban a DISZ korosztálybeli fiataloknál. Ezeknek a fiataloknak csak egyrésze található a középiskolákban, nekünk viszont az ipari tanuló és a parasztfiatalok soraihoz is el kell jutnunk. Különösen falun maradtunk el a könyvpropagandában, nemcsak a felnőttek, de a fiatalok között is. Az Ifjú Könyvbarátok mozgalmának sikere érdekében a DISZ-szervezeteken kívül a könyvtárosok, kultúrotthonvezetők és pedagógusok segítségére is számítunk a falun; az üzemekben pedig ezenfelül kérjük az MTH és a szakszervezetek segítségét is.

Az úttörők számára elsősorban olyan könyveket adunk ki, amelyek lehetővé teszik, hogy a fiatalok megvegyék könyvtárak alapjait. Megjelentetjük *Petőfi válogatott költeményeit, Garay: Az obszitos* c. művét, *Katájev: A távolban egy fehér vitorla, Prilezsajeva: A hetedik betyárbanda, Iljin—Szegál: Nézz körül a földön* c. műveket, *Verne és Cooper* egy-egy és *Kántor Zsuzsa* új leányifjúsági regényét. Az illetményköteteken felül a fiatalok számára is biztosítjuk a kedvezményes áru vásárlást. A fiatalok számára is szer-

vezünk irodalmi előadásokat, ahol az ifjúság kedvelt írói is megjelennek majd.

A DISZ-korosztálybeli fiatalok könyvbarát-mozgalmát összekapcsoljuk a József Attila jelvénytulajdonos olvasómozgalommal. Ebben a sorozatban az illetménykötetek között megjelentetünk egy magyar klasszikust, egy szovjet ifjúsági művet, egy ismeretterjesztő kiadványt és még egy — később eldöntendő tárgykörből választott — művet.

A csere-kötetek sorában többek között a következőket találjuk: *Arany János balladái, A Kommunista Párt és a KIMSZ hőseinek élete, Lukács Imre: Különös emberek* (Kilián György életéről szól), *Katájév: Hajrá, Schomburgk: A vadon érverése, Atarov: Első szerelem, Ady ifjúsági tárgyú prózai írásai: „Ifjú szívekben élek”* címmel, *Gaal György Sándor: Hogyan hallgassunk zenét, A magyar ifjúság dalai*, továbbá számos olyan kiadványt, amelyek a József Attila olvasómozgalom könyvei között szerepelnek, például: *Balla Antalné: Sallai és Fürst élete és mártírhalála, Gábrriel Péri: Daloló holnapok, Vas Zoltán: A fény felé, A vöröslobogó alatt, Polevoj: Az arany, Groszman: Sztjepán Kolcsugin, Kazakevics: Tavasz az Oderán, Alexej Tolsztoj: Golgota, Illés Béla: Honfoglalás, Fast: Névtelenek balladája, József Jolán: A város peremén, Gramsci: Levelek a börtönből stb.*

Az úttörő és a DISZ-sorozat az iskolai évhez igazodik. Az első évben, a még csonka tanévben januártól júniusig havi 10, ill. 12 forint előfizetési díj ellenében juthatnak hozzá a fiatalok a 4—4 illetmény-kötethez.

Mindegyik tagozatban, a fiataloknál és a felnőtteknél egyaránt, írókból, tudósból és más neves közéleti személyiségekből álló felügyelőbizottságot hívunk életre, amely hivatva van a mozgalom sikeréhez a maga szakértelmével és tekintélyével hozzájárulni. Ez a bizottság állítja majd össze az illetményköteteket és irányítja a mozgalmat.

A KÖNYVBARÁT-MOZGALOM szervezői számítanak a könyvtárosok segítségére is. Különösen a falusi olvasók, előfizetők megnyeréséhez van szükségünk rájuk. A Könyvbarát-mozgalom egyik előnye ugyanis, hogy a könyvesboltoktól távol lakó falusi olvasók rendszeres könyvellátását is biztosítani tudja. Számítunk a könyvtáros elvtársak segítségére az ifjúság között végzendő munkában is. Érdemes a tagszervezéssel foglalkozni, mert ezzel nemcsak azt érzük

el, hogy tovább építjük a könyvtár és az olvasók kapcsolatát, hanem jelentős anyagi előnyökhöz is juthatnak a könyvtárosok: az Állami Könyvterjesztő Vállalat például a felnőttek kategóriájában minden tíz új előfizető szerzéséért egyévi ingyen tagságot ad.

FOLYÓIRATUNK IS KOMOLY szerepet vállal a mozgalmából. Januártól kétféle alakban jelenik meg. Az egyiknek a címe A KÖNYVTÁROS lesz (úgy, ahogy tavaly, tavalyelőtt hívták), s nyújtani fogja mindazt, amit eddig, de egy ívvel, 16 oldallal bővebb terjedelemben, változatlan áron. Ez lesz a közművelődési könyvtárosok szaklapja. A folyóirat másik változata 48 oldalon, KÖNYVBARÁT címmel jelenik meg, ez elsősorban a mozgalom lapja lesz, de tágabb értelemben minden olvasóé; s mindenről, ami az olvasót érdekelheti, írni fog: ismerttet majd havonta mintegy 30—40 frissen megjelenő politikai, szépirodalmi-, ifjúsági-, ismeretterjesztő-, tudományos és szakkönyvet, közli a magyar és világ-irodalom, a hazai és külföldi könyvkiadás híreit, ismerteti az élő és klasszikus írók életét és munkásságát, közli a könyv történetével foglalkozó cikkeket, tájékoztat a hazai és külföldi folyóiratokról, a nyomdatechnika legújabb vívmányairól, esztétikai kérdésekről, propagálja a könyvtárakat, szerkesztői üzeneteiben válaszol majd az olvasók minden, a könyvvel kapcsolatos kérdésére és irodalmi keresztretjtvényt is hoz. Lesz tehát egy olyan lapunk, amely a könyvvel, tartalmával, külső megjelenési formájával egyaránt foglalkozik és amelynek elsődleges feladata az olvasók tájékoztatása, műveltségének, ízlésének nevelése.

Igen komolyan reméljük, hogy a könyvtárosok egytől-egyig propagandistáivá válnak az új KÖNYVBARÁT-nak.

A KÖNYVBARÁT-MOZGALOMTÓL azt várjuk: segíteni fog abban a törekvésünkben, hogy még több dolgozóval kedveltebbé tegye meg a legjobb szórakoztatást, nevelést és harcosságot, a könyvet; de ahhoz, hogy célját elérje, hogy új olvasókat, könyvvásárlókat szerezzen, hogy az eddigi alkalmi olvasókat a kultúráltságnak magasabb fokára segítse: könyvgyűjtőkké, saját könyvtárral rendelkezőkké tegye, szükségünk van az írók, pedagógusok, népművelési munkások, a DISZ, és nem utolsósorban — a könyvtárosok támogatására. Hisszük, hogy ezt meg is adják.

Pálos Endre—Zolnay Vilmos

A könyvtárosi munka néhány kérdése

Sok könyvtáros tette már szóvá, hogy a könyv és a könyvtár alárendelt, „rangon aluli“ besorolást kapott a népművelési munkában. Magyarul arról van szó, hogy sokáig minden más terület hatását, jelentőségét többre becsülték a könyvtárakénál. Ebben a kérdésben jelentős változás van. Ezentúl a könyvtári munka a népművelésnek nem elhanyagolt, hanem legjobban megbecsült, fontos része lesz. Ezt a gondolatot Non György elvtárs, a népművelési miniszter első helyettese fejtette ki a népművelési dolgozók októberi országos értekezletén (a referátum teljes szövege a Népművelés novemberi számában külön mellékletként megjelenik, ajánljuk minden könyvtárosnak olvassa el a teljes referátumot).

Mit jelent ez a változás?

Már régóta hangoztatott követelés a könyvtárak bevitele a kultúrotthonba. Most ennél többről van szó, mégpedig arról, hogy a könyvtár legyen a kultúrotthon életének a központja, hogy ne legyen a kultúrotthon gazdag könyvvállományú, forgalmas könyvtár nélkül és a kultúrotthon vezetője legyen felelős a könyvtárért is; forgalmáért is, fejlesztéséért is.

A könyvtárak helye a népművelési munkában

A megyei, járási, helyi tanácsoknál a könyvtári munka legfontosabb elvi feladatai és irányzásai benne szerepelnek majd a népművelési osztály, vagy csoport munkatervében. Ugyancsak a népművelési munkáról szóló jelentés fogja magában foglalni a könyvtárak munkájáról szóló értékelést is. Nem szabad elhallgatni, hogy egyes könyvtárosok is igyekeztek kivonni magukat a tanács közvetlen irányítása alól. Ez káros törekvés volt, mert gyengítette az egész népművelési munkát, de ártott a könyvtári munkának is.

Az, hogy a népművelési munka alapvető eszköze a könyv lett, további komoly felelősséget és feladatokat hárít a könyvtárakra, mindenképp azt, hogy sokkal aktívabban segítsék és szolgálják az ország előtt álló nagy feladatok megoldását: a mezőgazdaság szocialista átalakítását, az ipar gyorsabbütemű fejlesztését, az ifjúság szocialista szellemű nevelését, stb. A könyvtárosok kötelessége, hogy a népművelési munka többi ágát (akár a művészeti munkáról, akár a szakkörök munkájáról, akár az ismeretterjesztő szakkörökről van szó) a könyvvel a legmesszebbmenően segítsék.

A könyvtári munka megbecsülését, megnövekedett jelentőségét népi demokráciánk művelődéspolitikájában jelzi az a tény is, hogy most kerül első ízben sor Magyarországon az egész könyvtárügy törvényerejű rendezésére. A lap korábbi számaiban közölt cikkek már ismertették a tervezetet. Igen sok könyvtáros véleményének meghallgatásával és figyelembevételével készült a törvényerejű rendelet és a minisztertanácsi végrehajtási utasítás.

Tegyük politikusabbá a könyvtári munkát

Könyvtárellenőrzések során a legtöbb helyen a könyvhiányra panaszkodnak. Nem egy helyen azonban ugyanakkor számos értékes, hasznos szakkönyv, politikai könyv, de gyakran sok szépirodalmi mű is a polcon porosodik. Nem egy helyen a tapasztalat azt mutatja, hogy éppen a nevelés szempontjából leghasznosabb, legtanulságosabb könyveket — a szocialista realizmus alkotásait — a könyvtáros gyengén népszerűsíti, sőt gyakran saját maga sem ismeri. Sok könyvtáros az olvasók igényeire hivatkozik, hogy az olvasók ezeket nem kérik és inkább valami „klasszikust“ olvasnának. A könyvtárosnak tudnia kell, hogy olvasóinak egyrésze sokkal jobban ismeri a régi nagy írók nevét, mint a mai írókét, vagy hogy a polgári műveltséggel rendelkező olvasók nagyrésze előtt a nyugati írók neve ismertebb, mint a szovjet íróké. De ez a helyzet méginkább arra kötelezi a könyvtárost, hogy a még talán kevésbé ismert írók kiváló műveit sokkal jobban, elmélyültebben és sokoldalúbban népszerűsítse és propagálja; különösen vonatkozik ez a szovjet szerzők műveire, melyek a könyvtárakban megfelelő példányszámban vannak.

A politizálástól való tartózkodás egyes könyvtárosokra is átragadt. Egy példa: Egyik budapesti kerületi könyvtárban a polcon állt kb. 10 példányban Vas Zoltán: *16 év a fegyházban* c. könyve. A könyvtáros arra a kérdésre, hogy miért nincsen az olvasóknál, miért nem propagálják a könyvet — azt felelte, hogy azt „már kiolvasták“. De ez nem igaz. ez csak tetszetős magyarázat arra, hogy a könyv aktív propagandáját ne tűzzék napirendre. Hasonlóképp kiolvasott könyvnek tekinti több könyvtáros Azsajev: *Távol Moszkvától*, Nyikolajeva: *Aratás* c. könyvét és más műveket. Minden könyvtáros — ha egy kicsit utánajár — megbizonyosodhat róla, hogy a kiolvasottnak hitt könyveit a lakosság túlnyo-

mó többsége még nem olvasta, sőt olvasóinak egyrésze sem ismeri azokat. Vegyük észre többek közt azt is, hogy minden évben a fiatalságnak egy új évfolyama lépi át könyvtárunk küszöbét. Így látjuk az ún. „főlös könyvek“ kérdését „általában“, azzal a megjegyzéssel, hogy valóban vannak egyes helyek, ahova elosztási vagy más hibából túlsok példány jutott egy-egy könyvből. Ezeket az elosztási hibákat a letéti alapok révén kell kiegyenlíteni.

A könyvtári munka „spontán“ jellegével a tudatos, aktív nevelőmunkát állítjuk szembe és ennek a megvalósítására törekszünk. Vannak olvasók, akik csak szórakozásból olvasnak. A könyvtáros feladata, hogy olyan „szórakozást“ biztosítson ezeknek is, hogy azok általa öntudatosabbak legyenek, odaadóbban dolgozzanak, s tájékozottá váljanak a politikai kérdésekben is. Nagy a könyvtáros nevelő szerepe, néha egy-egy szóval rá tudja irányítani a figyelmet egy-egy jó könyvre. Nagy a könyvtáros felelőssége is, hiszen sok az olyan olvasó, aki megbízik a könyvtárosban és csak „jó könyvet“ kér, a választást a könyvtárosra bízva. A spontaneitásnak talán a legtipikusabb megnyilvánulása a könyvtári kiállítások hanyatlása. Nem egy helyen elhanyagolják ezeket, holott velük nemcsak politikussá tennék, hanem egyúttal jelentősen meg is könnyítenék saját munkájukat.

Szinte minden könyvtárunk elég jól el van látva a marxizmus-leninizmus klasszikus alkotásaival. És ezek a könyvek egyik-másik helyen csak akkor kerülnek kézbe, ha valamelyik olvasó keresi, kéri őket. Somogy megyében és még néhány helyen a könyvtár kezdeményezte az ideológiai irodalom népszerűsítését a pártoktatásban résztvevőknek. Helyesnek tartanánk, ha minden könyvtár felajánlaná segítségét a pártoktatásban résztvevőknek. Felhívna a figyelmüket a könyvanyagra, az olvasóteremre, a kézi könyvtárra, a segédkönyvekre. Ez a munka is minden könyvtárnak a feladata.

Egy két városban már elég felett a napi sajtónak a népszerűsítése. Kaposvárott az utcán is állítottak fel sajtótáblát a város egy forgalmas helyén. De a tömegek nevelésének ez a módszere még nem elég általános. A lakosság politikai aktivitásának elősegítése érdekében le-
vevnek minden nagyobb városban, rendszeresen kezelt sajtótáblák, vitrinek.

A könyvállomány fejlesztéséről

Az ún. „főlös“ könyvekről már volt szó. Inkább arról kell most beszélni, hogyan fejlesszük a könyvállományt helyi erőkből, miután az 1956. évi

költségvetés is kb. az 1955-ös szinten fog mozogni.

Úgy látjuk, hogy a könyvtárak jelentőségének kiemelésével, a politikai munka megjavításával, a népművelés többi ágával való szorosabb összefogással 1956-ban biztosítani lehet a könyvállomány fejlesztéséhez a költségvetési kereten felül szükséges kb. 6—7 millió forintot, azaz megyénként a kb. 3—400 000 forintot. Miből? Elsősorban a kultúrotthonok és a könyvtárak rendezvényeinek bevételeiből. 1956-ban minden kultúrotthon legalább 2—3 színelőadásának vagy báljának tiszta bevételeit teljes egészében könyvvásárlásra kell fordítsa. Ezenkívül a közszélesítési alpból, az adó és más prémiumokból elsősorban könyvet kell vásárolni. A könyvtár javára hirdetett bál vagy más rendezvény nemcsak anyagi haszonnal jár, hanem azzal is, hogy újabb olvasókat nyerhetünk. Már idei példák is mutatják, hogy a helyi tanácsok, ha látják a könyvtár jelentőségét és hasznát, áldoznak is érte. A kiskunhalasi járás 11 községi tanácsa egyenként mintegy ezer forintot adott a könyvállomány fejlesztésére. De más megyékben is vannak már biztató kezdeményezések. Ezeket az összegeket a legszükségesebb, legkelendőbb könyveket kell megvenni, esetleg a könyvek köttetését is ebből kell kifizetni. Feltétlenül kívánatos, hogy a legkisebb, helyi bevételből származó, könyvre fordított összeget is a könyvtárellátónál vásárolják el, mert itt — és szinte csak itt — tudják biztosítani a könyvtárak részére azokat a műveket is, amelyek a többi könyvüzletben már elfogytak; másrészt itt a könyvek lényegesen tartósabb kötésben kaphatók és katalóguscédulákkal, könyvtári jelzésekkel is el vannak látva.

Nagyon sok jó könyv azért hever a könyvtárakban, mert elrongyolódott. Ezeknek a könyveknek nagy részét rendbe lehetne hozni könyvkötő szakkörök közreműködésével. Ilyenek még csak elvétve találhatók, de a ritka példák is azt bizonyítják, hogy a fiatalság szívesen vesz részt ebben a munkában. További haszna ennek a helyi könyv javításnak az is, hogy csökken, vagy megszűnik a könyvek rongálása, — megerősödik a szocialista tulajdon védelme.

Folytatni kell a szervezett könyvgyűjtést a lakosság köréből. Kezdeti eredmények már itt is vannak. Békés megye sikeres kezdeményezése után kiválóan szervezte meg ezt a munkát a Zala megyei Könyvtár vezetője, Fülöp elvtárs. Már több mint 100 000 Ft értékű könyvet gyűjtött össze. Más megyékben is mutatkoznak már eredmények.

Tartalmasabb könyvtári munkát!

A könyvtárosok nagyrésze ma már művelt, olvasott ember. Legtöbbjük továbbképzéssel, és rendszeresen olvas is. Ennek a következménye, hogy az olvasók újabb tízezrei mélyebb élményekkel távoznak a könyvtárból, hogy az olvasókkal való beszélgetések tartalmasabbak. Azért még nem ritka az olyan jelenség, hogy a könyvtáros csak úgy ajánl egy könyvet, hogy „olvassa el, mert ez jó könyv”. Gyakran észre sem veszi, hogy nagyon keveset mondott az olvasónak és csupán azt árulta el, hogy a könyvről semmi egyebet nem tud mondani. Az ilyen ajánlás a legtöbb esetben persze eredménytelen is marad. Az igazi megoldás az, hogy a könyvtáros olvasson minél többet, de miután minden könyvet nagyobb könyvtárban a könyvtáros nem olvashat el, — 1956-tól a könyvtárosok tájékoztatását úgy is szeretnénk megjavítani, hogy nyomtatott annotált katalógus cédulákat készítettünk minden megjelenő műről. Ez tartalmazza a könyv rövid tartalmát, értékelését és az íróról is azt, ami a legfontosabb. Ezenkívül

már most is jó hasznát vehetik a könyvtárosok a Könyv irodalmi tájékoztatójának.

A tartalmi munka megjavításának más kérdéseire is ki kell majd térnünk, többek közt az olvasók igényeinek és szükségleteinek tanulmányozására, a falusi könyvtárosnak nyújtandó segítségre, a könyvek tartalmáról való tájékoztatásra, a tudományos munka által nyújtandó segítségre a tartalmi munka megjavításához stb.

Második öt éves tervünkről is beszélnünk kell majd. Már most úgy látjuk, hogy a következő öt évben kb. egy millió új olvasót kell meghódítanunk, és általábanosságban el kell érünk, hogy a lakosság 25—30%-a rendszeres könyvtári olvasó legyen. Biztosítanunk kell ehhez a szükséges feltételeket s nemcsak központi, hanem helyi erőkből is.

A felvetett néhány kérdéssel csak jelezni akartuk a legfontosabb problémákat és megoldásuk javasolt módját. Várjuk a könyvtárosok minél számosabb megjegyzését és javaslatát.

Barabási Rezső

A MOSZKVAI KÜLFÖLDI IRODALMI KIADÓ 1956-os tervében 236 könyv és 151 különféle tájékoztató kiadvány szerepel. A műszaki könyvek között kiadják például Bel „Az információ elmélete és alkalmazása a technikában” című könyvét, amely 1953-ban jelent meg Londonban. Nagyjelentőségű „A ritka és új fémek kézikönyve” gyűjtemény is. A nyomdaipari szakemberek számára készült a „Fotoszedő és fotografirozó gépek” című összeállítás is, amely a tárgyra vonatkozó legfontosabb külföldi cikkeket tartalmazza. A kohászati gépgyártási, rakéte-technikai, rádiólokációs és nyomdaipari tájékoztató kiadványok sorozatában a külföldi műszaki lapok legérdekesebb cikkeinek fordításai jelennek meg.

A társadalmi és politikai művek között a külföldi kommunista pártok és munkásmozgalmak történetéről, a népi demokratikus országok történelméről szóló könyvek kiadását tervezik. Kínáról három mű készül, több könyvet adnak ki Magyarországról, Csehszlovákia és Jugoszlávia történelméről is. A karitatív országokról is jelennek meg történeti könyvek.

A filozófia területéről Kiszilincev bolgár filozófus „A marxista-leninista tükröződési elmélet és Pavlov tanítása a felső idegtevékenységről” című munkája, Cornfort angol kommunista filozófusnak a dialektikus és történelmi materializmusról írott monográfiája, kínai és francia szerzők művei kerülnek kiadásra. Gondot fordítanak a földrajzi művekre is, így megjelenik Hanzelka és Zikmund nálunk is ismert Afrika könyve.

A szépirodalmi művek között albán, cseh, bolgár (Dimov) (A dohány), lengyel, koreai, magyar, román, jugoszláv, kínai, indiai, olasz (pl. Pratiolini: Szegény szerelmesek krónikája), ír, angol (Aldridge) és német könyvek jelennek meg. A német könyvek között van Johannes Becher versgyűjteménye, Brecht műveinek gyűjteménye és Arnold Zweig: Lánghaló csend című regényének fordítása.

A fentiekben kívül nyelvészeti, művészeti művek is szerepelnek a tervben. (Szovjetszka-ja Kultura.)

MILYEN KÖNYVEK JELENNEK MEG A SZOVJETUNIOBAN AZ ELKÖVETKEZENDŐ ÉVEKBEN?

Köztudomású, hogy Gorkij már 1919-ben felvetette egy „Világirodalmi könyvtár” című sorozat kiadását. Ennek a tervnek a megvalósítására csak most kerül sor. A „Világirodalmi könyvtár” mintegy 700 művet ölel majd fel az öt világrész irodalmi alkotásából. A sorozatot 15 évre tervezik. Az elkövetkezendő 5 év alatt az antik írók alkotásait, a reneszánsz kor legkiválóbb íróinak műveit, a nagy nemzeti eposzokat, az órosz irodalmat és a Nyugatot, illetve Kelet irodalmát felölelő szépirodalmi emlékeket adják közre.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulójának megünneplésére a Szovjetunió Állami Szépirodalmi Kiadója új sorozatot indít „A Szovjet Költészet Könyvtára” címmel. Ebben a sorozatba fognak megjelenni Iszakovszkij, Bednij, Jeszenin, Brjusov, Blok, Tyihonov, Tvardovszkij és mások versei és elbeszélő költeményei. A jövő évben indul „A külföldi esztétikai és kritikai irodalom emlékei” című sorozat. Ennek a sorozatnak első könyveként Aristoteles „Poetikája” jelenik meg. Kiadják továbbá Boileau „Költői munkássága”-t, Lessing „Laokon”-ját, Pichanov „Művészettörténeti és irodalmi cikkei” című művét.

A külföldi irodalom nagyságai közül 1957-ben kiadják Dickens műveit 28 kötetben, Mark Twain munkáit 8 kötetben, Anatole France könyveit 14 kötetben. Az öt év alatt, mintegy 50 gyűjteményes munka fog megjelenni. (Literaturnaja Gazeta.)

Montrealban dokumentációs központot rendeztek be a szt. Józsefről szóló képek és irodalom nyilvántartására, (Das Antiquariat.)

Gondolatok az új szakszervezeti központi könyvtárakról

1.

Az utóbbi években sok szó esett az üzemi könyvtárak nyugtalanító állapotáról. Az állami közművelődési könyvtárak általában messze maguk mögött hagyták az üzemi könyvtárakat. Az ok abban rejlik, hogy az állami könyvtárhálózatban az új népkönyvtárak kezdetől fogva beletartoztak az őket ellátó és irányító járási- (körzeti) könyvtár szervezetbe; a tíz év alatt létesített sok ezer üzemi, szakszervezeti könyvtár viszont egymástól függetlenül keletkezett, többnyire minden komolyabb felső segítség, s képzett könyvtárosok nélkül dolgozott. E helyzet megváltoztatása céljából mondotta ki a SZOT-határozat olyan nagyobb központi könyvtárak létesítését, illetve kifejlesztését, melyek szakmai szempontból segítik a hozzájuk kapcsolt szakszervezeti könyvtárakat. A határozat következtében az üzemi könyvtárak területén is olyan hálózatok jönnek létre, amelyek hasonlóak a járási könyvtárak hálózatához. Tehát központi könyvtárak alakulnak, hogy a hozzájuk tartozó könyvtárakat szakmai, módszertani szempontból irányítsák és könyvellátásukról is gondoskodjamak.

2.

A közelmúltban meglátogattam néhány ilyen központi könyvtárat, s azt tapasztaltam, hogy már most, a hálózatok kialakulásának kezdetén is szemelláthatóak az új könyvtári szervezet előnyei. Egy-két példát mondok el az alábbiakban erről:

Eddig szinte lehetetlen volt az üzemi könyvtárakat irányítani, mert a szakszervezeti központokban dolgozó egy-két munkatárs képtelen volt sokszáz, vagy ezer könyvtárral foglalkozni. Az átszervezés után a szakszervezeti központoknak az egész hálózat szervezeti irányításán kívül közvetlenül csak a központi könyvtárakkal kell foglalkozniuk, s a kisebb könyvtárak szakmai-módszertani irányítása, segítése a központi könyvtárakra hárul. Minden központi könyvtárnak körülbelül 6—15 ún. letéti könyvtárat kell ellenőriznie, irányítania. Talaly például egyetlen ember foglalkozott 190 budapesti építőipari üzemi és a hozzájuk tartozó 3—400 szálláshelyi könyvtárral; most ugyanezt a munkát 11 központi könyvtáros végzi!

Eddig nem volt megfelelő a legtöbb kis- és közepesüzemi könyvtár állományának összetétele. A beszerzést rendszer-

telenség jellemezte. A könyvvásárlásra előirányzott összeget gyakran sport- és egyéb célokra fordították. Az átszervezés óta a könyvbeszerzésre szánt összegeket a központi könyvtárak kapják és ebből ők látják el a hálózatukba tartozó letéti könyvtárakat. Tehát nem fordul majd elő olyan eset, mint a Budapesti Konzervgyárban, hogy ebben az évben októberig a könyvtár egy fillért sem kapott könyvvásárlásra; elvették a kultúra otthonának kőművesmunkáira.

A kisebb könyvtárak munkájának színvomala is emelkedni fog. Az erősen elfoglalt társadalmi-munkás könyvtáros szakszerűen feldolgozott könyveket kap a központtól, így többet és behatóbban foglalkozhatik a kölcsönzőmunkával. Ennek következtében valószínűleg úgrásszerűen megnövekszik majd az üzemi könyvtárak állandó olvasóinak tábora.

3.

Még ma sem tisztázott kérdés, hogy körülbelül hány könyvtár, mekkora könyvanyag, s olvasótábor tartozzék egy-egy központi könyvtárhoz és egy-egy könyvtáros általában hány könyvtárat, s milyen nagy olvasótábort tud irányítani, ellenőrizni? A magasépítő vállalatok 2. sz. „területi könyvtára”-ban például Gyócs Lajos egyedül foglalkozik 20 letéti könyvtárral. (Kb. 20 000 kötet és 3000 olvasó tartozik hozzájuk.) Képes-e egyetlen ember a központosítás munkáját a teljes nyilvántartást, könyvtárlátogatásokat és a könyvanyag cseréjét elvégezni? Alig hisszük. Feltétlenül meg kell tehát határozni egy hozzávetőleges normát, amely figyelembe veszi egy ember teljesítőképességének a határait.

Az ÉDOSZ egyetlen „Budapesti Központi Könyvtár”-at létesített, melyhez több mint száz budapesti letéti könyvtár tartozik, köztük a Kőbányai Sörgyár 10 000 kötettel, 1300 olvasóval és főhivatású könyvtárossal működő könyvtára. Kétségtelen, hogy itt a különleges helyzet következménye a rendkívüli központosítás, biztos, hogy sok előnye is lesz a tökéletes feldolgozás stb. terén, de kérdéses, hogyan tudja majd a budapesti központ a 120—150 000 kötetes hálózat leltározását, kezelését, irányítását elvégezni. Helyes lenne a hálózatokat úgy kialakítani, hogy a hálózati központhoz tartozó letéti könyvtárakon kívül olyan önálló könyvtárak is létesüljenek, amelyeket a központ csak módszertani szempontból irányít.

4.

Már most, a szervezés időszakában el kell dönteni, hogyan nevezzük az új üzemi könyvtári hálózat egyes típusait? A Közlekedési és Szállítási Dolgozók Szakszervezete „főkönyvtár” és „fiókkönyvtár” elnevezést, az Építőipari Dolgozók Szakszervezete „területi könyvtár” és „vállalati könyvtár” elnevezést, a SZOT által kiadott „Működési szabályzat”, „területi-, központi- és fiókkönyvtár” elnevezést használ. Leghelyesebbnek tűnik az ÉDOSZ-ban és a textilüzemekben használatos „központi könyvtár”, „letéti könyvtár” elnevezés.

5.

Az Építőipari Szakszervezet a fővárosban már befejezte, az ÉDOSZ nemrég kezdte, a Textilipari Szakszervezet benne tart, a Vasas most fogja kezdeni a központosítást. Felvetődik a kérdés: milyen ütemben, s miként kell végezni a központi könyvtári hálózat kialakítását? A februári SZOT-határozat kimondotta, hogy a központosítást általában 1955. végéig be kell fejezni. A tapasztalat azt mutatja, hogy ez a határidő túl korai. Ilyen nagyszabású, hosszú időre kiható szervezési munkát gondosan, körültekintően, alaposan kell végrehajtani. Noha az Építőipari Szakszervezet kezdte, s fejezte is be leghamarabb a központosítást, sietségük nem egyértelműen dicsérhető. Mind a Magasépítő Vállalatok (MAÉP) 2. sz. területi könyvtárában, mind a tervezőintézetek területi könyvtárában azt tapasztaltam, hogy még a leltározás munkájával sincsenek készen, az egyes könyvtárak vagyonjogi helyzete nem tisztázódott, a feldolgozás és nyilvántartás módszereit nem dolgozták ki, s máris folyik a letéti állományok gyarapítása. Megnyugtatóbb a Textilipari Szakszervezet munkája. Itt igen gondosan készítik elő egy-egy központi könyvtár megszervezését. Megbeszélik a dolgozókat az érdekelt könyvtárosokkal és Üb-elnökökkel, felméri az állományt, megfelelő helyiséget szereznek (kelenföldi Goldberger, Hazai Fésűs), pontos ütemtervet dolgoznak ki, s csak aztán kezdik a tényleges munkát. Ez a helyes módszer, s a különbség azonnal látható, amint az ember bepillant mondjuk a kelenföldi Goldberger-gyár szakszerűen működő központi könyvtárának, illetőleg a MAÉP 2. sz. területi könyvtárának erősen vitatható munkamódszerébe.

Be kell-e szállítani a központba a leendő letéti könyvtár könyveit, vagy a helyszínen is lehet leltározni? A kelenföldi Goldberger-gyárban először a központi könyvtárban összeállítottak és fel-

dolgoztak egy 3—500 kötetes letéti anyagot, kivitték a letéti könyvtárba, s egyúttal behozták az ottani régi könyvanyagot. Az ÉDOSZ is úgy akarja elvégezni a leltározást, hogy beszállítják a központba az anyagot. Ha a megfelelő eszközök rendelkezésre állanak, ez az eljárás jó, mert lehetővé teszi a régi hálózati anyagok gondos, pontos átdolgozását. Vigyázni kell azonban arra, hogy a letéti könyvtárat egyetlen napig se hagyjuk könyvek nélkül.

6.

Az előkészítő munka egyik legfontosabb mozzanata a központi könyvtár helyének, s helyiségének megválasztása. Figyelembe kell venni a megközelíthetőséget; tehát azt, hogy a letéti könyvtárak kezelői könnyen, s gyakran bejárassanak a központi könyvtárba. S minthogy a központi könyvtár nemcsak a gyár dolgozóinak, hanem a környék lakóinak is kölcsönöz; lehetőleg a kultúra házában, vagy a gyárépület utcai frontján helyezük el. (Utcai bejáratl.)

Többször megírtuk, s a SZOT-határozat is kimondja, hogy a jó könyvtári munka egyik alapfeltétele a megfelelő helyiség. Ez méginkább vonatkozik a központi könyvtárakra, mégis meglehetősen tapasztalatokat szereztünk látogatásaink során: A Petőfi Sándor utca 5. sz. alatt van az Építők Műszaki Klubja. Pazar termek, remek bútorok, elegendő büfé. De a „Tervezőintézetek Területi Könyvtára” egy lyuknak is alig nevezhető kamrában van. Pedig Szombathy Viktornak 24 letéti könyvtár mintegy 23 000 kötetnyi anyagával (kb. 5000 olvasó!) kell foglalkoznia. Emellett helyi kölcsönzést is kellene végeznie. Nem különb a helyzet a MAÉP 2. sz. területi könyvtárában sem, amely szintén egy fülkében szorog. A „Közlekedési és Szállítási Dolgozók Szakszervezetének (KSZDSZ) VI. főkönyvtára is egy eléggé sötét szobában rejtőzik, polcok helyett nehezen kezelhető szekrények zsúfolódnak benne, s Széplaki József könyvtáros csak nehezen tudta megakadályozni, hogy a központi könyvtárat le ne tegyék az egyik műhelybe! Ellenben igen szép, tágas, világos, szakszerűen berendezett helyiségeket láttunk az ÉDOSZ budapesti központi könyvtárában és a kelenföldi Goldberger-gyárban. Íme, ez is azt bizonyítja, hogy az építőipari szakszervezet elsiette a szervezési munkát. Központi könyvtárai a szűk fülkékben képtelenek lesznek jól dolgozni!

7.

Az új központi könyvtárakban megszorodnak a feldolgozással, nyilván-

tartással, gazdasági ügyekkel kapcsolatos tennivalók. A letéti nyilvántartással és a kezelési eljárásokkal nem foglalkozom részletesen, ezekről a kérdésekről módszertani útmutató készül. Egy-két dologra azonban itt is szeretném felhívni a figyelmet:

Az üzemi könyvtárak eddig az ÜB-nek adták át a jelentést, az üzemi bizottság továbbította a területi bizottsághoz. Most a központi könyvtárnak is ismernie kell a letéti (üzemi) könyvtárak forgalmi adatait. Az ÜB-t azonban nem szabad kihagyni, mert neki tudnia kell, hogyan dolgozik az üzemében működő letéti könyvtár. A szakszervezeti központoknak tehát utasítaniok kellene az üzemi bizottságokat, hogy a könyvtári jelentést a központi könyvtárnak küldjék, onnan kerül majd tovább a területi bizottsághoz. Vagy pedig a másolattal írott jelentés egyik példányát maga a könyvtáros küldje meg a központi könyvtárnak. Így biztosabb. Ezt a dolgot azonban feltétlenül rendbe kell tenni, mert jelenleg egyetlen központi könyvtár sem tud számot adni letéti könyvtárainak forgalmáról, az olvasók számára! Ha ezeket nem tudja, akkor hogyan végezheti jól a könyvek elosztását, a tervszerű könyvtárfejlesztést?

Szomorú, hogy éppen a „központosítás” első esztendejében csökkentették az üzemi könyvtárak beszerzési keretét. A kelenföldi Goldberger-gyár könyvtára 1954-ben havi 3000 forintot kapott könyvbeszerzésre; most, a hozzátartozó hat letéti könyvtárral együtt csupán 2500—3000 forint a havi beszerzési kerete! Pedig jelenleg a megnövekedett nyilvántartási és kezelési költségek (több katalóguslap, letéti lapok, füzetek) is terhelik a keretet.

Másik kérdés is adódik. A központi könyvtáraknak egyelőre csak könyvbeszerzési keretük van. Miből fogják hálózatuk felszerelését fejleszteni? Eddig az üzemek időnként vettek könyvtáraknak polcot, asztalt, szekrényt. Kérdés, hogy ez üzem ad-e majd, s egyáltalán adhat-e pénzt a vagyoni jogilag nem hozzá tartozó letéti könyvtár berendezésére? Jó lenne, ha a kulturális alap egy része továbbra is a könyvtárat (a letéti) illetné. A SZOT-nak ezzel a kérdéssel behatóan kell foglalkozni, nehogy szék, asztal, s egyéb berendezési tárgyak hiánya útját állják a hálózat fejlesztésének.

Szólni kell arról a feltűnő jelenségről, hogy az új központi könyvtárak ebben az évben majdnem kizárólag szépirodalmat vásároltak, (kb. 95 százalékos

arányban.) A kelenföldi Goldberger-gyár központi könyvtárában pedig egyáltalán nincs szakmai anyag, mert azt régebben átadták a műszaki könyvtárnak. Ezek súlyos hibák. A központi könyvbeszerzés legfőbb értelme, hogy véget vessen minden egyoldalúságnak, arányosan megoszlo könyvanyaggal lássa el a szakszervezeti könyvtári hálózatot. Ezért is lenne nagy szükség az állomány tükrére: a csoportos leltárra! Ilyent azonban nem igen találunk a központi könyvtárakban, holott az állomány feldolgozásával együtt kellene ezt is elkészíteni. A letéti állomány helyes összetétele általában: 60 százalék szépirodalom, 10 százalék politikai mű, 15 százalék szakmai könyv, 15 százalék egyéb irodalom. A helyi adottságokat természetesen figyelembe kell venni.

8.

Az elmondottakon kívül is tömegestül bukkannak elő a kérdések. Elsősorban a könyvtárosok létszámának kérdése. Természetes, hogy a központi könyvtár élére szakmailag jól képzett ember kell. Magától értetődő, hogy egyetlen ember nem képes a hálózat munkáját irányítani, s a benti munkát is elvégezni. Az Építőipari Szakszervezet több központi könyvtárában mégis csak egy ember dolgozik. A bizonytalan és időszakos társadalmi munkára nem lehet számítani. Ha megfelelő helyiség sincs, és nincs elegendő könyvtáros, szabad-e egyáltalán központi könyvtárat szervezni?

Teljesen rendezetlen a letéti könyvtárosok tiszteletdíjának kérdése is. A letéti könyvtárosok tiszteletdíja ma a központi könyvtáros alkudozási képességétől és a főkönyvelő irodalomszeretetétől függ. E téren is normaszerinti rendezésre volna szükség.

A központi, illetve a letéti könyvtárak és a műszaki könyvtárak közötti kapcsolatot feltétlenül meg kell teremteni. Az építőiparban és az ÉDOSZ-ban egyesíteni akarják a két könyvtári szervezetet. Meg kell fontolni az egyesítést, nehogy zűrzavar keletkezzék belőle.

Többet kell törődni a szakképzettség megszerzésével is. Éppen ezért minden nagyobb letéti könyvtár részére járni kell A KÖNYV-et, a központi könyvtárosok szerezzék be a legfontosabb bibliográfiákat, szakmai értekezletet is kell tartaniuk a letéti könyvtárosok részére. A központi könyvtárosoknak viszont rendszeresen el kell járniuk a Szabó Ervin Könyvtárban tartandó továbbképző előadásokra.

A szakszervezeti központi (területi) könyvtári hálózat létrehozásával gyökeres változás történik egész könyvtárügyünkben. Az üzemi könyvtárak egyenrangú társként sorakoznak majd állami közművelődési könyvtáraink mellé. Országos könyvtári hálózatunk egységesebb, áttekinthetőbb lesz. Éppen az ügy rendkívüli hordereje miatt a központosítás

munkájában minden sietség, szakszerűtlenség, átriheneti megoldás, régi-felületes üzemi-könyvtári módszerek alkalmazása nagy kárt okozhat.

Az átszervezés akkor sikerülhet jól, ha — miként az ÉDOSZ-ban és a textilipari szakszervezetben — gondosan meg alapozzák egy-egy központi könyvtár kialakításának bonyolult munkáját.

Győri György

Elmés mulatságok *

Előfizetés

Gyakorta megesett, hogy Bernát Gázzal kiürült az erszénye, de a kamrája is kiürült, sőt a szekrénye is, mivel minden ruháját a zálogházba csapta.

Végül szükségében Gázi bekopogtatott egy gazdag irodalomkedvelőhöz:

— Mi járatban van, barátom? — kérdezte az.

— Szeretném, ha kegyelmed előfizetése soha meg nem jelenő költeményeimre.

Az irodalombarát elmosolyodott:

— S mennyi az előfizetési díj?

— Fűzve egy forint, kötve kettő.

Balszerencse

Örvendezett a színiaazgató, s a kezét dörzsölte elégedettségében.

— Min örvendezik kegyelmed? — kérdezte a drámaíró.

— Azon, hogy ma este a közönség kitűnő hangulatban van, s minden számszágon hahotázik.

A drámaíró búsan felsóhajtott:

— Micsoda balszerencse, hogy ma nem az én darabomat adják!

Nehéz mesterség

Panaszos társaság verődött össze a vendéglőben. Panaszkodott az ügyvéd, hogy nincsenek pereit, a színész, hogy rossz szerepeket kap, a doktor, hogy mindenki egészséges, a tanár, hogy kevés a fizetés.

Ült egy író is az asztalnál.

— Ez mind semmi, — szólalt meg, mikor végtére szóhoz juthatott, — mert nekem, ahhoz, hogy élhessek, írnom kell. De mit írnak, mikor soha semmi nem jut eszembe? Ha véletlenül eszembe jut valami, azt sem vehetem papírra, úgy ahogy eszembe jutott, hanem meg kell formálnom. Ha a munka elkészül, ki kell nyomtatni. De hol a kiadó? S, ha akad kiadó, a munkát kinyomják, akkor az a

baj, hogy nem olvassa senki. De az sem jobb, ha elolvassák, mert akkor viszont nem tetszik senkinek. Hát ilyen az író élete.

Eredeti értesítés

Fia született egy könyvkiadónak. Űgy gondolta, a mesterségéhez illő módon kell tudatnia barátait és ismerőseit a kedves családi eseményről. Ezt írta hát az értesítő levélbe:

„Folyó hó 1-én szeretett nőm értékes munkával lepett meg.“

Egy író barátja a következő kiegészítéssel küldte vissza az értesítést:

„Melynek szerzőjét magam sem ismerem.“

Nem szabad túlozni

Nagy Ignácról, a jeles íróról a következő történetet mesélte Bernát Gázi. Az író így szólt egy szép hölgyhöz:

— Miért oly kegyetlen, nagysád? Miért utasítja vissza szerelmemet?

— Mert ön csúnya, — válaszolt a hölgy őszintén.

— Istenem, — felelt Nagy Ignác szétárva karját, — nekünk, férfiaknak szabad valamelyest csúnyáknak lennünk.

— Igaz, — hagyta rá a szép hölgy, — csakhogy ön visszaél ezzel a szabadsággal.

Ki a becsületet osztja

A híres kritikus többet ivott a kelletnél s kitört belőle a gőg, mit józanul feleken tartott.

— Én osztok hírt és becsületet! — kiáltotta nagyhangon.

— Űgy van, — hagyta helyben egy író, — csakhogy az osztogatásban olyan pazar volt, hogy sajátmagának sem az egyikből, sem a másikkól nem maradt.

* Kolozsvári-Grandpierre Emil közeljövőben megjelenő hasonló című anekdóta-gyűjteményéből.

A KÖNYVTÁRI MUNKA

A TÁJÉKOZTATÁS 1. rész. FELVILÁGOSÍTÁS

Könyvtáraink mai helyzetét döntő módon meghatározza, hogy az olvasók egyre különfélebb rétegei között kell végznie munkáját; másrészt az irodalom is rohamosan szélesedik. Az utóbbi érzékeltesére hadd idézzük ez alkalommal is emlékeztetbe, hogy jelenleg *évente* mintegy 200 000 könyv és 80 000 folyóiratban 3 millió cikk jelenik meg. Különösen erős iramban fejlődik a könyvkiadás a szocialista államokban.

Hajdan semmi nehézségbe nem ütközött, hogy egy-egy ismeretterület fejlődését valaki figyelemmel kísérje, a tudósok szinte név szerint számontartották egymást. Ma az évi 80—90 000 kémiai közleményt még csak végigbongészni sem tudja senki. Legutóbb arról olvastunk érdekes számítást, hogy a fiziológiai cikkek száma 2½-szer annyi, mint amennyivel meg tudna birkózni az, aki *minden idejét* erre szentelné. A kutatóknak az eligazodáshoz tehát segítségre van szükségük. Különösen így van ez a természettudományok és az alkalmazott tudományok területén. Ipari téren még külön hangsúlyt ad a kérdésnek, hogy komoly anyagi érdekekről is szó van. Az irodalomban való tájékozódás nélkül ki vagyunk téve annak, hogy elavult módszerekkel dolgozunk, ill. nagy költséggel végezzük el ugyanazokat a kísérleteket, amelyeket már mások elvégeztek.

S ha a kutatóknak is szüksége van a tájékoztatásra, méginkább fennáll a szükséglet a dolgozó tömegeknél. A nem szaktudósok még kevésbé tudják magukra hagyva kikeresni a tudomány legfrissebb szintjén álló s ugyanakkor konkrét igényeiket kielégítő irodalmat. Pedig cseppet sem lényegtelen, hogy a tudomány vívmányai minél gyorsabban behatoljanak a tömegek közé is, mindenhova, ahol szükség van rájuk.

Könyvtárainkat — közművelődési könyvtárainkat is — ma már a legkülönfélébb személyek a legkülönfélébb kérdésekkel keresik fel. A tájékoztatásra várók között ott vannak a pártfunkcionáriusok, népnevelők, a különféle iskolák tanárai, a képzőművészek, a zenészek, a TTIT előadói, s ott vannak a legeltérőbb termelési ágak dolgozói, értelmiségiek ugyanúgy, mint fizikai dolgozók. Kérdéseik is sokfélék. Néha politikai természetűek ezek: mikor jelentek meg s mit tartalmaznak bizonyos párt-határozatok, mi a háttere, előzménye

egyek külpolitikai eseményeknek, vagy hogy élnek a gyarmati népek stb. A politikaiakat kiegészítik a történelmi, művészeti, irodalmi, jogi, közgazdasági stb. problémák. Itt is gyakran felvetődik: mi a marxizmus—leninizmus klasszikusainak álláspontja egyes problémákkal kapcsolatban. Különleges jelentősége van a termelő munkából fakadó kérdéseknek, s ezek maguk is igen sokoldalúak. Még egy kisebb városban is többfajta üzem működhetik, s üzemeken belül is más-más a dolgozók képzettsége. Az irodalmi, történelmi képzettségű könyvtárosoknak néha nehézséget okoz, ha az elektródák, a felületi edzés stb. témakörében kell tájékoztatást adniok, viszont *a könyvtári feladatok egyre inkább kiszélesednek műszaki irányban*. Fokozott hangsúlyt ad a kérdésnek, hogy rengetegen tanulnak felnőtt korokban. Sokan most váltak ipari munkássá, most fejlődnek szakmunkássá, mások meg újítként küszködnek problémáikkal. A könyvtárnak mindnyájuk számára felelő kell tárni azt az irodalmat, ami eligazításukra alkalmas.

Az igények e sokféleségével szemben Gyenyiszjev a szocialista tájékoztató munka feladatait a következőképpen foglalta össze:

„1. Meg kell világítani az olvasók számára a párt- és kormányhatározatokat, valamint a politikai és a nemzetközi helyzet kérdéseit.

2. Segíteni kell az olvasóknak, hogy elsajátíthassa a szükséges ismereteket a tudomány és a technika különféle területén, a mezőgazdaságban, az irodalomban és a művészetben.

3. Segítséget kell nyújtani a helyi vállalatok, intézmények és szervezetek munkájának, különösen az új termelési ágak elsajátításában, a helyi erőforrások kihasználásában.”¹

Mint látjuk, a szocialista könyvtár hármas funkciója, a *politikai, művelődési és népgazdasági funkció* jelenik meg itt is. A tájékoztatásnak négy — módszerileg jól megkülönböztethető — módja van, ezek a következők:

1. felvilágosítás,
2. irodalomkutató,
3. figyelőszolgálat,
4. bibliográfiák szerkesztése.

A két első az jellemzi, hogy az olvasó a kezdeményező. az általa feltett kérdésre adja meg, keresi meg a könyvtár a

¹ Gyenyiszjev, V. N.: A tömegkönyvtár munkája. Bp. 1953. 156—157. lap.

választ. Ezek tehát a tájékoztatás „passzív” fajtái. A két utolsó esetben viszont a könyvtár elébemege az olvasónak, ő a kezdeményező. Így itt a tájékoztatás a szó szoros értelmében „aktív”.

Ezek közül jelen cikkünkben a legegyszerűbb válfajjal, a felvilágosítással fogunk foglalkozni. A többiekre majd a továbbiakban kerül sor.

Mi a felvilágosítás könyvtári értelemben? *A tájékoztatásnak azt a fajtáját nevezzük felvilágosításnak, amikor a könyvtáros azonnal, legalábbis rövid keresés után választ tud adni.* Szokásban van a „gyorstájékoztató” kifejezés is.

Bibliográfiai felvilágosítás

Az olvasók nagy része az irodalommal (szakirodalommal) kapcsolatban akar felvilágosítást. Olvasnivalóért jött a könyvtárba, de az adatok, amelyekkel rendelkezik, nem elégségesek. Hallotta a szerző nevét, de a mű címét már nem tudja. Vagy éppen a címet tudja a szerző nélkül. Esetleg a szerző valamennyi művének a felsorolására kíváncsi. Mind-egy, hol akad el, hézagos adatai a könyvtárhoz kényszerítik.

Ilyenkor mindenesetre „arra törekedünk, hogy minél több adatot kapjunk a keresett műre vonatkozólag (szerző, tartalom, megjelenési adatok stb.). A szerző nevének pontos megadása lehetővé teszi, hogy speciális lexikonokban (tudósokról, zenészekről, orvosokról szóló lexikonok stb.) és különféle bibliográfiákban (helyismereti, iparági, személyi) keressük a szükséges anyagot. A tartalom pontos megjelölése esetén a bibliográfus fel tudja használni a szakkatalógust, a témakatalógusokat és bizonyos szakjellegű kézikönyveket. Végül pedig a kiadási év feltüntetése lehetővé teszi, hogy a bibliográfus a kiadási év szerint tagolt bibliográfiákat használja fel.”²

A keresés sikere nagyban függ attól, hogy a kiinduló adatok helyesek-e.

Néha hibás adatokból indul ki az olvasó, ez az oka az eredménytelenségnek. Rosszul tudja pl. a szerző nevét. (Perelman: Szórakoztató ásványtan c. művét keresi, de nem találja meg, nem is találhatja, mert Perelman a „Szórakoztató algebra” és a „Szórakoztató geometria” c. műveknek a szerzője. A „Szórakoztató ásványtan” Ferszman írta. Néha nem ilyen durva a tévedés, de betűhibák miatt is elakadhat a keresés.)

Nagyon fontos a *precizitás a téma megfogalmazásában* is. Ha valaki Eötvös

Józsefről vagy Eötvös Lórándról van-e szó. Túl tág téma „a traktor”, ha csupán a karbantartás érdekel valakit, az is csupán a DT—413 típusú kapcsolattal.

Ezért jó ha ott van személyesen az olvasó. Tisztázhatja a könyvtáros, ami tisztázásra vár és képes kiválasztani épp azt a művet, amely az olvasónak szükséges. A jó könyvtáros tudja, hogy *nem akkor cselekszik az olvasó érdekében, ha a művek tömegét ajánlja, hanem ha a megfelelőt nyújtja.*

A keresésnél elsősorban a katalógusból szokás kiindulni. Ezt egészítjük aztán ki a legfontosabb bibliográfiákkal és egyéb segédkönyvekkel. De neveljük az olvasót itt is öntevékenységre! Ismertessük meg vele a szóbajohető forrásokat, s tanítsuk meg a bibliográfiák, szaklexikonok stb. kezelésére!

Folyóiratcikkek

Sokkal nehezebb felvilágosítást adni a folyóiratcikkekről, mert ezek rendszerint nem szerepelnek a katalógusban. A legfontosabb esetek a következők:

a) *Csak a szerző neve (esetleg még a cím) ismeretes.* Friss magyar anyag esetében átnézendők a Magyar Folyóiratok Repertórium mutatói. A régi anyag tekintetében a Szinnyi-féle folyóiratrepertóriumhoz, a különféle szakbibliográfiákhoz fordul a könyvtáros, ezek általában kiterjeszkednek a cikkekre. (Folyóiratcikkek esetében *kiegészítőleg* nézendő meg a katalógus, hogy a szerző felől nem nyújt-e felvilágosítást; lehet, hogy a cikk különlenyomatként is megjelent, ilyenkor is bent van a katalógusban.) Külföldi cikkanyag esetében a könyvtárosnak összefoglaló cikkbibliográfiák állnak rendelkezésre (ilyen pl. az *Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur*), ezenkívül a referáló lapok névmutatói adnak segítséget.

b) *Ismeretes a folyóirat címe, ahol a cikk megjelent, de nem ismeretes az évfolyam száma.* Ha van ilyen, az illető folyóirat többéves mutatóját (pl. a Magyar Nyelv 1—25. évfolyamának mutatóját) kell elővenni. Ha nincs, igyekszünk — az olvasó közlései, életrajzi adatok stb. segítségével — minél szűkebb időhatárok közé szorítani, a keresést és az évfolyamok tartalomjegyzékeit egyenként nézzük át. Megjegyzendő ezzel a feladattal kapcsolatban, hogy a Petrik-féle „Magyarország bibliographiája 1712—1860”, továbbá a Magyar Könyvészet 1860—1875 és 1901—1910 évi kötetei

² Koltűpina, G.: A tájékoztatói kérdőlapok adatai. = Bibliotekar' (Magyar kiadás). 1954. 2. sz. 34. lap.

a folyóiratok címe alatt a cikkeket is felsorolják.

c) *Csak a cikk tárgya ismeretes.* A bibliográfiák, referáló lapok tárgymutatóiból indul ki a könyvtáros. Ha van a figyelőszolgálati kartonokban kartoték, azt is meg kell nézni.

Ténybeli adatszolgáltatás

Az olvasó sokszor nem bibliográfiát, hanem tényadatot kér. Megkérdendhető egy számára ismeretlen szó jelentését, hogy mikor született Bartók Béla, hány kilométer a Duna, ki a Szovjet Tudományos Akadémia elnöke, mennyi az évi átlagos csapadék Tolna és Somogy megyében stb. A modern könyvtárak egyre inkább berendezkednek ilyenfajta felvilágosítások nyújtására is.

Vannak kérdések, amelyeknél pillanatilag sem kétséges, hol kell a választ keresni, elég úgyszólván segédkönyveink címét ismerni. Ha az a probléma, mennyi a Pobjeda szovjet személyautó üzemyangfogyasztása, nyilvánvaló, hogy a Gépjármű technikai zsebkönyvben kell utánanéznünk. (A 2. köt. 618. lapján lévő táblázatban meg is található.) Máskor azonban csak a segédkönyvek belső szerkezetének, tartalmának alapos ismerete vezet célhoz. Ha azt kell megtudni, mi a „traktoros nap“, már nem egészen magától értetődő, hogy a „Gépállomási dolgozók olvasási tanácsadója“ eligazít. Ugyanígy, ha azt kérdezik, a hét milyen napjára esett 1848-ban március 15-e, a könyvtárosnak emlékeznie kell, hogy pl. az „Új kincseskönyv“ 3. kötetében talál ezt gyorsan kiszámíthatja.

A ténykérdések legtöbbször a következő irányokban jelentkeznek:

a) *Személyek.* Pontos nevük, foglalkozásuk, tudományos munkásságuk, életrajzi adataik. *Segédforrás:* életrajzi lexikonok, címtárak, bibliográfiák, évkönyvek (almanachok).

b) *Hivatalok.* Cím, hatáskör, vezető. Tömegszervezetek, egyesületek. Név, cím, vezetők, kongresszusok. *Vállalatok.* Cím, gyártmányok, történet. *Segédforrás:* címtárak (egyebek közt a telefonkönyv is). Vigyázni kell arra, hogy az adatok változnak, elavulnak. Ezért szükség esetén külön utánjárással helyesbíthetők.

* **Szentmihályi János:** A közművelődési könyvtárak legfontosabb segédkönyvei. Bp. 1955. 43 l.p. (Országos Széchényi Könyvtár. Módszertani útmutató. 14.)

MEGJUTALMAZOTT LEVELEZŐINK

F. Góher Anna, Várhelyi József, Kazimír György, Bényei József, Futala Tibor, Nánási Tibor, Kovács Dániel, id. Molnár Márton, Markovits József, Tóth József, Kuntár Lajos,

c) *Statisztikai adatok.* *Segédforrás:* lexikonok, statisztikai kiadványok.

d) *Természettudományi és műszaki adatok.* Képletek, jelek, az anyagok jellemzői (fajsúly, fajhő, olvadáspont, forráspont, oldódás, vezetőképesség stb.), mértékegységek, átszámítások, gyártmányok tulajdonságai stb. *Segédforrás:* Logaritmustáblák, fizikai, kémiai, műszaki táblázatok, zsebkönyvek.

e) *Általában tudományos tények és megállapítások.* A természettudományok és ugyanígy a történelem, földrajz, néprajz s más társadalomtudományok mindenfajta felfedezése, eredménye. *Segédforrás:* az egyes tudományok kézikönyvei, tankönyvei, atlaszok, szaklexikonok.

f) *Rövidítések.* Vállalatok, egyesületek, intézmények nevének, folyóiratok címének, egyéb szavaknak rövidítései. *Segédforrás:* rövidítésjegyzékek, lexikonok, szótárak, címtárak a folyóiratcímeknél a folyóiratbibliográfiák és nyomtatott, sokszorosított folyóiratkatalógusok.

g) *Terminológia.* A szavak értelme, magyar (vagy idegen) nyelvi megfelelői. *Segédforrás:* az első esetben értelmező szótár, lexikon, a másodikban kétnyelvű (többynyelvű) szótár, szakszótár, esetleg mindkettő együttvéve.

Itt jegyezzük meg, hogy a legfontosabb segédkönyvekről az Országos Széchényi Könyvtár adott ki jegyzéket.³

Néha a könyvtáros nem tud a feltett kérdésre választ adni. Ilyenkor amennyiben a könyvtárban folyik irodalomkutatás, odakerül a kérdés. De bevonhatók szakértőkként külső erők is. Az Országos Műszaki Könyvtárban rendszeresen az olvasók rendelkezésére állnak a különféle *szaktanácsadók.* Beosztásuk a következő:

matematika: hétfő 17—19 óraker,
elektrotechnika: péntek 17—19 óraker,
vegyészet: kedd, péntek 17—20 óraker.
műanyagkérdések: szerda 17—21 óraker.

Kisebb könyvtárakban erre a rendszerességre nincs lehetőség. De itt is lehet társadalmi aktívát szervezni a könyvtár olvasói közt szereplő szakemberekből a járatanabb olvasók útbaigazítására.

Sebestyén Géza

A KÖNYV A NAGYVILÁGBAN

A ROSZTOVI területi kiadvállalat a Szovjetunió legnagyobb könyvkiadói közé tartozik. A háború óta több mint 1600 könyvet és brosúrát adott ki, 16 milliót meghaladó példányszámban. (*Szovjetszkaja Kultura*)

A BRÜSSZELI „LA MAISON DU POÈTE” kiadvállalatnál megjelent az „Un Demi-Siècle de Poésie” („Félévszázad költészete”) című gyűjtemény második kötete. A két kötet öt világrész 73 költőjének műveit mutatja be francia fordításban. Közük találjuk Antonio Machado és Illyés Gyula, Georg Trakl, Majakovszkij, W. H. Auden és Pablo Neruda verseit is. (*Journal de Genève*)

BRENETSZEN (Svájc) öt éve áll fenn a Színművészeti Könyvtár, amelynek dolgozói abból a célből tanulmányozzák a mai színműirodalmat, hogy kiválasszák az előadásra legalkalmasabb szövegeket a műkedvelő csoportok számára. Dokumentációja 460 mai színművet ölel fel; az elmúlt év folyamán mintegy ezer kötetet adott kölcsön a színházi csoportoknak. (*Journal de Genève*)

AZ ENSZ HAITIBAN 500 000 dollárt fordított az analfabétizmus és műveltség-
leküzdésére. Többek között brosúrát terjesztettek Haiti lakosai között; ennek címlapján óriási szunyog üldözte azokat, akik nem tartották be az egészségügyi rendszabályokat. Haitiből most levél érkezett az illetékesekhez New Yorkba. Benne egy bennszülött azt írja: „Országunk kicsiny és fejletlen, de hálistennek a szunyogok is kicsinyek és fejletlenek. Sajnáljuk az amerikaiakat, hogy ilyen szörnyűséges rovaroknak esnek áldozatul.” (*Gazette de Lausanne*)

A GAZETTE DE LAUSANNE figyelemzeti olvasóit arra, hogy a „Webster's New International Dictionary”-ben — az Egyesült Államokban folytatott viharos sajtókampány eredményeképpen — megváltoztatták a „journalistique” szó meghatározását. Az előző kiadásban a definíció így hangzott: „Az újságírás és az újságírók jellemzője a kapkodó stílus, a részletek pontatlansága, a köznapi kifejezések használata és a szenzációéhség.” Az új meghatározás: „Újságírói stílusnak nevezzük azt, amely a közvetlen aktualitás kifejezésére alkalmas, s a nagyközönség érdeklődésének és kíváncsiságának felkeltését és kielégítését célozza.”

FRANCIAORSZÁGBAN, Svájcban és Belgiumban nagy sikert aratott két francia újságíró: Albert Aycard és Jacqueline Frank „A valóság túlszárnyalja a képzeletet” című kötete. Szerzői a sajtó életéből vett képtelen esetekkel bizonyítják, hogy „nincs író, aki versenyre kelhetne az élettel anélkül, hogy túlzással ne vádolnák”. (*Journal de Genève*)

A TÜRKMÉN ÍRÓK műveit széleskörűen ismerik a Szovjetunióban. Egyedül a háború utáni években a türkmén szépirodalom 240 alkotását adták ki a Szovjetunió 14 népének nyelvén. Legkedveltebb közülük Berdi Kerbabajev „A döntő lépés” című regénye, amely a Szovjetunió 11 népének nyelvén jelent meg és eddig 52 kiadást ért meg. Példányszáma meghaladja az 1 200 000-et. (*Szovjetszkaja Kultura*)

A SZOVJETUNIO TUDOMÁNYOS Akadémiájának leningrádi könyv-restauráló laboratóriumában értékes munkát végeznek a régi és sérült kéziratok helyreállítására. Legutóbb az 1582-ből származó novgorodi „Piszcovaja Knyiga” (egy írődeák feljegyzései) című kéziratot kötetet hozták rendbe. A restaurációs munka révén a 443 lapból álló, kortörténeti szempontból igen érdekes szöveg teljesen olvashatóvá vált. (*Szovjetszkaja Kultura*)

A MOSZKVAI GYERMEKKÖNYVKIADÓ igazgatója nyilatkozott a *Lityerturnaja Gazetta* munkatársának a kiadó jövőévi terveiről. Elmondta, hogy sokkötetes sorozatot adnak ki a világ kiváló embereiről, sorozatot indítanak „Tudósok a jövő tudományáról” címmel, „Globusz” és „Mindent tudni szeretnék” című almanachokat szerkesztenek. Nagy figyelmet szentelnek a fantasztikus regényeknek. Előjegyezhető kiadványokban jelenik meg a húszkötetes „Kalandos könyvtár”, amelyben a közismert ifjúsági művek mellett megjelenik R. Stevenson „Fekete nyíl”-ja, Conan-Doyle „Sherlock Holmes”-e, H. G. Wells és A. Tolsztoj több regénye.

Az iskolásgyerekek számára kiadják Homérosz, Shakespeare, Burns, Byron, Mickiewicz, Hugo, Balzac, Schiller, Jirasek, Petőfi és más klasszikusok műveit. Megjelenik R. Haggard, W. Scott, Bret-Harte, Mayne-Reid, Alexandre Dumas és Fenimore Cooper több regénye.

AZ ÖRMÉNY SZSZK legnagyobb kéziratgyűjteménye a jereváni Matenadaran archivuma, amelyben mintegy 10 000 értékes kéziratot őriznek.

Nemrégiben a Matenadaran dolgozói érdekes kéziratot énekgyűjteményt szereztek, amelyben annakidején a dalok szövegével párhuzamosan, régi örmény hangjegyekkel feljegyezték a dallamot. Feltűntették azt is, hogy a dallam milyen ismert népi motívumokra hasonlít. Ezek az utalások hozzásegítették a tudósokat a régi örmény hangjegyírás megfejtéséhez.

A jereváni Komitasz-vonósnégyes londoni vendégszereplése alkalmával angol tudósok az együttes tagjaival két arab és egy perzsa kéziratot küldtek a Matenadaranak ajándékba. (*Szovjetszkaja Kultura*)

*

A NÉMET SZÖVETSÉGI KÖZTÁRSASÁGBAN megjelenő heti bibliográfiai szemlében adatokat közölnek az 1953-ban idegen nyelvekből fordított könyvekről. A statisztika szerint 1953-ban mindössze 33 könyvet fordítottak oroszról, tehát csak eggyel többet, mint a korábbi években. Ugyanakkor az angol és amerikai szerzők lefordított műveinek száma 633 volt. Ezzel szemben az utóbbi időben már sorra jelennek meg a világhírű orosz írók regényei: Dosztojevszkij és Gogoly művei, Puskin elbeszélései. Münchenben hat kötetben adták ki Leszkov műveit. (*Innosztrannaja Lityeratura*)

*

GEORG GOJÁN szovjet professzor régóta foglalkozik az örmény színjátszás történetével. Tanulmányait többkötetes munkában foglalta össze. Az első két kötet eljutott Amerikába is. Az Egyesült Államokban megjelenő „Lraber” című örmény újság méltatásában azt írta, hogy Goján professzor műve lehetőséget nyújt az amerikai népnek — többek között az Egyesült Államokban élő örményeknek — az örmény kultúra alaposabb megismerésére. (*Szovjetszkaja Kultura*)

*

LOPE DE VEGA halálának 320. évfordulója alkalmából Moszkvában a „Külföldi Irodalom Országos Könyvtárában” nagy irodalmi estet rendeztek. A könyvtár előcsarnokában kiállítás nyílt meg Lope de Vega műveinek különböző kiadásaiból. A kiállított könyvek között spanyol, orosz, angol, francia, német, bolgár és más kiadásúakat is láthatott az ünnepi est közönsége. (*Szovjetszkaja Kultura*)

Luther Evans, az UNESCO főigazgatója a leningrádi Szaltikov-Scsedrin könyvtárban saját könyveinek katalóguscéduláit nézi.

J. F. ANGELLOZ, Saarbrückenben élő francia Rilke-kutató könyvet írt „Rainer-Maria Rilke, élete és műve” címmel. Véleménye szerint Rilke gondolat- és érzésvilágát „az egzisztencializmus szülöttének” tekinthetjük. (*Die Weltwoche*)

*

PÁRIZSBAN A „LA FRANCE D'OUTREMER”-múzeumban Verne-kiállítás nyílt meg a nagy regényíró halálának 50. évfordulója alkalmából. A kiállításon különböző dokumentumokat gyűjtöttek össze az író életéről és művészetéről. Mint a kiállított könyvekből kiderült, Verne műveit legalább 80 nyelven adták már ki. A kiállításon bemutatták a Verne képzeletében megszületett érdekes gépek, léghajók, rakéták, tengeralattjárók modelljeit. (*Innosztrannaja Lityeratura*)

*

A „Roza al-Juszef” című egyiptomi újság közlése szerint Pudovkin szovjet filmrendező „A színész és a film” című könyvét lefordították arab nyelvre. Pudovkin művét az egyiptomi filmművészeti főiskolán tankönyvül használják. (*Innosztrannaja Lityeratura*)

THOMAS MANN 80. születésnapja alkalmából, június 6-án, az Aufbau-kiadó Berlinben megjelentette a nagy német író összegyűjtött műveit 12 kötetben. Ugyanez a kiadó ismertette nemrég szerzőinek csúcspéldányszámát is: Heinrich Mann 700 000 példány, Anna Seghers 600 000, Johannes R. Becher, Hans Fallada, Friedrich Wolf és Egon Kisch egyenként 500 000, Arnold Zweig művei és Willi Bredelé egyenként 400 000, Lion Feuchtwanger 300 000, Thomas Mann 260 000, Berthold Brecht, Ludwig Renn és Bodo Uhse egyenként 200 000, Leonhard Frank 100 000, Wilhelm Raabe 90 000, Hermann Hesse 70 000, Gerhart Hauptmann 60 000 stb.

Sir Winston Churchill a több mint tíz éve hirdetett „Az angolul beszélő népek története“ c. művének közlési jogát 200 000 US dollárért adta el a „Life“ folyóiratnak. Churchillnek a második világháborúról szóló emlékiratai kiadói jogáért Henry Luce, a Life kiadója kétmillió dollárt fizetett. (*Das Antiquariat*)

A „*Calendario del Popolo*“ című folyóirat azt a kérdést tette fel olvasóinak, hogy tetszésüket az utóbbi időben megjelent művek közül melyik nyerte meg a legjobban.

A szerkesztőségbe érkezett válaszok arról tanúskodnak, hogy az olasz olvasókörzség körében legnépszerűbbek V.

Hugó regényei (különösen a „Nyomorultak“) és V. Pratorini művei. (*Innosztrannaja Lityeratura*)

A 18 év alatti fiatalságnak történő „horror“ (iszony) és „sex-comics“ könyvek eladását 500 dollár pénz- és egyévi fogházbüntetés tiltja New Yorkban. Ehhez a döntéshez más USA államok is csatlakozni akannak. (*Das Antiquariat*)

A „ELIN-PELIN“ bolgár bibliográfiai intézet részletes adatokat közöl az 1954. évi bulgáriai könyvkiadásról. Ezek szerint Bulgáriában egy év alatt több mint 3300 könyv látott napvilágot, közel 20 millió példányban. Egy év alatt minden emberre átlag három új könyv jutott. Első eset, hogy a bolgár statisztikában ilyen kedvező szám adatok szerepelnek. (*Innosztrannaja Lityeratura*)

Harmincéves a tadzsik Állami Kiadóvállalat. Alapítása óta több mint 8500 művet adott ki, közel 75 millió példányban. (*Szovjetszkaja Kultura*)

Mint a „*Boletim Bibliografico Brasileiro*“ közli, Sao-Paulóban megjelent Gogol „A köpeny“ című novellája; Rio de Janeiróban kiadták az „Anna Karenina“-t és Dosztojevskij több elbeszélését. (*Innosztrannaja Lityeratura*)

A Képzőművészeti Alap Kiadóvállalatának jövőévi tervéből

A kiadóvállalat „A realizmus nagy mesterei“ sorozatban három új kötet megjelentetését tervezi: Meller Péter ír Leonardo da Vinciről, Pogány Ö. Gábor Velasquezről és itt adják ki Laszkovszkaja művét Rjepin munkásságáról. A Magyar Mesterek sorozat két kötettel bővül. Hollósy Simon életművét Németh Lajos, Székely Bertalan és Dobay János ismerteti.

A Magyar Műemlékek sorozatban immár második kiadást ér majd meg Csatkay-Dercsényi Sopronról szóló monográfiája, megjelenik Dercsényi Dezső Esztergom és Bálint Sándornak Szeged történetét és műemlékeit ismertető kötet.

Az „Új magyar művészet“ sorozatban Kopp Jenő Kisfaludy Stróbl Zsigmond, Végvári Lajos pedig Bernáth Aurél életét és művészetét ismerteti számos képpel illusztrálva.

Az olcsó áru Műemlékeink sorozatba minden negyedévben jelenik meg egy kis könyvecske, ugyancsak negyedévenként adják ki a nagy szovjet enciklopédia nyomán írt „A művészet stílus korszakai“ című sorozat kötetét.

Igen nagy érdeklődésre tarthat számot a Fülep Lajos szerkesztette Magyarországi művészetek története című hatalmas munka, amelynek I. kötete még az idén, II. kötete a jövő év végén lát napvilágot. A mű első része a magyarországi művészetek kezdé-

tétől a klasszicizmus koráig, második része pedig a XIX. század elejétől a második világháborúig terjedő időszakot foglalja össze. Mindegyik kötet tíz ív szöveget és tíz ívnyi részben színes, műmellékletet tartalmaz majd.

Érdekesnek ígérkezik Lyka Károly újabb munkája, mely a két világháború közötti magyar festészetről szól.

A Szépművészeti Múzeum alapításának félévszázados fordulójára jelenik meg a gyűjtemények történetét ismertető 320. részben színes, reprodukcióval illusztrált mű: A Szépművészeti Múzeum 50 éve. Ugyancsak ebből az alkalomból jelenik meg Vayer Lajos: A Szépművészeti Múzeum külföldi grafikai című, 100 képet tartalmazó munka, mely a gyűjtemény eddig még publikálatlan legszebb lapjainak reprodukcióit és a gyűjtemény keletkezésének történetét tárgyalja.

A kiváló Azsia-kutató, Baktay Ervin India művészete címmel mutatja be a gazdag indiai művészet alkotásait. Gvörffy István posthumus kézirata a Matyó népviseletről számos egyszerű és színes fényképmelléklettel jelentik meg.

Mindezen kívül a német Seemann kiadónál magyar műtörténész szövegével Raffaelli Rubens és Tizian 16–16. illetve 8 művének színes reprodukcióját készítették el az idén megjelent Bruegel-albumhoz hasonlóan.

Jegyzetek az irodalmi kritikáról

Irodalmi életünkben

ismét nagy hullámokat vernek a kritikával kapcsolatos kérdések, szinte új műfajjá fejlődik már a *kritika kritikája*: a kritikától segítséget követelő író vagy egy-egy megjelent bírálattal elégedetlen kritikus fellebbezése az irodalmi közvéleményhez. Nem lehet feladatomban irodalmi kritikánk helyzetének elemzése, — főképp nem az írók és kritikusok viszonyáról folyó vitához hozzászólni. De van a kritikával kapcsolatos kérdéseknek olyan területe, amelyről érdemes éppen itt, *A Könyv* hasábjain beszélni: mit vár az egyszerű olvasó a kritikától, mi az irodalmi kritika feladata az olvasók nevelésében, tájékoztatásában. Legutóbb a könyvtárosoknak tartott kiadói tervismertető értekezleteken lehetett hallani az ezzel kapcsolatos olvasói igényekről.

Kevés szó esik erről irodalmi lapjainkban. Pedig a jó irodalmi kritikának mindig bőségesen van mondanivalója nemcsak az éppen bírált mű írójának, hanem az olvasójának is.

Az olvasó és a kritika

Ilyenfajta kapcsolata nem régi. Igaz, hogy a mai értelemben vett kritika is viszonylag fiatal műfaj: a 18. század második felében, a polgári forradalom felé haladó Franciaországban, az enciklopédisták irodalmi harcai során születik és a növekvő kulturális érdeklődés, majd az irodalmi élet modern formáinak terjedése segíti fejlődését. Ennek a kornak a kritikája még csak írók és tudósok eléggé szűk köréhez szól. Az orosz forradalmi demokraták, főképp Belinszkij és Csernisevszkij fordulnak először tudatosan a közönség felé. Irodalomkritikai munkásságuk voltaképpen a direkt politikai harc helyettesítője, azért tartják fontosnak az olvasók tájékoztatását, befolyásolását.

A múlt század közepe óta már minden valamirevaló kritikus kéziratpapírján érzi nemcsak az író, hanem az olvasó tekintetét is, és a kritika hangja is változik: a kritikus közelebb akar kerülni az olvasóhoz. Az addigi túlnyomórészt esztétikai dogmákhoz tapadó kritikát háttérbe szorítja a rugalmasabb, művészi, elemző-értelmező bírálat. Franciaországban Sainte-Beuve, nálunk Péterfy Jenő kritikai munkássága mutatja legszembetűnőbben ezt a változást. A

kritika már nemcsak közvetlenül igyekszik hatni az irodalomra, hanem közvetve is: ébreszti az olvasók igényeit, befolyásolja véleményüket.

Mit vár az olvasó a kritikustól?

Azt, amit a jó irodalomtanártól első-sorban várhatunk: hogy olvasni tanítson.

A könyvtárosok sokat beszélhetnének arról, ami elmúlt szabad évtizedünk egyik legszebb eredménye: hogy megnyit tágult nálunk az egyszerű emberek látóköre, érdeklődése. A mindennapi gondokon, munkákon és a sekélyesebb szórakozásokon túli árad az érdeklődés az irodalom, a tudomány problémái felé, és a műveltség demokratizmusának fejlődése csak növeli majd ezt az érdeklődést, — és a kritikus felelősségét is.

Irodalmi közéletünk, elsősorban irodalomkritikánk magatartása nem mindig megnyugtató ezzel az érdeklődéssel szemben. Legjobb kritikuskaink is gyakran feledkeznek meg arról, hogy irodalmi lapjainktól tízezrek remélnék eligazítást az időszerű irodalmi kérdésekben, egyes művek megítélésében. Az olvasók — mégpedig általában inkább buzgalommal és kíváncsisággal, mint hozzáértéssel teli olvasók — ízlésük, ítéloképességük fejlesztését szeretnék a kritikától, várják saját problémáik felvetését és sokallják a folyóirati torzalkodásokat, szűkkörű műhelyproblémákat; gondoljunk pl. az *Irodalmi Újság* hírhedt cábár-vitájára.

Nem a kritikusok, hanem egyes szerkesztőségek hibája, hogy az utóbbi időben éppen legolvasottabb lapjaink csak akkor jelentetnek meg egy-egy kritikát, amikor már legtöbben olvasták a kérdéses művet, látták a szindarabot. Kritikánk ilyen módon lemond az olvasók igazi irányításáról, az irodalmi közvélemény formálásáról. Nyilvánvaló, hogy az alapos szakmai kritika megérlelődéséhez idő kell; de nem is a kritika nehéztüzérségét sürgetjük, hanem napi- és hetilapjaink, irodalmi folyóirataink kritikái rovatának megélnkülését.

Egy hevenyészett statisztika könnyen meggyőzhet arról, milyen mulasztásokról van itt szó, mennyire kielégítetlen marad írók, olvasók és nem utolsósorban a kiadói szerkesztőségek jogos várákozása, hogy a megjelent művekről bírálatot, tájékoztatást kapjanak. Ha-

vonta átlag 70—90, az olvasók minden rétegére, nagy olvasóközönségre számító könyv jelenik meg. (Itt csak a Szikra, Szépirodalmi, Magvető, Új Magyar, Művelt Nép és az Ifjúsági Könyvkiadó kiadványaira gondolunk.) Ilyen művekről a 17 legelterjedtebb napilapunkban és folyóiratunkban szeptember hónapban mindössze 74 kritika jelent meg (ebből 25 egyetlenegy folyóiratban, *A Könyvben*). Ez a helyzet nagyjából megfelel a havi átlagnak, csak a könyvnapok idején van ugrásszerű javulás. Kozocsa Sándor évi irodalmi bibliográfiáinak tanulmányozása is hasonló tanulsággal jár: megjelenő könyveink jelentékeny része visszhang nélkül marad, legalábbis a sajtó részéről.

Vezető irodalmi folyóiratainkban, a *Csillagban* és az *Új Hangban* a szükségesnél jóval kisebb teret kap a kritikai rovat. Az *Irodalmi Újságnak* még nagyobb a felelőssége: nem egyszer előfordul, hogy egyetlen könyvkritikára sem marad helye (legutóbb például a szeptember 24-i és az október 1-i számban). A *Művelt Nép* hasábjain aránylag sűrűn találkozunk könyvismertetéssel; az igen nagy példányszámban megjelenő, mindenhová eljutó *Nők Lapja* és *Új világ* viszont szinte egyáltalán nem törődik a megjelenő könyvekkel az utóbbi időben.

Nem sokkal jobb a helyzet napilapjainknál sem. A *Szabad Nép* ritkán foglalkozik új kiadványokkal. Különösen feltűnő, hogy a *Magyar Nemzet*, amelynek régebben friss és érdekes irodalmi rovata volt, újabban kevés könyvkritikát közöl.

A szűkreszbott kritikai rovat következménye az is, hogy sok könyvkritika igen nagy késéssel jelenik meg. Néhány példa: Kuczka Péter május elején megjelent, mai költészetünk fontos kérdéseinek megbeszélésére alkalmat adó *Jónapot* című kötetével csak október 16-án foglalkozott a *Szabad Nép*; Déry Tibor *Két emlék* című áprilisban megjelent könyvét szeptember 3-án ismertette a hetenként megjelenő *Irodalmi Újság*; Sziráky Judit *Tisztelegés János* című ifjúsági regényét, amely a múlt év szeptemberében jelent meg, csak most szeptemberben bírálta a *Csillag*. Ezek a találmokra kiemelt példák többé-kevésbé megmutatják, hogyan tart lépést sajtónk a könyvkiadással.

A kritika nem taníthat olvasni, nem nevelhet minél szélesebb körű „műértő” közönséget, ha elszakad ettől a közönségtől, ha a lapok kritikai rovatainak vezetői ennyire mellőzik az olvasóközönség igényeit.

Az elvi bizonytalanság és a módszerbeli hibák

az elmúlt években úgyis eleget ártottak irodalmi kritikánk hitelének és népszerűségének nemcsak az írók, hanem az olvasók körében is. A közelmúlt irodalmi vitái eleget tárgyalták a kritikánkban jelentkező eszmei gyengeségeket, egyes kritikusok liberális engedékenységét, másoknak az irodalmi közéletet zavaró ábaloldali gesztusait, amelyek nem használnak sem irodalmunk fejlődésének, sem népnevelő szerepe érvényesülésének. Ezúttal más jelenségekre szeretnék utalni.

Elég gyakran előfordul például, hogy irodalmi kritikánk kisebb-nagyobb egyöntetűséggel elítélő véleményt alkot egy-egy műről, amely azonban mégis népszerű, keresett olvasmánnyá válik. Ilyen esetben arról lenne szó, hogy a könyvet éppen hibája teszi népszerűvé, eszmei és művészi igénytelensége, amely kiszolgálja egyes olvasórétegek nivótlanosságát, igénytelenségét? Véleményem szerint többnyire más okozza ezt a „feszültséget” (kritikusok és olvasók között). Egy könyv népszerűsége arra vall, hogy komoly értékei is vannak, — amelyeket a kritikusok nem vettek észre. (Tanulságos példa: Hegedüs Géza regényeinek népszerűsége az olvasók körében...)

Kritikusaink között egyébként sokáig divat volt, hogy szinte kizárólag csak a mű hibáiról írtak. Pedig már Goethe óta elégszer megállapították, hogy a kritikus igazi érdeme az, ha a jót, az értékeset megtalálja a műben. Nem bánhat úgy a művel, mint egy kisgyerek az új játékkal: az első pillanatban esetleg örül neki, de aztán inkább annak örül, hogy szétszedheti. Erdemes itt idézni a fiatal Möricz Zsigmondot, aki a következőket írja Bajzáról szóló tanulmányában: „A jó kritikus méh. Neki nem a fullánk a leglényegesebb szerve; neki az a célja, hogy még a haszontalan virágokból is mézet gyűjtsön az egész nemzet számára.” Ebből természetesen nem az következik, hogy a kritikus hűnyja be a szemét a hibák előtt, hanem az, hogy az egész művet kell megmutatnia.

Nem jut igazi eredményre az a kritikus sem, aki „előre kiteszi a rőföt” (Arany) és ujjain számlálva szempontjainak érvényesülését vagy mellőzését, szinte matematikai arányok alapján „dönt” a mű felől. Az olvasónak éppen a mű *sajátos jellegéről*, sajátos értékeiről nem ad tájékoztatást az ilyen bírálat. A dogmatikus merevség mindig irodalmiatlan. A kritikusnak színvonalasabban, az adott műhöz, íróhoz alkalmaz-

kodva kell érvényre juttatnia eszmei, művészi igényességét.

A kritika művészetétől

— mert ne feledjük el: a kritika művészet, irodalmi műfaj — a nagy hagyományokkal rendelkező és most újjászülötő magyar irodalmi kritikától az eddiginél elevebbre, gazdagabb és mélyebbre világító írásokat várnak az olvasók. Péterfy Jenő írja a kritikáról, hogy „különös művészet... eredeti értékét, értelmét mindennek megadja, amihez ér”. Az elemzés és általánosítás dialektikájának sodrában a mű valóságáról kell képet adnia. A magamagát fitogtató kritikus, aki a művet csak alkalomnak tekinti, hogy önmagára irányítsa a figyelmet, legfeljebb bosszantani tudja a megbírált írókat és az olvasókat. A felszabadulás előtti évtizedekben nálunk is divatos impresszionista kritikának volt ez a módszere; tetszelgő verbalizmus, mesterkéltség, egzaláltás járt együtt vele, és ritkán jutott tovább közhelyeknél, óvatosságnál.

Emlékszem egy régi Miki egér-filmre, amelyben Miki egér időnként megnyúlik vagy összehúzódik, megnő vagy eltölpül, sőt egyszer, mikor nem tud bemenni egy ajtón, kulccsá alakul át és kinyitja magával a zárat.

A kritikus akkor végez jó munkát, ha írása kulcs az olvasó kezében — a műhöz, az íróhoz. Sokoldalú tudás, életismeret, az alkotás iránti tisztelet, lelkiismeretesség és bátorság nélkül nem lehet betölteni ezt a feladatot. Mi értelme van az olyan felületes írásműnek, mint pl. az Esti Budapestben megjelent „könyvkritika” Merle: Mesterségem a halál c. művéről (szept. 28.), amely csupán a téma — a haláltáborok — publicisztikai lehetőségeit aknázza ki, de egy szava sincs az íróról, írásművészetének jellemző vonásairól. Egyébként is kevés, ha a kritikusnak csak véleménye, meggyőződése van; nem sokra megy olyan rugalmas elemző módszer nélkül, amely hatóerőt adhat álláspontjának.

„Egy hajszálnyival lejjebb vagy feljebb fogni, az se mindegy e kényes hangszeren” — ezt a líráról mondja Arany János, de a kritikáról is igaz. Nem az a fő, hogy milyen eszközökkel éri ezt el a kritikus, hanem az, hogy írása társadalmi, erkölcsi, esztétikai hitele körül ne legyen hiba — és szeresse a világosságot, a határozottságot, a szókimondást. A rövid tájékoztató ismertetésektől éppúgy megkívánhatjuk ezt, mint a terjedelmesebb, igényesebb tanulmányoktól, esszéktől. Felületességgel és a mű iránti közömbös-

séggel hivatottsága hiányát árulja el a kritikus.

Másfelé visz az a mostanában sokszor emlegetett kérdés: elég-e, ha a kritikus a véleményét közli az íróról, a műről — vagy elvárhatjuk azt is, hogy a mű-adta *élményéről* is számot adjon. Természetesen függ ez a kritikus egyéni alkatától. De nem lehet egyetérteni azzal a nézetrel, főképp az olvasóknak nem, hogy az élményszerű beszámoló feltétlenül a szubjektívizmus kódos, vizenyős lápjaira viszi a kritikust. Sem a Kazinczy bírálataiból áradó szinte atyai szeretet, sem Gyulai heves indulatossága nem ártott bírálatuk színvonalának. Nem baj az, ha egy jó könyv olvasása közben a kritikus kiejti kezéből az iskolamesteri pálcát — és ezt be is meri vallani.

A mai magyar irodalmi kritikával sokszor úgyis azért elégedetlenek az olvasók, mert a kritikusok nem törődnek eléggé azzal, hogy írásuk jó, élvezetes olvasmány is legyen. Nem egyszer módszerük teszi ezt majdnem lehetetlenné. Nagyon tamulságos ebből a szempontból több ismert kritikusunknak nemrég megjelent gyűjteményes kötetét végiglapozni. Egy-egy kötetben belül nemcsak elvi határozottságban és a szempontok gyarapodásában, irodalmibb jellegében lehet látni a fejlődést, hanem előadásmódban, stílusban is. A pár év előtti sematikus irodalmi kritikát a száraz, „kinyilatkoztató” doktriner előadás jellemezte; kevés kritikus fordított gondot arra, hogy — néhány idősebb elvi kérdés mérlegelésén túl — megmutassa a kérdéses mű helyét az író fejlődésében, az író tehetségének sajátos vonásait, az író helyét az irodalomban.

A kritikától nem kérhetjük számon az irodalomtörténeti értékelés megbízhatóságát, de feltétlenül meg kell kísérelnie a kritikusnak, hogy távolabbi nézőpontokból is megvilágítsa a művet. Az elvi szempontok sokrétűsége többek között érdekesebbé is teszi a kritikát.

Hasonlóképpen szívesebben olvasunk olyan kritikát, amelynek írója érzékeltetni tudja véleménye érlelődésének folyamatát, mikor a kritikus fejlődésében mutatja be véleményének kialakulását. Nagy Péter újabb kritikáit idézhetjük példaként. Az eszmei-esztétikai elemzés ilyen módon nem fullad elvont okoskodásba, — szemléletesebb, frissebb, iróibb lesz.

De az olvasó és a kritika kapcsolata

nemcsak abban áll, hogy a kritikus alkalmazzodik az olvasók igényeihez és az egyszerű olvasó szemével is igyekszik

nézni az alkotást, „kifejzi a közönség jobbik részének véleményét és hozzájárul e vélemény elterjedéséhez“ (Csernisevskij). A jó recenzió az olvasókat is figyelmezteti hibáikra, helytelen igényeikre; nemcsak követi az olvasók ízlését, hanem neveli, javítja is. Ezért nem lehet ma jó kritikus, akinek nincs sokoldalú kapcsolata az olvasókkal és nem lát túl az írószövetségi, szerkesztőségi vitákon.

Fejezzük be ezeket a jegyzeteket Köl-

csey tanulságos megállapításával, aki irodalmunk első nagy korszakának hajnalán annyit töprengt a kritika feladatairól. „Írók és olvasók örökös viszonyban vannak egymással, íróival, halad az olvasóközönség, együtt állapodik meg, együtt marad hátra. A kritika következesei mind a kettőre nézve jótévők, mert ha egyfelől az író stúdiumra kényszerítették, másfelől az olvasó szeméi megnyílnak, s kezd látni és ítélni.“

Pók Lajos

„Új BIBLIOGRÁFIAI FÜZETEK“ címmel újabb kiadványsorozatot indított az Országos Széchényi Könyvtár. A sorozat egyes füzetei egy-egy nagy külföldi író, művész vagy tudós életművének magyarországi szerepét kívánják feltárni. A most megjelent első kötet Mickiewicz műveinek és a róla szóló magyar nyelvű irodalomnak bibliográfiáját tartalmazza, amelyet a lengyelek klasszikus költőjének 100. halálórási évfordulója alkalmából adtak közre. Az összeállítás Kozsoca Sándor munkája. A sorozat további kötetekben egy-egy olyan szellemi kiválóság magyar bibliográfiája jelenik meg, akinek munkásságáról a közeljövőben az egész világon meg fognak emlékezni. Ily módon biztosítják a sorozat aktuális jellegét. A sorozat előkészületben lévő két következő száma a „Mozart Magyarországon“ és a „G. B. Shaw Magyarországon“ bibliográfiája. A kiadványok a bibliográfiai adatok lehető teljességére törekednek, a bevezető rövid történeti áttekintés pedig igyekszik rámutatni az írónak, művésznek, tudósnak a magyar kultúra fejlődésében betöltött szerepére. A sorozat a magyar olvasókon és kutatókon kívül a külföldi érdeklődők behatóbb tájékoztatására is törekszik, ezért a külföldi szakemberek munkájának megkönnyítésére az egyes kötetek idegen nyelvű kivonatokkal ellátva jelennek meg. (O. Sz. K.)

Az Országos Széchényi Könyvtár megindította szakmai továbbképző tanfolyamait: 1. Egyetemet végzett nem könyvtárszakosok részére két éves tanfolyam (heti 2 óra), amely a könyvtárrtan, könyvtörténet, bibliográfia és a különgyűjtemények kezelésének ismereteit foglalja össze. Az előadók az egyes kérdések legjobb könyvtári szakemberei. 2. Politechnikai tanfolyam elsősorban az olvasószolgálatban dolgozók részére. (Kéthetenként összesen 13 előadás.) Az előadók az Országos Műszaki Könyvtár műszaki képzettségű munkatársai. 3. Raktárkezelők részére a könyvtári alapismereteket összefoglaló tanfolyam 4 előadásban (kéthetenként). 4. A könyvtári szakirodalom megbeszélése hathetenként. A tanfolyamok könyvtárközlekek, a résztvevők között a legtöbb budapesti nagykönyvtár dolgozóit megtalálhatók. Az Országos Széchényi Könyvtár a fentiekben kívül saját dolgozóira részére házi haladó szakozási és különböző (orosz, latin, német, angol) nyelvtanfolyamokat indított. (O. Sz. K.)

Könyvtáros találkozót rendeztek a Vas megyei könyvtárosok részére október 30-án Kőrmenden. A főhivatású könyvtárosok mellett minden járásból a két legjobb népkönyvtáros is résztvett. Megtárgyalták az őszi-téli könyvtári feladatokat és az ifjúsággal való foglalkozást, a szakmai megbeszélés után pedig a kultúrház adott műsort a könyvtárosok tiszteletére. (Kuntár L.)

A BRÜSSZELI NEMZETKÖZI KÖNYVTÁROS-KONGRESSZUSRÓL tartott beszámolót Varjas Béla, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója. Október 15-én délután az Országos Széchényi Könyvtár Puskin utcai épületének nagytermében a budapesti könyvtárak mintegy 200 munkatársa előtt. Tamás Aladár, az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságának főtájkára megnyitójában hangsúlyozta, hogy a nemzetek között kialakuló, kiszélesedő kulturális kapcsolatok a béke ügyének megerősítését szolgálják. Varjas Béla részletesen ismertette a brüsszeli kongresszus tárgyalásait, az elfogadott határozatokat, valamint a belga könyvtárak meglátogatása során szerzett tapasztalatait. A beszámoló után az UNESCO két könyvtári fímjét vetítették le a megjelenetek előtt. Az egyik az indiai, a másik a svédországi közművelődési könyvtárak munkáját ismertette. (O. Sz. K.)

A Magyar—Szovjet Társaság debreceni szervezetének Könyvtártudományi Szakosztálya október 25-én vitaestet rendezett. A bevezető előadást Haraszti Gyúlia tartotta a szovjet referáló folyóiratokról, valamint a kérdés magyar vonatkozásairól. A hozzászólók főképpen a referáló munka hazai lehetőségeiről és szükséges arányairól beszéltek. (DEK.)

A Debreceni Egyetemi Könyvtárban a tanév kezdetével két évre tervezett könyvtáros továbbképző előadás indult. Az előadások felölelik a könyvtártudomány egészét minden elméleti és gyakorlati vonatkozásával. Az előadásokra az Egyetemi Könyvtár dolgozóin kívül eljárnak a Megyei Könyvtár és a Kollégiumi Könyvtár dolgozói is. (DEK.)

GERARD DE NERVAL életét és munkásságát bemutató kiállítás nyílt a francia nemzeti könyvtárban. A nagy francia költő kortársai számára csak akkor vált híressé, amikor 1828-ban lefordította franciára Goethe Faustját. A sokáig féltreismert költőnek ez a kiállítás méltó emléket állít. (Le Figaro.)

A francia könyvkereskedők szakszervezetének küldöttsége Nyugat-Németországban utazott tanulmányútra. (Le Figaro Litteraire.)

BELGRÁD KÖNYVESBOLTJAINAK kirakataiban nemrég megjelent újdonság Aristoteles Poetikája, a költészet művészetéről szóló műve, melyet az olvasóközönség igen nagy örömmel fogadott. D. Pavlovics megírta Dubrovnik irodalmi-és kultúrtörténetét, melyben hű képet ad a régi város irodalmáról és művészetéről. A jugoszláv könyvtermés legújabb érdekessége D. Matulics-Zorinov jugoszláv származású chilei állampolgár könyve a partizánharocokról, melyekben 1943-ban ő maga is résztvett. (Borba.)

A különböző foglalkozási csoportokhoz tartozó családok kulturális ellátottsága

Az alábbiakban a Központi Statisztikai Hivatal kultúrstatistikai osztályának 2655 családnál 1954 novemberében végrehajtott felmérése alapján a különböző kulturális területeken mutatkozó eredményekről számolunk be.*

Időszaki sajtótermékek

A statisztikai felmérés adatai szerint a különböző foglalkozási csoportokhoz tartozó megfigyelt 2655 család 1791 napi- és 1431

hetilapot,** valamint 307 folyóiratot fizetett elő vagy olvasott rendszeresen.

Az adatok dolgozó népünk komoly kulturális és politikai fejlettségét mutatják. A felszabadulás előtt a munkásoknak viszonylag szűk rétege olvasott napilapot, ezzel szemben ma a munkás családok több mint háromnegyedrésze járát vagy olvas rendszeresen hírlapot. Figyelemre méltó, hogy a napilapok mellett a családok több mint fele hetilapot is járattott.

A száz családra jutó időszaki sajtótermék előfizetés száma a megfigyelt családokban

Foglalkozási csoport	100 családra jutó		
	napilap	hetilap	folyóirat
	előfizetés		
Munkás családok	75,8	50,9	13,0
Paraszt családok	35,7	46,8	4,8
Egyéb családok	100,2	69,9	19,7
Átlag	67,5	53,9	11,6

Az olvasottság fejlettebb fokát jelzi a sok folyóirat vásárlás, bár figyelembe kell venni, hogy a feldolgozás során a havonta megjelenő népszerű füzeteket is ide sorolták.

A parasztság kevésbé kedvező kulturális ellátottsága az időszaki sajtótermékek területén is mutatkozik. Az elmaradás azonban csak viszonylagos, amely mellett nem feledkezhetünk meg a felszabadulás óta beállott nagyarányú fejlődésről. Jelentős eredmény, hogy a paraszt családok több mint harmada napilapot, közel fele pedig hetilapot is járát, míg régen ritkaságszámba ment az újságolvasó földműves. Figyelembe kell vennünk azt is, hogy a viszonyítási alapul szolgáló munkás- és egyéb foglalkozású családoknak az időszaki sajtótermékek iránti érdeklődése ugyancsak jelentősen növekedett az utolsó évtizedben.

A hetilapoknál viszonylag kisebb a földműves lakosság lemaradása, mert a napilapot rendszeresen nem olvasó családok jelentős része így elégíti ki a mindennapi élet eseményei iránti érdeklődését.

Az egyéb — főleg értelmiségi és alkalmazotti — foglalkozású családok napilappal való ellátottsága igen kedvező. Számos család két vagy több — többnyire reggeli és esti, esetleg fővárosi és helyi — napilapot olvas rendszeresen. Jelentős eredmény, hogy a családok megközelítőleg háromnegyed részére hetilap, közel ötödére pedig folyóirat előfizetés is jutott.

A jelentős eredmények mellett nem feledkezhetünk meg azokról a családokról, amelyeket a jövőben kell beszervezni az időszaki sajtóterméket rendszeresen olvasók egyre szélesedő táborába. A

A napilap előfizetések száma és százalékos megoszlása a megfigyelt családoknál

A l a p c í m e	Előfizető családok	
	számszerint	százalékban
Szabad Nép	1169	65,3
Népszava	41	2,3
Esti Budapest	44	2,5
Szabad Ifjúság	86	4,8
Magyar Nemzet	49	2,7
Megyei napilap	316	17,6
Népszport	86	4,8
Összesen	1791	100,0

* A cikk első és második része A Könyv júliusi és szeptemberi számában jelent meg.

** Az adatfelvétel során a Nők Lapját nem vették figyelembe, mert ezt az adatszolgáltató családok ingyen kapják.

munkás családoknak 17, a parasztnak 40, az egyéb foglalkozásúaknak 14%-a nem olvas rendszeresen sem napi- vagy hetilapot, sem folyóiratot. A nem olvasók átlagos aránya 24%, a családok közel negyede. Terjesztő szerveinknek tehát eredményeik mellett sok még a tennivalójuk.

A legelterjedtebb napilap — természetesen — a *Szabad Nép*, amelyet az összes család 44%-a olvasott rendszeresen. Ezen belül a munkás családok közül 50, a parasztkból 23, az egyéb foglalkozásúak közül 66% volt a párt központi lapjának előfizetője vagy rendszeres vásárlója.

Megyei napilapot is sokan olvastak. Különösen nagy volt a keletjük a parasztság körében. A földművesek napilap-olvasásának 27,9%-a — az átlagos 17,6%-kal szemben — a helyi napilapokra jut.

A *Szabad Föld* igen elterjedt a parasztság körében, a megfigyelt 894 földműves család közül 302 (33,8%) járatta vagy olvasta rendszeresen az adatfelvételi időpontjában. Ugyanakkor a paraszti családok által járatott napilapok száma 319 volt. A földműves családok hetilap vásárlásának 72,2%-a a *Szabad Földre* jut.

★

Feltűnő, hogy a munkás családok hetilap előfizetésében is a *Szabad Föld* áll az első helyen. Az összes hetilap olvasásnak közel ötöde jut rá, elsősorban a kétlaki munkások és az olyan családok révén, ahol az apa már az iparban, az asszony pedig még a földön dolgozik.

A parasztnak a *Szabad Földön* és a *Ludas Matyin* kívül — utóbbira az összes előfizetésük 11,2%-a jut — alig olvasnak hetilapot.

A hetilap előfizetések száma és százalékos megoszlása a megfigyelt családoknál

A l a p c í m e	Előfizető családok	
	számszerint	százalékban
Szabad Föld	456	31,9
Ludas Matyi	147	10,3
Tartós Békéért, Népi Demokráciáért!	141	9,9
Élet és Tudomány	141	9,9
Magyar Rádió	138	9,6
Új Világ	132	9,2
Béke és Szabadság	102	7,1
Pajtás	82	5,7
Művelt Nép	26	1,8
Egyéb	66	4,6
Összesen	1431*	100,0

* A Nők Lapja nélkül.

A munkás családoknál az *Élet és Tudomány* és a *Magyar Rádió* a legkedveltebb hetilap. Az összes előfizetés 13,4, illetve 13,1%-a jut ezekre. Az *Új Világ* és a *Ludas Matyi* egyaránt 11,3%-kal részesedik az előfizetésekből.

Az egyéb foglalkozású családoknál a *Tartós Békéért, Népi Demokráciáért!* című lap a legelterjedtebb, az összes előfizetés 16,0%-a jut rá. Az *Új Világ* 14,3, az *Élet és Tudomány* 14,1, a *Magyar Rádió* 11,2%-kal részesedik e társadalmi réteg hetilap vásárlásában.

Az újságok mellett fontos hírközlő és népszórakoztató eszköz a rádió. A megfigyelt családok közül 1525-nek — 57%-nak — volt rádiókészüléke. A rádióelőfizető családok aránya a munkásoknál 66, a parasztnak 39, az egyéb foglalkozásúaknál 70%.

Figyelemreméltó, hogy a munkások ellátottsága ezen a téren csaknem eléri az egyéb foglalkozásúakét. A parasztság viszonylag kedvezőtlenebb ellátottsága részben a villanyhiány következménye.

A statisztikai felmérés a dolgozók szórakoztatásában és nevelésében nagy szerepet játszó *filmszínházak* látogatására is kiterjedt.

Film- és színházelőadások, kulturális rendezvények

A megfigyelt családok tagjai 9196 esetben vettek részt mozielőadáson, tehát jóval többször voltak filmszínházban, mint ahány könyvet és brosúrát olvastak.

A megfigyelési időszakban 100 családtagra átlagosan 90 mozilátogatás jutott. Ezen belül a munkás családokban 41, a parasztnak 72, az egyéb foglalkozásúaknál 111.

Különösen jelentős, hogy a falusi filmszínház-hálózat erőteljes fejlesztése folytán éppen a mozilátogatásoknál a legkisebb a különbség a paraszti- és a munkás-, valamint az egyéb családok adatai között. A számok kultúrforradalmunk nagy eredményét mutatják, azt, hogy fokozatosan csökken a különbség a falusi és városi dolgozók kulturális ellátottsága között.

A teljesség kedvéért részletesebb elemzés nélkül közöljük még az adatgyűjtés egyéb területekre vonatkozó legfontosabb adatait.

A családok tagjai 1241 alkalommal vettek részt *színházi* és *operaelőadásokon*. A 100 családtagra jutó látogatás a munkás családoknál 12, a parasztoknál 6, az egyéb foglalkozásúaknál 23 volt; az átlag 12.

A 100 főre jutó *műsoros-est látogatás* a munkásoknál 7, a parasztoknál 3, az egyéb foglalkozásúaknál 13, míg az átlag 7.

A 100 családtagra jutó *ismeretterjesztő előadás látogatások* átlaga 1,5. A mun-

kás családoknál 0,6, a parasztoknál 0,3, az egyéb foglalkozásúaknál pedig 5,3.

Dolgozó népünk soha nem tapasztalt érdeklődést tanúsít a mozi- és színház-előadások, valamint az egyéb kulturális rendezvények iránt. Ennek ellenére a munkás családok 29, a parasztok 39, az egyéb foglalkozásúak 20%-ának egyik tagja sem vett részt filmelőadásokon vagy egyéb kulturális alkalmakon a megfigyelési időszakban. A felszabadulás óta elért hatalmas sikerek mellett nem feledkezhetünk meg ezekről a jelentős, ma még nem kultúrálódó rétegekről sem.
Gaschler Rezső—Szabó Endre

Pillanatképek a múltból

ADOMA EGY ADOMÁRÓL

Nagy Lajosnak ezúttal ismét pénzre volt szüksége. Keserű képpel, magába roskadva ült a Japán kávéház megszkott asztalánál.

Kosztolányi lépett a kávéházba. — Mi baj? — bökkintett kérdőn barátja felé, akit szeretett és becsült, elsőbben is fanyar, egyéni humoráért.

— Egy vasam sincs. Minek kérdezed, úgyse tudsz segíteni.

Kosztolányi egy másodpercig gondolkozott, majd hirtelenül felvillant ferdevágású ázsiai szemé.

— Tudok — súgta cinkosan. — Holnap lesz 500 pengő.

Nagy Lajos legyintett: — Hogyan?

— Úgy, hogy nálunk a lapnál van valami adomapályázat. Én vagyok a bírálóbizottság elnöke. Ma lesz a döntés. Írj

hamar valamint és küldd be expressz ajánlottan, két órán belül megkapják. Te fogod megnyerni az első díjat.

Nagy Lajos képe még mindig nem derült fel.

— És ha nem én nyerem? Még postaköltségbe is verjem magam?

— Te nyered — ismételte Kosztolányi. — Tudod mit, írd meg most rögtön, majd én beviszem.

Mire Kosztolányi megitta a kávéját, Nagy Lajos elkészült az adomával. Kosztolányi bele se nézett, zsebre dugta.

— El se olvasod? Hátha nem jó.

— Jó — nyugtatta meg Kosztolányi. A többit se olvastam el, de látatlanba is esküszöm, hogy a tied a legjobb.

Nagy Lajos nyerte az adomapályázat első díját. Mindjárt meg is kapta az ötszáz pengőt. (*Görög Ilona*)

HAZAFI VERAY JÁNOS

Ötven évvel ezelőtt, 1905-ben halt meg Hazafi Veray János, aki magát a háza koszorús lantosának nevezte. Tulajdonképpen béreslegény volt, majd Nagy-károlyban levélhordó, ott kezdett fűzverseket irogatni és mivel látta, hogy ezekkel sikere van, felköltözött Pestre és itt magyar ruhában, árvalányhajas kalpagban, fokossal járt és csakhamar mindenki ismerte. Róviczky Gyula, a nagy költő, aki oly sokat nélkülözött, gyakran kesergett, hogy ezt a silány versfaragót az egész országban ismerik, míg az ő verseivel senki sem törődik. Hazafi Veray János olyan sületlenségeket írt, mint például:

„Nem vagyunk mi gyáva barmok,
Düljön rád az iparcsarnok.“

Verseit így propagálta:

„Összes verseim se drága,
Egy picula, fél picula csak az ára
Felülfizetést el nem fogadok,
Ettől mindig óvakodok.“

Ő volt az egyetlen versfaragó, a század elején, aki úgy halt meg, hogy század háza maradt utána, amit rímeiből szerzett.

Ifjúsági könyvek illusztrációiról

IFJÚSÁGI IRODALMUNK igen gyorsan fejlődik. A kiadványok egyre gazdagabb, egyre körültekintőbb munkáról tanuskodnak. Természetesen illusztrálásuk is egyre sokoldalúbb. Az igények is nagyok: ifjúságunk olvasási szükséglete egyre inkább nő és az ifjúsági könyvknél a felnőtt-irodalomnál sokkal inkább kell törődni az olvasók szemléletével, tapasztalataival. Az illusztrátoroknak, akár az íróknak is, kissé nevelői szemmel is kell tekintenie feladatára, hiszen itt kapja meg a gyermek a vizuális rögzítés élményének első csiráit. A felelősséget csak növeli az a körülmény, hogy szinte minden ifjúsági könyv sok-sok korosztály kezébe kerül (az ifjúsági irodalom felnőtt olvasóiról nem is szólva), tehát sokféle fejlettségű olvasó számára kell egyformán érthetően, világosan, szóragozhatóan szólnia. Az illusztrátoroknak gazdag terület áll a rendelkezésükre: nincs olyan művészi mondanivaló, nincs olyan technika, amely a gyerekkönyvtől kezdve az ifjúság számára kiadott klaszszikus regényirodalomig meg ne találná a maga helyét.

Az alábbiakban néhány észrevételt teszünk már megjelent ifjúsági művekkel kapcsolatban. A művek kiválogatása annyiban önkényes, amennyiben még nem készült — és most sem készült — az egész ifjúsági irodalom illusztrálásáról összefoglaló kép, amelyben az egyes kiadványok helye többé-kevésbé meghatározódna. Mégis az a véleményünk, hogy az alább említendő művek az egész területre jellemző tanulságokat tartalmaznak; igyekeztünk nagyrészt általános, s részben tipikus példákon keresztül bemutatni e művészeti terület mai helyzetét. Az anyag terjedelméből adódik, hogy a meseirodalmat például csak érinteni lehet, a gyermekirodalmat, ahol a kép és a szöveg kapcsolata is egészen más, még érinteni sem.

Ifjúsági irodalmunk illusztrálásának alapvető hiányossága, akárcsak a felnőtt-szépirodalomnál, az illusztráció és az irodalmi mű laza kapcsolata, az illusztráció gyakori közömbössége és önkényesége. Pedig éppen ezen a területen, ahol az illusztráció nagyobb száma is a fiatalok kibontakozó látási készségét szolgálja, továbbá azt a célt, hogy az írói szöveg fogalmai, hősei könnyen érthető alakot nyerjenek a képi élményen keresztül, az illusztrációnak igen fontos nevelő szerepe van. S a témában, papírban, technikában növekvő lehetőségek a képzőművészek feladatát egyszerre teszik könnyebbé és nehezebbé.

ARANY JÁNOS TOLDI MIKLÓSÁhoz Győry Miklós készített rajzokat. Az első ének fejlődészerű bevezetése, majd a „boglyák hűvösében“ heverő parasztok rajza szinte maradéktalanul érezteti az első versszakok hangulatát, környezetrajzát, a tikkadt nap fülledtségét, a mező tágasságát. Végiglapozva a könyvet, mindenütt a kísérőrajzok a jobbak: figyeljük meg a farkassal a hátán elvonuló Toldi záródíszként szereplő alakját, vagy a városképeket jelző fejléceket. Sokkal kevésbé érett és hihető a főhős Toldi alakja. Az első kép, amely szálfával a kezében ábrázolja, mögötte a nádor elvonuló hadával, még el tudja hitetni a fiatal, nagyerejű legény szegénykezését és belül háborgó töprengését, de a Györgyre kezét emelő Miklósban sokkal több a nyers állati erő sejtetése, mint az eljövendő népi hős igazságos felbuzdulása. Fontos, hogy az olvasó általában nyomon követheti az illusztrációkon keresztül is, hogyan érik vitézzé a „nagy gyermek“, s szemlélheti gyöngédséggel párosuló természetes erejét, gyermeki szeretetét, — kár, hogy a bika megfékezésére készülődő Toldi rokonszenves és meggyőző szilajsága után a mézárások alamizsnáját visszalökő vitéz önérzete mesterkeltté vált, vagy hogy a fegyverzetét magára öltő vitéz öröme, lelkesedése, rokonszenves volta a rajzon

Győry Miklós rajza Arany Toldijához.

elsikkadt. Kár, hogy ilyen szépen megoldott és sok gazdag részlettel hiteles illusztrációban éppen a főhős alakjának elmélyült kialakítása maradt töredékes és helyenként félreértett.

Sokkal nehezebben fogadhatók el Róna Emy illusztrációi Petőfi hasonló kiadású *János Vitéz*ében. Itt természetesen más kell keresnie az olvasónak nem adott történelmi kort és jellem-ábrázolási feladatot, mint a *Toldi*ban, hanem inkább a *János Vitéz* népmese elemeit és tartalmát és azt az illusztrációs lehetőséget, hogy a képzőművész helyenként még tovább is fejlessze a költői kép színességét, saját mesemondásával tegye eleve némi a költői mondanivalót. A kiadvány illusztrációiban nem is a mesemondói készség hiányzik, hanem Petőfi művének magyar népmese-íze, jellege (nem kifejezetten motívumai) és a rajzok nagyrésze ugyanúgy illenének egy német vagy egy orosz népmeséhez, mint a magyar meséhez. A mese üdeségét, optimizmusát, változatos fordulatosságát sem tudja az illusztrátor ugyanolyan frissen és fordulatosan követni. Könnyebb természetesen egy illusztrációnál tárgyi tévedést felismerni és arra rámutatni — mint például arra a jelen esetben is nehezen körülvonalazható tulajdonságra, hogy a képek más

szellemben készültek, mint maga az írói alkotás.

NEHÉZ DOLOG olyan könyvekről szólni, amelyekben az illusztrátor nyilvánvalóan félreértette a maga feladatát és nem szánt munkájához kellő elmélyülést, művészi gondosságot. Az ilyen illusztrációk közé tartozik Cselényi József rajzanyaga Bárany Tamás: *Rákóczi zászlai* című regényéhez. Maga a regény nagy népszerűségre tarthat igényt, ifjúságunk egyik legkedveltebb tárgykörével foglalkozik, Rákóczi harcaival, így joggal elvárható az ember az illusztrátortól, hogy elmélyítse az olvasóban a Rákóczi-korról szóló ismereteket, hogy képi elemek útján segítsen magunk elé idézni hősokeket, táborokat, az öröm és a gond jeleneteit. Az illusztrációk azonban mindezzel nem törődnek. Kétséges egyáltalán, hogy ez a fajta tollrajz alkalmas lehet-e ifjúsági történelmi regény illusztrálására. Bizonyos azonban az, hogy jelen könyvben a rajzok legfeljebb gyenge hangulat keltő szerepet játszanak itt-ott, de helyzetek, emberek jellemzését meg sem kísérlék. Az olvasónak az ezérese, a művész nem is törekedett arra, hogy rajzaival gazdagítsa az olvasó képzetét. Természetesen nem arról van szó, hogy az illusztrátornak tárgyi ismereteket kellene az olvasó fejébe tömnie, hogy kosztüm- és fegyvertörténeti tanulmányokat kellene nyújtania. De magától az illusztrátortól elvárható munkája tárgyának ismerete és ennek a tájékozottságnak, ha nem is kellékeken, de az illusztráció egészeben érződnie kell. Hiszen ebben a könyvben alig van olyan kép, amely az Árpád-kortól negyvennyolcig ne illene akár milyen korral foglalkozó történelmi regénybe. És ha az illusztrátornak feladata, hogy képek nézésére, képzőművészeti alkotások megszerettetésére neveljen, úgy megéppenséggel hibáztatható, hogy olyan képek kerülnek az ifjúság kezébe, amelyek művészi megoldásuk kúszaságában, zavarosságában a fiatal olvasók számára alig érthetőek. A könyv illusztrálásainak hiányossága különösen akkor szembetűnő, ha történelmileg gazdagabb munkával vetjük össze, például Szántó György *Kastély* című könyvének illusztrációival (Szecekö Tamás rajzai), amelyek hitelesen és meggyőzően kísérlék végig az olvasót egy egész történelmi korszak, egy társadalmi osztály életén.

AZ ILLUSZTRÁLÓ KÉPZŐMŰVÉSZ minden múnél új és új feladatok elé kerül. Egy-egy irodalmi mű, a maga sajátos hangjával, problémáival nem egyszer mintegy új stílus kíván meg illusztrálójától. A tartalom és forma dia-

Györy Miklós Toldi illusztrációja.

Reich Károly rajza Móra Ferenc *Mindenki Jánoskája* című művéhez.

lektikája egyes művek keletkezésére is vonatkozik. Az az illusztráló művész, aki ragaszkodik ahhoz, hogy idealista módon elsősorban „önmagát” adja, elkerülhetetlenül elszakad a valóságtól, az irodalmi múltól és illusztráló munkája öncélúvá válik. Nézzük meg például Reich Károlynak, ifjúsági irodalmunk legsikeresebben foglalkoztatott illusztrátorának néhány művét. Móra Ferenc *Csilicsali Csalavári Csalavérjának* mély emberi érzelmeket kifejező, szinte emberi hangon beszélő, meseszerű elemekben gazdag állatrajzai mellett természetesen egészen más jellegű művészi munkát igényeltek Móra elbeszéléseinek kötetei. Milyen jól tudja éreztetni a művész a *Dióbél királyfi* illusztrációiban a meseszerű eladásmód mögött rejtőző mélységesen komoly, országos súlyú tartalmat, vagy a *Mindenki Jánoskájának* rajzaiban azt a gyermeki üdeséget és tisztaságot, amely végül a Varjúvárból Galambvárat csinál. Móra írásainak mély humanizmusát tükrözi például igen jól a rettegett, zord Harkabusznak a gyermekek szeretete segítségével mulatságos, kedves öreggé vált alakja, s a kötet sok más rajza is.

S újból mennyire mások Reich Károly művészi eszközei Molnár Ferenc *A Pál utcai fiúk* című regényének illusztrálásában. Ebben a felnőttek és fiatalnak egyformán szép olvasmányban mindvégig éreztetni tudja a nagyvárosi gyerekek gondját-baját, játékos szenvedélyüket, találkozásukat az élet sok bűjével, a játékaikban, örömeikben és válságaikban megnyilvánuló általános társadalmi összeütközéseket, ellentmondásokat. Ez a munka azért sem volt könnyű feladat, mert a regény gazdag emberi mondanivalóját, a gyerekek bajtársiasságát és ítékezésük kegyetlenségét

gét a maroknyi fiú arckifejezésén, alakján, egymáshoz való baráti, pajtási, vagy ellenséges magatartásán keresztül éreztette. Az illusztrációk sikerültségének egyik alapja itt éppen az, hogy a képzőművész ugyanazt a jellemzési módszert választotta, mint maga az író, tehát nem került meg az író módszerét, hogy esetleg könnyebb úton haladva tegyen eleget a vállalt feladatnak.

Az sem érdektelen, ha ugyanazon irodalmi műhöz ugyanazon korban készült két illusztrációt összevetünk — adódik ez Móra Ferenc: *Mindennapi kenyérünk* című elbeszélésénél, amely néhány éven belül két kötetben jelent meg, Varsányi Ferenc és Reich Károly rajzával. Mindkét illusztráció a novellának ugyanazt a jelenetét ragadja meg: az apa meglepésként adja át kisfiának az eredetileg tőle kapott kenyeret. Varsányi illusztrációjában egyedül az apa alakja sejteti valamennyire, hogy a kenyér átadásának valamilyen különös jelentősége van és hogy ez a jelenet a novella fontos része, — a kisfiú és anyja az írás tartalmát egyáltalán nem tükröző, passzív lények. Reich Károly rajzában sokkal több tárlul fel a Móra Ferenc-i humanizmusból: az apa megfáradt, meggyötört alakja, az

Molnár Ferenc: *A Pál utcai fiúkhoz* készített illusztráció. Reich Károly munkája.

anya könnyesen ijedt, felismerő mozdulata nemcsak egy adott helyzetet állítanak elének, hanem az akkori parasztság sorsáról is szólnak.

Varsányi Ferencnek a kötetben szereplő többi rajza általában sikerültebb, így a *Kalcináltszóda*, vagy az *Esteli dal Hajnal Matyikáról* című elbeszélésekhez készült rajzok. A fentiekhez hasonló árnyalatnyi különbségek azonban éppen azért nagyon fontosak az ifjúsági irodalom illusztrációiban, mert az ifjúság itt tanul meg először képet nézni (bármilyen furcsán hangzik, ezt meg kell tanulni) és a közömbös rajz hamarosan kedvét szegheti.

AZ ILLUSZTRÁCIÓ KÖZÖMBÖS-SÉGE, hatástalansága nem mindig pusztán a tehetség kérdése. Itt van például a jó illusztrátori képességeiről jól ismert Csohány Kálmán, akinek Tatay Sándor: *Kinizsi Pál* című könyvéhez készült illusztrációról az a véleményünk, hogy megengedhetetlenül könnyedén fogta fel feladatát, kevés gondot fordított arra, hogy Kinizsi Pálnak, a szemünk előtt népi hőssé váló molnárfiúnak az alakját élénk állítsa. Az a fiatalember, akít ő ábrázol, csak itt-ott tárgyi kellékekben

Varsányi Ferenc rajza Móra „Minden-napi kenyერünk” című könyvének ifjúsági kiadásában.

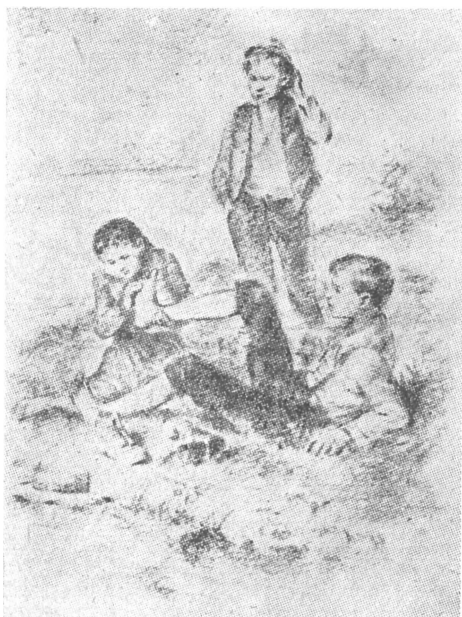
emlékeztet magára a szereplőre és az összes illusztrációkon végig ismétlődő, egyhangú, egyforma szenvtelen profilja egyáltalán nem rögzíti képben azokat a képzeteket, amelyek ifjúságunkban Kinizsiről a könyv alapján és az egyebütt hallottak alapján élnek. Kevésnek bizonyul — amint azt itt is láthatjuk — ha a képzőművész kellő elmélyülés nélkül, egy kétségtelenül meglévő rutinra bízta magát.

A Móra-sorozathoz hasonlóan, az írói mondanivalóba való mély behatolás az eredménye annak, hogy Friedrich Gábor rajzai Móricz Zsigmond: *Pipacsok a tengeren* című könyvében olyan rokonszenveseknek hatnak. A népi élet realitásának és meszeszerűségének sajátos hangját tudta az írói műből tolmácsolni, az ábrázolt emberek iránti szeretete hatja át népi jelleggel rajzait, és éppen ezzel bizonyítja, hogy a művészi alkotás népi jellege nem a népies témákon vagy elemeken múlik, hanem mindenekelőtt azon, hogy a művész mennyire tudott közel kerülni a nép problémáihoz, típusaihoz.

Az írói és művészi mondanivalónak sajátos összeillése, egybeforrása tapasztalható Weöres Sándor verseinek Hincz Gyula által készített illusztrációjánál. Kétségtelen, hogy maguk az illusztrációk, akárcsak a versek, elsősorban felnőttek által élvezhetők igazán. A gyerekszem sokkal inkább kutatja a rajzokban a természeti valóság formáit, tárgyait, értetlenül álló például egy foltszerűen megoldott test vagy egy éppen csak jelzett kéz vagy láb előtt, — de a képzőművészeti alkotásokhoz már hozzászokott szem sok gyönyörűséget lel a tarka virágcsohorszerű illusztrációk gyermeki

Reich Károly rajza Móra Ferenc „Minden-napi kenyерünk” című elbeszéléiséhez.

Friedrich Gábor illusztrációja Móricz: *Pipacsok a tengeren c. könyvéhez.*

bájában és üdeségében, dús fantáziájú, szívét vidító hangulatában.

HADD TEGYÜNK SZÓVÁ néhány olyan sajátos, inkább egy-egy műre jellemző problémát ifjúsági illusztrációink közül, amelyek nem tekinthetők általánosaknak, de az ismétlődés veszélye miatt mégsem árt felhívni rájuk a figyelmet. Mindenképpen helytelenek tartható, ami néhány Verne-könyv illusztrálásánál történt: régi illusztrációk alapján készült mai rajzok díszítik a könyveket. Ezek a rajzok úgy hatnak, mint időtlenné vált papírfigurák, mint amikor régi katalógusokban fénykép-reprodukció helyett a festményről készült metszet szerepelt. Vagy van arra lehetőség, hogy régi illusztrációt az ere-

deti anyag alapján készítsünk (ami nemigen fordul elő) és ez is csak akkor indokolt, ha az eredeti reprodukció valóban időtálló képzőművészeti alkotás, vagy pedig tekintsünk el a régi illusztrációk bármilyen „felújításától“, különösen, ha az rossz értelemben vett másolatot, utánérzést, régieskedő rajzot igényel. Az illusztrátor mindig saját korának olvasóközönsége számára és annak szempontjából tolmácsolja a művet. Az ilyen fajta eklekticizmus, mint ami a Verne-könyvekben látható, helytelen képzeteket szül és rossz ízlésre nevel.

Problémát okoz néha a népi tárgyú könyvdíszek szerepeltetése is. Így például Györfly Anna munkájában (*Orosz népmesék*) az alapötlet, hogy a fejlecek és záródíszek orosz népi elemeket idézzenek fel, helyes. Itt azonban nem történt meg a motívumok stilizálása, könyvdísz céljaira történt átalakítása, hanem egyszerűen bizonyos népi használati eszközök szerkezeti elemeit rajzolták le. A rajzok érzékeltetik a faalkatrészek faanyagát, a textilek textilanyagát, anélkül, hogy éreztetni tudnák ezeknek funkcióját, az indokot, amiért ezek ilyen módon, ilyen szerkezetben könyvdíszként szerepelnek. Ezek a díszek így, papíron, anyagszerűtleneknek hatnak. Ez természetesen nem lezárt kérdés, sok vitatható problémát tartalmaz, éppen ideje volna hasonló problémákról gyakrabban szólni.

Befejezésül hadd említsek egy javaslatot: feltétlenül időszzerű lenne valamilyen módon könyvbemutatással egybekötött vitét (vagy éppen kiállítást) rendezni egész irodalmunk, s különösen ifjúsági irodalmunk illusztrálásával kapcsolatban. Szóljanak hozzá az olvasók, hogy melyik könyv rajzai milyen nyomot hagytak bennük, hogy mit várnak a képzőművésztől, mennyiben érzik munkájának szükségét. Egy ilyen szélesebbkörű megbeszélés nemcsak a szakmailag érdekeltek, hanem az olvasók és a pedagógusok szempontjából sem lenne hiábavaló.

Aradi Nóra

A csehszlovákiai Olomouc városában egy nagyszabású kiállítást nyitottak Hans Christian Andersen, a nagy mesemondó legszebb és legolvasottabb könyveiből. Ez a kiállítás az országos Andersen-ünnepség egyik részét képezi. (Literární Noviny.) □

FRANCIAORSZÁGBAN, a maga nemében egyedülálló gyermekkönyvtárat rendeztek be Neuilly-sur-Seine-ben. A könyvtár épületének felső emeletén van a gyermekek olvasóterme, ahová a mintegy 400 kis olvasó csak kabátjának a ruhatárba való helyezése és kézmosás után léphet be. Az igazgatón és az ifjúsági

könyvtárosn kívül felnőtt nem tartózkodhat a gyermekeknek ebben a birodalmában, a szülők is csak addig, míg beiratják gyermekeiket. A kis olvasók legkedveltebb könyvei közé tartoznak Verne és Ségur grófnő munkái. A könyvtár igazgatója és a könyvtárosnő igen nagy gonddal végzik a szerzeményezést és a könyvek hátlapját jelöléssel látják el, hogy a gyermekek kezébe a nekik legmegfelelőbb könyv kerüljön. A könyvtárban időnként meseórákat és megbeszéléseket tartanak, melyeken az ifjú meghívottak élénk folytatnak a könyvekről és a felvetett kérdésekről. (Le Figaro.)

GÁRDONYI GÉZA KÖNYVTÁRA

Szűk kis utcán kapaszkodtunk fel az egri Vár bejáratánál oldalt fordulva és hepe-hupás, vízmosásos, köves, göröngyös úton értük el a házat, melyben Gárdonyi, az író lakott. Ide húzódott vissza az „egri remete”, itt üldögélt a lassan leszálló alkonyatokban, szemben egyik fémüvének eposzi színterével, a Várfokkal, amelyet annyiszor földidézett képzeletében valaha az *Egri csillagokat* írva.

Itt élt e falak között, melyeket Gárdonyi-múzeummá avatott a nemzet kegyele. S itt van „híres” dolgozószobája, mely valóban csak arról nevezetes, hogy íróasztala, annyi remekművet létrehozó műhelye fölött kivágatta a tetőt és beüvegeztette. Fölülről kapva ilyen módon a világosságot. De egyébként mily puritán egyszerűség honol e vízvezeték, fürdőszoba, csatornázás híján levő házban, itt is, dolgozójában és még inkább hálószobájában, melyeket a kemény éteri telek idején primitív vaskályhák fűtöttek. A kályha éjjelre kihűlt és az éjszakába mélyen bele dolgozó író sokszor dideregve tért nyugovóra. Mily szegényes képek között élte életét anynyi megragadó, feledhetetlen kép, jelenet, vízió megalkotója. Szegényes képek azok is, amiket ő festett a szekrényajtókra, azok is, amiket ajándékba kapott. S gipszszobrai sem tanúskodnak kifinomult képzőművészeti ízlésről...

Van azonban, ami a látogatót az egyszerű vaságy, pléhmosdó, sablonos garnitúra-bútorzat mellett, melyet szintén megilletődötten szemlél, rögtön megragadja és ez könyveinek imponáló tömege. 9730 könyvet őriznek itt a Gárdonyitól készített puhafaszekrények, amelyek szintén éppen csak hogy mázolja vannak. De ebben a közel tízezer könyvben minden együtt volt, amit alkotó lángelméje, fogékony kedélye, csilapíthatatlan tudásvágya a könyvekből igényelhetett. Ő is elmondhatta: Olvasom az északiakat és azokat, akik Délen vannak. Gárdonyi az olvasásban találta meg azt az örömet is, melyet másoknak a társalgás, a szellemi eszmecsere nyújt. S nemcsak gyöngédséggel és humorral szemlélte a könyveket, látva hívságukat gyakran, mint Anatole France, a „könyvek városának” írója, de bölcs és jó barátot látott bennük. Gondosan elzárva őrizte őket és nekik szentelte az alkotás mellett legtöbb és legjobb idejét. Vendéget is csak ritkán és akkor is csak egy „pipaszóra” fogadott...

**
*

Ami először feltűnik a könyvtárban, az a sok nyelvtan és szótár. Gárdonyi nem értékelte túl önmagában a nyelvek tanulását, de páratlan szorgalommal iparkodott magáévá tenni a klasszikus és modern nyelveket, hogy megnyissa maga számára a világirodalom nagy alkotóinak világát. Ebben is autoididakta volt, aki a maga módszerével tanult — még szanszkritül is —, de legalább anynyira, hogy nehézség nélkül tudott olvasni, megtanulta a nyelveket. A nyelvtanok és szótárak után megtaláljuk a teljes *Nyelvemléktárt*, — vajon hány magyar író könyvtárában lelhető fel? —, amiben egyebek között a Margit legendát olvassgatta az *Isten rabja*hoz, megtaláljuk a *Magyar Nyelvőr* és a *Magyar Nyelv* nyelvtudományi folyóiratok bekezdött évfolyamait, a *Történeti- és Tájékoztatókat*, mindmegannyi jelét annak, hogyan edzette tudatos történeti tanulmányokkal tovább páratlan finomságú magyar nyelvérzékét. Ő írta egyik fiatal íróársának a század elején: A magyar íróknak rendszeresen olvasnia és tanulmányoznia kell nyelvtudományi folyóiratainkat, főként a bennük felhalmozott néprajzi kincset és nyelvi régiségeinket.

Ezután természettudományi műveket találunk, köztük az *Allgemeine Naturkunde*-t, zeneelméleti műveket — a zene

mindig vonzotta, s pihenésül gyakran játszott magának cimbalmon —, művészettörténeti, történeti, irodalomtörténeti, földrajzi, csillagászati, természetrajzi műveket. Sok irányban induló vonzalom jele és birtokosa volt ez a könyvtár. Sok útikönyve azokról a nagyobb külföldi utakról ad jelt, amelyekre úgszólván minden évben elindult. Gyakran készülő műveihez gyűjtve anyagot, olykor csak pihenésül. A catalaunumi síkot, melyről a *Láthatatlan emberben* rajzolt feledhetetlen képet, szemléletesebbet Kaulbach történeti vásznainál, többször megnézte és Attila seregének tőle leírt útját beutazta,

**

Az ókori és modern: francia, német, angol, olasz, orosz klasszikusok többekévébe teljes kiadásokban majdnem mind megvannak. Egyesek díszkiadásokban is, melyeket írói jövedelme növekedtével szerzett be nagy szeretettel. A könyvre sohasem sajnálta a pénzt. *Shakespeare* különféle angol kiadásokban is megvan, úgszintén *Goethe* többféle német, *Victor Hugo* számos francia kiadásban. *Victor Hugo* néhány ritkaságszámba menő editio princeps-szel is szerepel. *Tolsztojt* és *Dosztojevszkijt* francia és német fordításban olvasta Gárdonyi; *Gorkijt* is. Valamennyinek összes művei megvoltak könyvtárában. *Tolsztojhoz* mély, benső, lelki rokonság vonta! Már *Daudet* és *Maupassant* műveihöz — összes munkáikkal szerepelnek — inkább csak írói érdeklődés — Gárdonyi természete szerint novelláiról volt — vezette. Nagy értéke a gyűjteménynek *Voltaire* 71 kötetes nagy kiadása Gotha 1784—1790 jelzettel.

Rendkívül szegényesen van a magyar széppróza képviselve, *Jókaitól*, akinek hatása Gárdonyin a *Kékszemű Abelnán* túl egész az *Egri csillagokig* terjed, csak a legismertebb regények vannak meg, *Jósika Miklós*, *Kemény Zsigmond* egészen hiányzanak. Pedig az utóbbi *Zord idők*-jében az Egri csillagok budai részével azonos anyagot dolgozott föl, nem is hatás nélkül Gárdonyira. *Mikszáth* csak három, kevésbé jelentékeny művével szerepel, a *Pernye*, az *Úrak és parasztok* és az *Apró gentry és a nép c.* művekkel, melyekben a nagy realista parasztábrázolását figyelhette Gárdonyi.

Vizont megvan a magyar népköltés csaknem minden addigi gyűjteménye. Gárdonyi ezzel fiatalokora legmélyebb élményét, a gyerek és a tanuló szemével megismert magyar népelet szemléletét ellenőrizte és egészítette ki.

Ó a falusi magyar népet nem a népszínmű stílusában, de azért nem Mikszáth-i, vagy éppen Móricz-i realizmus-sal, hanem mintegy a népdal stílusában látta és jellemezte. Gárdonyi a népelet ábrázolásában a népköltészetből indul ki, a népdal líráját a népköltészet *naiv realizmusával* teszi át elbeszélő költészetté. A népdalban legszebb tulajdonságaival jelenik meg a nép, a vágó, a bánat, a csalódás, a honvágy, a halál gondolatával való érintkezés pillanataiban. Eké-ként jelenik meg Gárdonyimál is. A népdal legényének, vagy leányának jellemképe egyezik az ó elbeszéléseiből megismerhető képpel. Nyelve is tudatosan a népköltészet nyelvéből indul ki, erős ritmusú rövid mondatai, mindig, vagy majdnem mindig mellérendelő formái, népi kép- és szólamkincse a magyar népköltői nyelvanyagából vették.

**

A régi magyar irodalomból igen szép gyűjteménye volt, gyakran egykorú, vagy igen régi kiadások. Csak néhányat megemlítve: *Bornemissza Péter*, a nagy humanista reformátor *Praedicatori* 1584, *Komáromi Csipkés György Magyar Bibliája* 1683, *Gyöngyösi István Phönix* 1744 és *Charikleia* 1763, *Dugonics Mihály: Trója veszedelme* 1774, a nagy nyelv-művész és életbölc, *Faludi Ferenc: Udvari Ember* 1770, *Nemes Úrfi* 1771, *Nemes asszony* 1787. A kedves, ízes *Gvadányi József Notarius*a 1790, *Notarius elmékedései* 1796, *Rontó Pál* 1816. A magyar nyelv nagy mestere *Pázmány Péter Kalauza* 1766-os és *Praedicatori* 1768-as kiadásával. *Szenczi Molnár Albert Dictionarius*a 1708-as, zoltárfordítása 1794-es és *Káldi Bibliája* 1626-os kiadásával szerepel.

Ezután sorakoznak föl a különböző dramaturgiai művek, amelyeknek Gárdonyi, a drámaíró látta hasznát. Bár a magyar népeletet először nem népszínműves, mesterként, rivaldai fényben bemutató *Bor*, majd az *Annuská*, a *Karácsonyi álom*, a *Fekete nap*, mind sokkal inkább ösztönös alkotóerő, mint tudós dramaturgiai tanulmány eredményei.

**

Népszerű filozófiai és teológiai művek *Flammarion Camille* fantasztikus csillagászati látomásaitól *Nietzschen* és *Schopenhauer*en át a *Budhista kátéig* található a könyvtárban. Schopenhauer filozófiája nem volt hatás nélkül Gárdonyira. Az a *hatalmas harmadik, aki nincs, de lenni akar* — érezhetően mutatja, valami keserű élettapasztalat lécsapódása mellett, a frankfurti pesszimista bölcselelő hatását, első-

sorban *A nemi szerelem metafizikája* c. művével.

A Budhista kátét minden este olvasta Gárdonyi, ez valóban alakítólag hatott élet- és világszemléletére, mely a nyolc magyar kiadásban és még hét nyelven meglevő *Biblia* világát ilymódon a budhista lélekvándorlás hitével kombinálta. A *Láthatatlan ember* öreg hűn táltosa, vagy az *Isten rabjai* Keleten járt dömés fráter ajkán a szerző mondja el misztikus világképét.

Egri magányában Gárdonyi csendes, szemlélődő életet élt, eseménytelen napok között alakította ki képzelete alakjait. Szemlélődése nem volt igazi, elmélyült filozófiai tanulmány, de olvasott filozófiai műveket és sokat töprengett. E töprengéseit jegyezte le rövid, találó, kihegyezett aforizmák alakjában, az úgynevezett *Ceruzajegyzetek*-ben. Az aforizma akkor *Nietzsche* és *Wilde* nyomán különben is kedvelt műfaj volt. Szemlélődő találékonyságának eredménye volt a *Dante*-olvasmányaitól inspirált *Dante-körkép* és az ennek kedvéért létrejött *Dante-fordítása*.

De azért nem lett ún. intellektuális költő; az ő igazi ereje a költői szemlélet, ha hosszabban filozofál, inkább föloldja a költői alakok nyelven elmondott igazságot és lazítja művei olykor bámulatosan tömör és zárt kompozícióját.

**
*

A könyvek gyakran széljegyzetезve vannak, s ilymódon a könyvtár magánviseli a magyar irodalom egyik legérdekesebb egyéniségének bélyegét. Csak két széljegyzetet emelünk ki. Az egyik tartalmaz jellemű, a másik formai és azt mutatja, mily kényes kritikával olvasta nyelvi szempontból még *Arany János* is.

*Dudek János*nak a maga korában igen olvasott *A keresztény vallás apológiája* c. művében egyhelyt a materialistákról azt írja, hogy szavakban bővelkedők, a demonstrációkban pedig szűkmarkúak. Erre oldalt ezt jegyzi meg Gárdonyi: „*Hát az egyház? Hiszen az egyház ép-*

pen semmit se enged demonstrálni! Ments meg, Uram, minket az ilyen tudománytól és apológiától!“ A másikban *Arany János* Toldi estéje I. ének 2. versszakának e sorához: „*Sima volt a mező, a menny pedig tiszta*“ — ezt jegyzi meg: „*Más fogalom a menny, más az ég. Arany itt fölcserélte tévesen e két szót.*“

Kemény munka és komoly magabambélyedés műhelye volt ez a könyvtár, de szívettápláló gyönyörködés színhelye is. Utolsó olvasmánya a magyar színeszet hőskorának dokumentuma, *Déryné naplója* volt.

**
*

Az ilyen író nincs alávetve a múltó idó törvényének. Miközben esős napon a könyvtárat nézegettem, a szakadó esőben egy tizennégyéves kislú állított be, aki most végezte el az általános iskolát és ipari tanuló lett. Társaival rándult ki Egerre. Már olvasta nemcsak az *Egri csillagokat*, de valahonnan főlhajszolta a *Láthatatlan embert* is és eljött a kiránduló csoportból, elszőkötty egy órára társaitól, hogy megláthassa kedves írójának egykori lakóhelyét. Pedig — úgymond — nincs semmi róla VIII-os tankönyvében. Ezen nagyon csodálkozott (amin, ha úgy van, mi is csodálkozunk).

S előttem megjelent e kedves, okos fiúcska mögött a magyar lányok és fiúk roppant serege, mindazok, akiknek egy magányos órán szívére szállt *Emőke*, *Évica*, *Margit* sorsa, akik mindig látni fogják lelki szentűkkel édes, lebegő alakjaikat, amelyek mintha *Botticelli* képeiről szálltak volna a magyar falukba, kisvárosokba. S látni véltem a lányokat, asszonyokat, akiket olyan elbűvölően, néha viszont keserű realizmussal rajzolt a *Hosszúhajú veszedelem*-ben S ezért is szeretik és lebilincselőnek tartják Gárdonyit, mert őik mindig szívesen hallgatiák nemük maliciózus kritikáját. *Kosztolányi* mondotta el, hogy egy este egy gyerek betegágya fölé hajolva, az lázasan Gárdonyi nevét ismételte. Régen halott volt már az író, de ifjú szívek szeretetében élt. S él ma is.

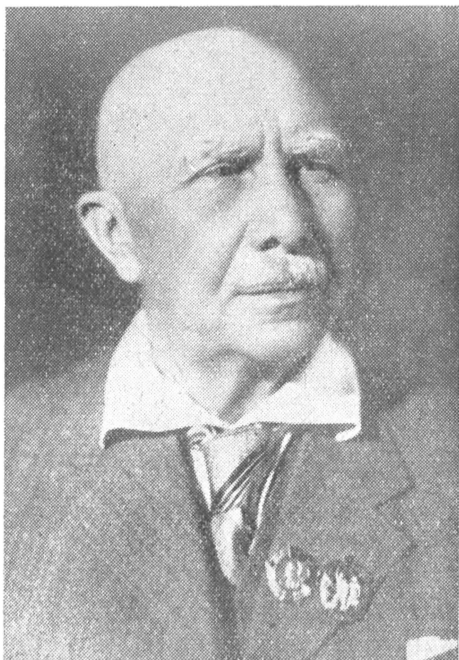
Katona Jenő

ÚJTÁSOK A MŰSZAKI IRODALOM SEGÍTSÉGÉVEL

KOMÁROMI LAJOS szerszámkészítő marós, a szocialista munka hőse néhány napos kíséretezés után a Gépipari Technológiai Intézet munkatársainak jelenlétében kipróbálta új szerszámát: a kerámialapkás marót. A szovjet műszaki irodalom igen nagy segítséget jelentett a fémmegmunkálás ezen új ágának meghonosításánál.

A Szállítóberendezések Gyárában **PSZOTKA EDE** tervezőmérnök, sztahanovista, a műszaki irodalom segítségével 1951-től mintegy másfél-millió megtagarítást jelentő újítást készített. A Békéscsabai Kötőtárugyár főmérnöke, **ERDŐS KÁROLY** a műszaki szakkönyvek és folyóiratok segítségével egymásután vezetett be újabb munkamódszereket és több jelentős újítást is kidolgozott így többek között a lánckött elektromos fonalörök alkalmazását. (O. M. K.)

ALEKSZANDR SZERAFIMOVICS

Alekszandr Szerafimovics annak az író-nemzedéknek volt a tagja, amelynek talán minden országi író-nemzedék közül a legnehezebb feladatra kellett vállalkoznia: meg kellett értenie, fel kellett dolgoznia a nagy orosz realizmus, a forradalmi demokraták hagyatékát, utat kellett találnia a századforduló izmusainak tömkelegében s végül meg kellett teremtenie a forradalmi osztály művészetének módszerét: a szocialista realizmust. Híd volt ez a nemzedék a forradalmi demokraták meg a szovjet korszak szocialista realistái között. Törekvése úttörő küzdelem volt. S az úttörők vezérlő csillaga Maxim Gorkij... Az ő nyomdokában halad e generáció valamennyi tagja. S közülük Alekszandr Szerafimovics közelíti meg leginkább Gorkij művészetének csúcspontját.

Szerafimovics 1863-ban született egy Nyizsnyaja-Kurmojarszkaja nevű kozák faluban. Apja a kozák hadseregben szolgált, keveset időzik családjá körében. A gyerekeket anyjuk neveli, akinek élénk fantáziája, művészi érzéke, a kozákok népi nyelvével teljes, gazdag szókincse igen korán felkelti Szerafimovics irodalmi érdeklődését.

Egy időre Nyugat-Ukrajnába költözik a család, majd amikor az ezredet, amely-

ben a családfő szolgált, visszavezénylik a Don vidékére, Uszty-Medvegyicában telepszik le. Itt végzi Szerafimovics a gimnáziumot. Apja nemsokára meghal, s ő magánórákat ad, úgy tartja el anyját és testvéreit. Az uszty-medvegyicai gimnázium egyike a cári Oroszország jellegzetes tanbörtöneinek. A századvég friss társadalmi erők döngette cárizmusa szinte már csak külsőleges eszközökkel tarthatja fenn „hivatalos“ Oroszországát. Tűzzel-vassal irtani azt, ami új, hallatlanná tenni, ami száz esztendeje közel s távol történt, szellemtelen és korlátolt, önző és korrupt értelmiséget nevelni a „szent Oroszthon“ szolgálatára — ez a célja a századvégi orosz gimnáziumnak. „Hóhéraink voltak, nem nevelőink“ — írja Szerafimovics később az uszty-medvegyicai gimnázium tanáiról.

De a korhadozó önkényuralom áporodott levegőjébe már betör a szabadság eszméjének friss szele. Még nem mindig a helyes úton, de már ellenállhatatlan erővel. A két főváros, az egyetemi városok heves viták színhelyévé változnak. S nyaranta az egyetemisták előzőnlük Oroszországot, elhintik az új eszmék magvait. Illegális irodalommal árasztják el a Don vidékét is. Hatásukra Uszty-Medvegyicában titkos önképzőkört alakítanak a gimnazisták. Szerafimovics vezéreltével, a forradalmi demokraták — Belinszkij, Csernisevszkij, Dobroljubov — műveit olvassák. Amellett Szerafimovics gyermekésztől fogva szenvedélyes érdeklődéssel ismerkedik Tolsztoj, Puskin, Szaltikov-Scsedrin műveivel. Így azután kellő szellemi előkészület után kerül a kor nagy politikai iskolájába, a pétervári egyetemre. Itt bőséges alkalom nyílik rá, hogy kialakulóféltben levő világnézete tudományosan is — mégpedig sokoldalúan — támaszt nyerjen. Szecsenovnak, a híres orosz materialista fiziológusnak előadásait hallgatja; belép a gombamód szaporodó marxista diákkörök egyikébe, ahol a marxizmus filozófiáját, politikai gazdaságtanát tanulmányozzák a diákok. Szerafimovics maga így ír erről a korszakáról/visszaemlékezéseiben: „... Az egyetemi és egyetemen kívüli előadások, körök, közös olvasások, a heves ifjú viták, az ezernyi választ követelő kérdés — főképpen társadalmi kérdések — egymást követték, szinte pillanatnyi szünet nélkül. Nekivágtunk, hogy elolvassuk Marx Tőkét — eleinte gyötörően, elviselhetetlenül nehéz volt; megtörtént, hogy öt-hat órai olvasás után csak mintegy tíz sort sikerült elemeznünk és megértenünk. Néha egészen kétségbeesített

bennünket az értetlenségünk meg a tudatlanságunk. De amikor aztán megbirkóztunk vele, mintha tágas kapu tárult volna fel előttünk...“

Az egyetemen megismerkedik Lenin bátyjával, Alekszandr Uljanovval, akinek lobogó értelme, szenvedélyes természete nagy hatással van rá. Mikor Uljanovot megölik a III. Sándor ellen intézett merénylet után, Szerafimovics forradalmi felhívást szerkeszt, amelyben harcba szólítja Oroszország népét az önkényuralom ellen. Számúzik érte. Így kerül Mezenybe, a Jeges-tenger partjára. S mint a korabeli Oroszországban annyian, ő is a száműzetésben válik igazán emberre, művésszé, — nem utolsósorban Mojszejenکو, a forradalmár munkás meg a többi száműzött társa eszméi támogatásával.

A nyolcvanas években, mint Lenin mondja, az orosz felszabadító mozgalom második szakaszát éli: a polgári demokratikus mozgalmak korát. Az új forradalmi erő, a proletariátus még csak szerveződőben van. S a demokratikus mozgalmak jó mederbe terelője, vezetője, a Szociáldemokrata párt csak néhány esztendő múlva alakul majd meg. A cár halála után soha nem látott erővel dühöng a reakció. A sajtó is leveti liberális álarcát. Az irodalomban Boborikin, Barancevics — a naturalizmus az úr. S Gorkij még csak most járja „egyetemeit“. Legelső műve, a Makar Csudra csak 1892-ben jelenik meg. A fiatal Szerafimovics tehát a maga emberségére, sardjádó művészi ösztöneire hagyatva írja meg első műveit. A határtalan tenger és a kietlen ég, a nagy csöndesség és magány bábáskodik a *Jégtáblán*, *A tundrán* és a *Tutajokon* című novellák születésénél.

Első műveiben a kritikai realisták módszerét követi Szerafimovics. A kényszerű, örömtelen és reménytelen munka keservét festi a nagy realistákhoz méltó erős színekkel. Ahhoz még nem ért, hogy meglelje a munka jellemformáló erejét — csak sok évvel később, Gorkij tanítja majd meg erre —, de mestereit, a kritikai realistákat már elhagyja egy lépéssel, amikor megsejti: a társadalom a hibás benne, ha egyik ember munkájának gyümölcsét mások élvezik. Művészi módszerének már kezdettől fogva fő jellemvonása a finom lélekelemzés, amelyvel arra törekszik, hogy megkülönböztesse az eredendő emberi tulajdonságokat azoktól, amelyeket a megalázó, agy-tompító, erkölcsromboló életkörülmények plántáltak a lélekbe.

Az orosz munkásság jórésze ez időben még nem eszmélt magára. Valósága még a kiűzött, test- és idegroppantó robot.

Helyesen érzi, nagy láttató erővel ábrázolja Szerafimovics ezt a valóságot.

Szerafimovics írásai bővelkednek az erőteljes, érzékletes tájleírásokban. Ezek azonban soha nem öncélúak. Szoros, harmonikus egységben vannak a tartalommal, mindig annak háttéréül szolgálnak, annak alaphangját ütik meg. „*A fagyos levegő tisztán, mozdulatlanul, átlátszóan állt körülöttük. A téli alkonyat utolsó, hideg visszfénye megcsillant, majd kihűnyt a magas felhőkön, s már kigyúltak az első csillagok a sötétkékre váló égben. A fagy csipete arcukat, orrukat, fülüket, meztelen lábuk szárát. Lépteik alatt megcsikordult a hó, körülöttük az a különös, mély csend uralkodott, amely, nem tudni, miért, rendszeren egybeesik karácsony előestéjével*“ — így festi *A kis bányász* című novellájának háttérét, és úgy érezzük, kicsit az ünneptelen és ünnepre vágyó főszereplő kisfiú gyerekhangja ez.

A száműzetésből 1890-ben visszatért Szerafimovics, s most egyre-másra írja szebbnél-szebb novelláit. Ebben az időben születik a *Bosszú*, a *Séta*, a *föld alatt*, a *Nyikita*, a *Potyautas*, a *Láz és sok más elbeszélés*. Szerafimovics hosszú ideig mint novellaíró ismeretes Oroszországszerte. Sajnálatos, hogy a magyar olvasó épp erről az oldaláról nem ismeri a nagy szovjet író. A magyar könyvkiadás komoly hibája, hogy e művészi erejű, kristálytisza nyelvezetű írásokat mind a mai napig nem adta ki.

Szerafimovics jónéhány évig távol él a politikai és irodalmi élet eleven valóságától, hosszú esztendőkig nem tud választ adni hősei kérdésére: hol kell keresni a kivezető utat? 1902-ben azonban Moszkvába kerül, megismerkedik a Gorkij körül alakuló irodalmi csoporttal, magával Gorkijjal is. Ekkortájt le is zárul Szerafimovics úgynevezett korai korszaka: ettől fogva nemcsak emberi, hanem művészi életútja is töretlen haláláig.

Még 1905 decemberét megelőzően megírja *Bombák* című elbeszélését. Ez az első írása, amelyben megjelenik a forradalmár alakja.

1905 nagy napjait a forradalmi Presznyán éli meg, s a forradalom bukását követő időszakban, amikor pedig az értelmiség nagy részén erőteljes a kiábrándultság és a dekadencia, számos, forradalmi élményeit feldolgozó írása lát napvilágot. Színesen, nagy megjelenítő erővel, mozgalmasan, s ha kell komor pompával és nemes pátosszal eleveníti meg a forradalom nagyszerűen lendületes, magával ragadó és nem ritkán tragikus jeleneteit. Gondoljunk csak a *Gyászinduló*, az *Egy munkástüntetés szö-*

noka, meg az *Éjnek évadján* című írása. Finom lélektani elemzéssel mutatja be, hogyan kovácsolódnak a munkásosztály harcosai minden kisemmizett vezéréivé.

Első regényét, a *Város a sztyeppen-t* az 1906 és 1910 közötti időszakban írja. A regény a múlt század 80—90-es éveiben játszódik. Azt az időszakot ábrázolja, amikor az oroszországi kapitalizmus rohamos fejlődésnek indul, megteremti a maga újfajta elnyomóit és elnyomottait. Korojedov, a regény egyik főalakja megjárja az első kapitalista generáció jellegzetes útját: kocsmát nyit, hogy semmi-féle eszközt rútnak nem tartva, meggazdagodjék a szerencsétlen, sivár és kiúttalan kisváros lakóinak keserves garasáiból. Eleinte nyíltan, mindenki szeme láttára lop, csal, hazudik, mert hiszen „az eredeti felhalmozás mindig együttjár valami bűnnel” (Szerafimovics). De ahogyan gazdagszik, úgy változik jellemének külső képe. Már eléggé nagy tolvaj ahhoz, hogy részt kérjen a magaszörűek élvezete, államilag helyeselt áldásokból: rendőrség kell neki, amely majd megvédi a magánál kisebb gazemberektől. Templomot akar, mert „a lélekre is gondolni kell” — amint mondja. A regény elején a munkásosztályt a munkásmozgalom ösztönös, embrionális fokán látjuk, s szemünk láttára szalik egyre érettebbé, tudatosabbá, hozza létre hivatott vezetőjét, s a magas feszültségű, nagy hangulati erővel megalkotott regény végén úgy érezzük, hatalmas áradó erő már ez a munkásosztály s felkészült rá, hogy elsöpörje kis- és nagystíliú vérszopóit.

Szerafimovics lelkesen üdvözlí az Októberi Forradalmat. Percnyi gondolkodás nélkül áll a párt, a forradalom szolgálatába. A pártsajtó tudósítójaként járja a frontot, agitál, harcol, irodalmi előadásokat tart — és ír: Szovjetország politikai és szellemi vezetői szívvel-lélekkel a magukénak tudják. Nagy bánatában — 1920-ban elesik egyetlen fia — maga Lenin vigasztalja, meglehangú levelben írja meg Szerafimovicsnak, mennyire számít rá a szovjet nép, mennyire várja írásait.

Szerafimovics polgárháborús tapasztalataiból egész sereg katonai témájú kisebb írás születik, mind megannyi előtanulmány élete főművéhez, a *Vasáradat*-hoz.

A huszas évek nagy irodalmi feladata a forradalom és a polgárháború érdekes,

mozgalmas korának történelmileg hiteles, művészi ábrázolása. „A társadalom millió és millió kisemmizettjét fel kell emelniünk, hogy maguk legyenek a történelem alkotói...” — írja Lenin 1918 januárjában. Ennek a folyamatnak a kezdetét és kiteljesedését ábrázolja Szerafimovics a *Vasáradat*-ban.

1924-ben jelenik meg a szocialista realista irodalom e kimagasló alkotása. Nemcsak irodalmi módszerében, hanem témájában is új ez a regény: cselekményének alapja elejétől végéig történelmi tény. A Tamanyi hadsereg 1918-ban visszavonul az ellenforradalmár kozákok elől, hogy hosszú, emberfeletti küzdelem árán egyesüljön a Vörös Hadsereg főerőivel. Hőse nem személy, nem is személyek, hanem maga a tömeg, amelynek ábrázolásában, szinte megszemélyesítésében és konkretizálásában Szerafimovics művészete soha nem látott csúcspontot ostromol. Kezdetben még széthulló, célját nem látó, maga-tudatlan ez a tömeg. S a végén — egységes, acélkemény, győztes hadsereg. Szerafimovics e regénye a forradalom jelképévé nővekszik: azt példázza, miképpen szerveződik a homályban tapogatózó tömeg mindent elpróbó erejű viharra, amely végül új napfényt derít egész Oroszországra...

Az író művészi eszközei is csodálatos magasságokat érnek el e regényben. Kifejezőmódja szűkszávú és hajszálpontos, egyszersmind domborműszerűen érzékletes. Nagy erővel érvényesül Szerafimovics nagyszerű képessége: tájleíró művészete. Kézzelfogható élelvenséggel rajzolódnak elénk a Kubányvidék, meg a tengerpart gyönyörű tájai, a napsütötte tenger sötétkéék fala, a fenyegető, majd megbékélt sziklaóriások, a végtelen pusztá levegős távlata... Szerafimovics stílusa súlyos, tiszta és áradó, mint maga a vasáradat.

Szerafimovics magas kort ért meg. 1949-ben, nyolcvanhat esztendőskorában halt meg. De a szovjet haza roppant testének minden rezdületét, minden lélegzetvétéletét figyelemmel kíséri mindvégig. A Nagy Honvédő Háború idején — hetven éves is jóval elmúlt már ekkor — még fáradhatatlanul járja a frontot, haditudósításokat ír. Sok kisebb írása, karcolata, novellája jelenik meg meg. De a *Vasáradat* csúcseit nem éri el többé — ritka ember az, akinek megadatott, hogy két remekművet alkosson életében.

P ó r J u d i t

Öt éves a Szépirodalmi, az Ifjúsági és a Művelt Nép Könyvkiadó

1950. november 1-én alakult meg a Szépirodalmi, Ifjúsági és a Művelt Nép Könyvkiadó. Öt éves évfordulójuk alkalmából e kiadók október 29-én fogadást rendeztek a sajtó és a kiadók munkatársai részére. *Köpeczi Béla*, a Kiadói Főigazgatóság főigazgatója nyitotta meg a fogadást. Bevezető beszédében rámutatott arra, hogy az államosított könyvkiadók szakosítása mekkora fejlődést jelentett könyvkiadásunkban. Több mint 3000 művet jelentetett meg a három kiadó fennállása óta, mintegy 25.000.000 példányban. Hatalmas új tömegeket vont be ezzel könyvkiadásunk az irodalom és tudomány olvasói táborába.

Fazekas Anna, az Ifjúsági Könyvkiadó igazgatója ismertette ezután az Ifjúsági Könyvkiadó öt éves munkáját. 11.000.000 példányban jelentek meg eddig az Ifjúsági Könyvkiadó kiadványai. A közeljövőben új sorozatokat jelentet meg, mint a *Világirodalom Gyöngyszemei*, a nemsokára meginduló *Ifjúsági Kis-könyvtár*, valamint *Mesemondó* és a színvonalas képregényeket tartalmazó *Szívárvány* című egyfordulós füzet sorozat. A mai íróink művein kívül az Ifjúsági Könyvkiadó a magyar klasszikusok műveit is kiadja, megfelelő illusztrációkkal. Hasonlóképpen a világirodalom haladó ifjúsági műveit.

Jászberényi József, a Szépirodalmi Könyvkiadó igazgatója ismertette a Szépirodalmi Könyvkiadó munkáját. Mai magyar szerzőktől az elmúlt öt évben

384 művet adott ki a Szépirodalmi Könyvkiadó 3.155.000 példányban. Ugyanezen idő alatt 261 klasszikus művet jelentetett meg 3.872.000 példányban. Jelentős kezdeményezései voltak a Szépirodalmi Könyvkiadónak *Jókai*, *Móricz* és *Mikszáth* műveinek sorozatkiadása, legnagyobb klasszikus költőink műveinek és *Hét évszázad magyar versei*nek megjelentetése, továbbá a *Világirodalom Klasszikusai* sorozat megindítása. Az elmúlt öt esztendő alatt a Szépirodalmi Könyvkiadó 24 különböző nemzet irodalmának alkotásait 2.300.000 példányban bocsátotta közre. A Kiadó az elmúlt évben megindította az *Olcsó Könyvtár* sorozatot, melynek egyes kötetei már a 120.000-es példányszámot is elérték. 1955-től a Szépirodalmi Könyvkiadó az Olcsó Könyvtár kivételével csak a mai és a klasszikus magyar irodalom kiadásával foglalkozik.

Lukács Ernőné, a Művelt Nép Könyvkiadó igazgatója a vezetése alatt álló kiadó legfőbb eredményeként azt mondta, hogy sikerült megnyernie az ismeretterjesztés számára tudományos életünk kiválóisait, akadémikusokat, Kossuth-díjasokat, egyetemi tanárokat. A sajtó munkájának fontosságáról szólva, kijelentette, hogy a sajtónak, hasznos bírálat mellett, dicsérnie is szabad. A megfelelő könyvismertetések és kritikák nemcsak ahhoz járulnak hozzá, hogy a Kiadó jobb munkát végezzen, hanem igen fontos szerepük van abban is, hogy a művek eljussanak az olvasókhoz.

A NAGY SZOVJET ENCIKLOPÉDIÁHOZ két pótkötetet ad ki a szerkesztőség. Az egyik kötet azokat a tudományos és politikai szak kifejezéseket fogja tartalmazni, amelyek az utóbbi időben honosodtak meg a közhasználatban. A második pótkötet betűrendes és tárgymutató ad a Nagy Szovjet Enciklopédia második kiadásának 50 kötetéhez.

Ugyanebben a pótkötetben közljk latinbetűs formában azoknak a külföldi tudósoknak és művészeknek a névjegyzékét, akik az Enciklopédiában szerepelnek. A név latinbetűs formája mellett szerepelni fog az orosz átirási forma is. (Literaturnaja Gazeta.)

A KIS SZOVJET ENCIKLOPÉDIA új kiadásban jelenik meg. A Szovjetunióban megindult a Kis Szovjet Enciklopédia új kiadásának sajtó alá rendezése. Az új kiadvány 1957. és 1959. között fog folyamatosan megjelenni. A Nagy Szovjet Enciklopédia utolsó kötetének befejezése után. A Kis Szovjet Enciklopédia 10 kötetből áll majd, s ez lesz a harmadik kiadása. Egy-egy kötet 5—6000 cikket, nagyszámú illusztrációt és képet tartalmaz. Az előirányzatok szerint ez az új kiadás kétszerannyi címszót foglal magában, mint az előző. Egy-egy kötet terjedelme 35—40 nyomtatott ív

lesz. A Kis Szovjet Enciklopédia 350 000 példányban kerül forgalomba. (Literaturnaja Gazeta.)

A „Pan Tadeusz“-t, Mickiewicz híres époszát már 1918-ban lefordították eszperantó nyelvre. A Mickiewicz jubileumi év megrendezését intéző Bizottság most úgy határozott, hogy ezt az époszt újból kiadja eszperantó nyelven is. (Literární Noviny.)

FIGYELŐ SZOLGÁLAT EGY JÁRÁSI KÖNYVTÁRBAN

Olvasói egy részét, például a járás összes népitánc csoportvezetőit és énekszakos tanárait, tanítóit, énekkari vezetőit levélben értesítette a pástói Járási Könyvtár az őket érdeklő szakkönyv anyagról. Rövid ajánló jellegű ismertetést is közöltek ugyanezekről a kérdéses irodalomról. Az értesítés nyomán már sokan jelentkeztek kéréseikkel. Ugyancsak állandóan értesítik a járás különböző szerveit, a járási pártbizottságot, a mezőgazdasági osztályt az állami gazdaságokat, stb., hogy a munkájukhoz szükséges legújabb szakkönyvek megérkeztek a könyvtárba. (Tóth István.)

Egy magyar nyomdász

TEVAN ANDOR, a magyar „nyomtatómivesség” tudós mestere október 8-án, 66 esztendő korában szívtrombózisban meghalt. Misztótfalusi Kis Miklós kései utódja volt, aki annyi hittel és alázattal művelte mesterségét, mint egykor a nagy úttörők, Gutenberg és kortársai. Misztótfalusi Kis Miklós írta egykor Hollandiából hazatérve: „Hozzáfogok én egy szegénylegény lévén és megmutatom, hogy egy szegénylegénynek devotioja többet teszen, mint egy országnak immel-ámmal való igyekezete.”

Tevan Andor Bécsben tanulta meg a könyvnyomtató mesterséget, a bécsi nyomdászati főiskolát végezte el, hogy aztán Békéscsabára hazatérve, nyomdáját az ország egyik legjobb nyomdájává emelje s a szép és haladó irányú magyar könyvtermelés szolgálatába állítsa.

1911-ben már megjelentek a Tevan-könyvtár filléres árú kis sárga füzetei: *Kosztolányi Dezső, Juhász Gyula, Nagy Lajos, Mark Twain, Rodenbach*, s mások írásai. De megjelentek a Tevan-kiadásban *Flaubert, Goncourt és Anatole France* regényei, novellás kötetei, többek között a *Szent Klára kútja, Crainquebille, Egy színész nő története, A sovány kandúr, Jocaste* és a *Barátom könyve*. Ezután következtek a régies hangulatú, gondosan rajzolt címlapú, illusztrált Tevan-amatőr-sorozat darabjai, esztendőről-esztendőre, a híressé vált bibliofil sorozat: *Kosztolányi: A szegény kisgyermek panaszai, Kármán: Fanny hagyományai,*

Krudy: Aranykéz utcai szép napok (Major Henrik rajzaival), Fazekas: Ludas Matyi és Gvadányi: Egy falusi nótárius budai utazása (Divéky fametszeteivel), Csokonai Lillája, Kisfaludy Sándor Régi, Kisfaludy Károly: Tollagi Jónás viszontagságai (fametszetes rajzokkal), Fáy András és Vörösmarty kötetei, Petőfi Apostola, majd az újjászületett magyar Esopus, Heltai Gáspár 1566-ban megjelent fabuláinak gyűjteménye, Keleti Arthur átírásában, régi olasz fametszettekkel.

Ez utóbbi 1943. karácsonyán jelent meg, s utána csakhamar a német fasiszták elhurcolták Tevan Andort. Hónapokig havat lapátolt, s romot takarított Bécsben. Egy romhalmaz alól őt kis Elzevir kiadású könyvet halászott ki, amiket sokáig rejtgetett, de végülis ellop-ták tőle. Hazajövele után folytatta könyvkiadói tevékenységét, s újból megjelentette nagyszerű Esopus kiadványát. Ez a kiadás két hét alatt fogyott el, most már 1300 példányban, míg annakidején bibliofil kiadású könyvei mindössze 3–500 példányban jelenhettek csak meg. Majd kiadta Anatole France *Nyársforgató Jakabját*; 106 színes rajz kísérte e könyvben France novelláit. Egy esztendőig dolgoztak a Nyársforgató Jakab mesteri kiadásán a nyomdász, *Keleti Arthur*, a fordító, s *Hincz Gyula*, a rajzoló. Az illusztrációk színeit maga Tevan metszette linoleum lapokba. Bibliofil kiadványainak betetőzése volt ez a könyve. Az Esopus és a Nyársforgató Jakab, e két, az eredeti XVIII. századbeli matricáról öntött Didot antíqua betűkkel nyomtatott könyv, nemcsak „az év legszébb könyve” címét nyerte el, de a Nyársforgatóért a Pro Arte kitüntetést kapta kormányzatunktól Tevan Andor.

A szép könyv olthatatlan szerelmese volt s utolsó percéig fáradhatatlan munkása is. Az utolsó években az Ifjúsági Könyvkiadónál dolgozott, s egy sorozat szép kiadvány mutatja hozzáértését, ízlését. Így legutóbb a *Hincz Gyula* bájos, játékos illusztrációival megjelent *Weöres Sándor* verseskönyvecskéje, a *Bóbita*. Legutolsó hónapjaiban, betegeskedése alatt készült munkája „*A könyv évezre-des útjának története*”, melynek illusztrált kiadása most van sajtó alatt a Művelt Nép Könyvkiadó Vállalatnál. A magyar könyvkiadás és könyvtervező művészet egyik legodaadóbb, fáradhatatlan, ihletett munkását veszítette el Tevan Andor halálával.

A BÖLCS ESOPUSNAK
ÉS MÁSOKNAK FABULÁI ÉS OKTATÓ BESZÉDEI
VALAMINT AZOKNAK ÉRTELME
MELY FABULÁKAT EGYBESZERZETTE.

ÉS KOLOSVÁROSI ANNO MDLXVI. ÉJADTA
HELTAI GÁSPÁR
MOST PEDIG A MAI KEGYES OLVASÓNAK AJANLJÁTJA
KELETI ARTHUR
NYOMTATTA ÉS KIADTA
FENNÁLLÁSÁNAK XL-III ÉVFORDULÓJÁRA A
TEVAN NYOMDA BÉKÉSCSABÁN
(1936XLIII)

GONDOK és eredmények

MŰSZAKI KÖNYVVÁSÁROK

Iparunk dolgozói ma már nem elégszenek meg a vállalatok könyvtáraiban található szakkönyvek olvasásával, hanem egyre nagyobb számban vásárolják saját maguk részére a nélkülözhetetlen szakkönyveket. Évente növekvő összeget fordítanak arra, hogy műszaki könyveket helyezhessenek el könyvespolcaikon. Ebből a felismerésből kiindulva az Állami Könyvterjesztő Vállalat október hó folyamán több mint 100 üzemben műszaki könyvvásárt rendezett. A vásárnak az általános kereskedelmi célkitűzéseken kívül az is feladata volt, hogy a műszaki és fizikai dolgozók figyelmét ismételten felhívja a szakirodalom olvasásának fontosságára, az ebből származó előnyökre és így szolgálja a polittechnikai műveltség emelésének és a műszaki fejlesztésnek ügyét. Eppen ezért helyes volt, hogy a vásárnak a megrendezésében az ÁKV a könyvtárosokra támaszkodott.

Mielőtt rátérnénk a vásár ismertetésére és értékelésére, egy példával jellemezzük a műszaki irodalom fontosságát. A Csepel Autógyárban pl. Szabó Gergely mérnök a Gépipari Enciklopédia 11. kötete alapján készült, 521.776 Ft megtakarítást jelentő újítást nyújtott be nemrég „Új tengelykapcsolók a négyhengeres motorhoz” címen. Újításáért eddig 4283 Ft újítási díjat kapott és ezen az alapon további kb. 13.000 Ft kifizetése esedékes részére. Ha csak arra gondolunk, hány hasonló értékű újítás születik — már nincs is szükségünk több évrre az akció létjogosultságának igazolására.

Nézzük meg közelebbről mint zajlottak le ezek a könyvvásárok. A Kohó és Gépipari Minisztérium külön levelet intézett a minisztériumhoz tartozó vállalatok műszaki könyvtárosaival, hogy támogassák a vásárt. Ezek után a közeli ÁKV üzletek megbízottai felkeresték a kijelölt üzemeiket. Így látogatott el pl. az ÁKV XVI. kerületi boltvezetője és instruktora az Ikarus Karosszéria és Járműgyár műszaki könyvtárának vezetőjéhez. Megbeszélést, hogy hol és mikor fogják tartani a vásárt és azt is, hogy milyen tárgyú és milyen képzettségű olvasóknak szóló könyveket árúsítsanak. A műszaki könyvtáros a *Karosszéria* című üzemi lapban az ÁKV olvasó munkás emblémájával díszített cikket írt és abban hívta fel a gyár dolgozóit, „a világhírű Ikarus 55-ös és 66-os farmotoros autóbuszok

készítőit”, hogy vásárolják és tanulmányozzák a műszaki irodalmat. A hangosbmondó a vásár napja előtt naponta egyszer, a vásár napján óránként, ebédidő alatt 20 percenként közölt felhívást a vásár látogatására, ismertette az ott kapható könyveket. Maga a vásár egy napig tartott, közel a főbejáratához, a bélyegző órák közelében — fizetési napon. Ezzel egyidejűleg — a szépirodalmi művekhez hasonlóan — megszervezték a műszaki könyvek folyamatos bizományi árusítását a gyáron belül.

Rövid idő alatt megmutatkozott a vásárok anyagi haszna is: az Orion gyárban 9000 Ft-ért, a MÁVAG-ban 10.000 Ft-ért adtak el könyveket, és hasonló jó eredményeket ért el mindenütt, ahol jó volt az előkészítés és megfelelő könyveket vittek ki eladásra. A Hazai Fésűsfonógyárban egy selejt elleni kiállítás és értekezlet megnyitóján maga az igazgató hívta fel a figyelmet a könyvvásár jelentőségére. A Transz vill Transzformátor és Villamoskészülékgyárban minden 30-ik dolgozó vásárolt könyvet.

De hibák is akadtak szép számmal. A Lámpagyárba pl. nem megfelelő könyveket vittek eladásra és bár a könyvvásár céljait elősegíteni akaró könyvkiállítást a dolgozók nagyobb része megtekintette, a vásár mégis negatív eredménnyel zárult. A MÁVAG-ban Ohmacht: *Műszaki táblázatok* című könyve hamar elfogyott és további példányokat a rendezők nem tudtak szerezni. Ugyancsak hiába keresték itt a dolgozók Makai: *Hibakeresés és Zomnov: Villamos tekerceselés* című műveit. A könyvtárosok több helyen panaszkodtak, hogy az ÁKV üzletek még a könyvek kiszállítását sem vállalták. (Pl. Elektromos Művek.) A Műszaki Kiadó a könyvvásárra új könyvet nem jelentetett meg, pedig helyes lett volna, ha a dolgozók új és régebbi művek között válogathattak volna. Az akció során kiváló lehetőségek nyíltak az üzemi szakszervezeti és műszaki könyvtárosok együttműködésére is, ez azonban sajnos most sem bontakozott ki megfelelő mértékben.

A műszaki könyvvásárok eredményességéhez azonban, az eredmények és a hibák összevetése után nem fér kétség. Helyes kezdeménnyel volt, amit a jövőben jobb előkészítéssel és szervezéssel még eredményesebbé tehetünk.

Balázs Sándor

AZ ISKOLA ÉS A KÖNYVTÁR EGYÜTTMŰKÖDÉSE

Járási könyvtárunk arra törekszik, hogy a járás művelődési középontjává alakuljon át. Ezen az úton jelentős eredményekhez segített bennünket az iskolákkal való szoros kapcsolat.

Az iskolaév kezdetén a járási tanács oktatási osztályával közösen levelet intéztünk a járás összes iskoláihoz és felhívtuk őket a könyvtárak támogatására. A levélben kiemeltük a dőri, a könyi, a rábacsanaki nevelőket, s mindenekelőtt a csornai gimnáziumot, mert az elmúlt évben ők tettek a legtöbbet a könyvtárak és az iskolák együttműködéséért. A helyi gimnázium és a Járási Könyvtár között az idén is egyre szorosabbá válik a kapcsolat. Munkatervünk szervezési és propaganda részét például a tanárokkal együtt állítottuk össze, viszont az iskola nevelői értekezleten vitatta meg és vette be a saját munkatervébe is a rája vonatkozó részeket. Ennek a munkatervnek néhány pontja már meg is valósult:

A szeptember 10. és 23. között rendezett Kossuth-kiállításunkat, amelyen 80 táblát, eredeti iratokat, fegyvereket, tárgyakat állítottunk ki, a történelemórákon osztályonként megtekintették a ta-

nulók. Magának az anyagnak a helyi vonatkozású részét egyik tanár bocsátotta rendelkezésünkre. Csoportos látogatás formájában tekintik meg a diákok a jelenlegi, a Magyar Remekművek című kiállításunkat is, melyre a 40 leghíresebb magyar festmény másolatát küldte le hozzánk a Múcsarnok.

Három csoportban 40—45 perces előadást tartottunk az iskola minden osztályában, ezeken az alsóbb osztályosoknak inkább az olvasás technikájáról szoltunk, az érettségi előtt állóknak pedig általában a könyvtárak és a különféle katalógusok használatáról beszélünk. Az előadásoknak az olvasásról szóló része vita alakjában zajlott le; a könyvtár használatára vonatkozó részről például az ETO felépítésének és a katalógus-összeállításnak az elvét ismertettük, „kipreparált” (előre elkészített) katalógus-lapokat osztottunk ki, melyeken különféle színekké voltak aláhúzva és kiegészítve a címeírás adatai, bemutattuk a könyvtári nyomtatványok kitöltését stb. Az ilyen előadások után „melegiben” tagtborzást is rendeztünk, s szép eredménnyel. Ugyancsak akadt néhány beiratkozó a kiállítás megtekintésére jöttek között is. A sikeren felbuzdulva a „Hogyan olvasunk” előadásokat a kiszállások alkalmával a járás összes általános iskolájában megtartjuk. Ebben az oktatási osztály is segít. Mindenekelőtt azonban az úttörő csoportok pájtás-vezetőit igyekszünk az olvasás számára megnyerni, ezért a közelmúltban a csapattanács elnököknek rendeztünk kis előadást a könyvtárakról, könyvekről.

Persze igyekszünk a község másik középiskolájával és az általános iskolákkal is ehhez hasonló kapcsolatot kiépíteni, előadásokat tartunk, kiállításokat rendezünk és belépésre szervezzük őket. Minden csornai iskola belevette munkatervébe az említett tennivalókat, s az ezután megrendezésre kerülő szavaló-versenyeket, irodalmi, zenei fejtörőket stb., azonban egyik helyen a tanulók időbeosztása, másutt érdeklődési köre miatt nem olyan sikerrel, mint a gimnáziumban. Persze a középiskolások igényes olvasók, s körültekintéssel végzett munkát kívánnak: számukra a kötelező olvasmányok olvasási rendjét is össze kellett állítani és kérésük teljesítésére sokszor igénybe vesszük a könyvtárközi kölcsönzést is.

Azt hiszem, csupán a mi adataink is elég meggyőzően bizonyítják, hogy a járási könyvtáraknak különösen jót tesz az iskolákkal (elsősorban középiskolákkal) való együttműködés.

Detre László

A csornai Járási Könyvtár saját felvételeiből összeállított termelőszövetkezeti kiállítása.

ANNOTÁLT KATALÓGUSCÉDULÁKAT A KÖNYVTÁRAKBA!

A közművelődési könyvtárakat ma már több százezer olyan olvasó látogatja, aki elég nehezen igazodik el a könyvtárak könyvvállományában. A katalógusok feltárják ugyan az állományt, de a katalóguscédulákon lévő adatok igen sok olvasónak nem sokat mondanak. A Népkönyvtári Központ 1950-ben (vagy 51-ben) a falusi népkönyvtárak számára készített katalóguscédulákat annotációval látta el; sajnos ezt a gyakorlatot igen rövid ideig követte.

Az utóbbi időben a Könyvtárellátó a megvásárlásra ajánlott könyvek jegyzékén egy-két mondattal utal a könyvek tartalmára. Azonban a katalóguscéduláról már hiányzik az annotáció. A kölcsönzési gyakorlatban egyik legnagyobb hiba, hogy a könyvtárosok „általánosságokat” mondanak egy-egy könyv ajánlásánál, mivel a könyvek nagy részét nem ismerik. Nem tudnak tehát a könyv tartalmával, mondanivalójával érvelni és úgy ajánlani a könyvet. S az olvasó, aki a katalógusból keres magának könyvet, a puszta címadatokból nem sokat tud meg. Az a véleményem, hogy a könyvtárosok és az olvasók egyaránt szívesen fogadnák, ha a Könyvtárellátó a jövőben ismét annotációval látná el a katalóguscédulákat.

Szönyi László

HELYISMERETI GYŰJTEMÉNYEKET A BUDAPESTI KERÜLETI KÖNYV- TÁRAKBA!

Segítsük elő, hogy az olvasók zöme aktívabban vegyen részt a mindennapi kérdések megvitatásában és megoldásában. E cél érdekében a könyvtár nevelői tevékenységén kívül helyismereti gyűjteményeket is lehetne létesíteni a kerületi könyvtárakban. A gyűjtemény komoly érdeklődésre számíthat, mert a lakosság nagyrészt érdeklí közvetlen környezete, hogy milyen volt a kerület évekkel ezelőtt és milyen lesz a jövőben. Ezt bizonyítja, hogy a VI. kerületben több sikeres előadást tartottak a kerület történetéről, sőt az előadások megismétlését is kérték. Egy-egy kerület nevezetességeiről, műemlékeiről, híres embereiről kiállításokat is rendeztek. Kisebb dokumentációs gyűjtemény, propagandaanyag, kivágatgyűjtemény összeállítása minden kerületi könyvtárban megvalósítható. Például a napilapok rendszeresen foglaloznak egy-egy kerület termelési eredményeivel, létesítményeinek ismertetésével, sok esetben fotó-anyagot is közölnek. A hetilapok színes riportjai is gyakran

Kiállítási sarok a csornai Járási Könyvtárban.

mutatják be egy-egy gyár, orvosi rendelő, színház stb. életét, terveit. Ezeket a dokumentumokat nagyszerűen fel lehet használni a politikai nevelő munka során, vagy kiállítási anyagként is szerepelhet felszabadulásunk, alkotmányunk stb. ünnepén. Diákoknak is nyújthatunk segítséget, ha iskolájuk történetéről tudunk néhány adatot, esetleg képet mutatni. Dolgozatok, szakköri feladatok elkészítésében is hasznos lehet egy-egy dokumentum, cikk megfelelő részének felhasználása. Agitációs és propaganda munkánk során is értékes, ha kézzelfogható adat-és képanyagon tudjuk bemutatni, hogy pl. az elmúlt évek során mit kapott és valósított meg a kerület. Sőt, ezen belül a könyvtárat is népszerűsíthetjük, ha állományáról, forgalmáról, munkájáról, vagy költségvetéséről képeket, grafikonokat készítünk, mint a kerület fontos kultúrközpontjáról.

Az eddig felsorolt felhasználási módok inkább a mindennapi munka során válnak hasznossá. Ezenkívül azonban egy ilyen kisebb gyűjtemény elősegítheti a tudományos, műszaki és kultúrtörténeti vonatkozású kutatásokat is. Különösen a távoli kerületekben fontos ez, ahonnan az olvasók nehezebben keresik fel a nagy tudományos könyvtárakat kivánságaikkal. Például többen keresték fel könyvtárunkat, a budafoki Szabó Ervin könyvtárat, borászati könyvek, a helyi szőlőtermesztés és borpincékre vonatkozó adatokért.

Természetesen az ilyen gyűjteményeknél teljességre nem törekedhetünk, mert a fontos és ritka dokumentumok fel vannak már dolgozva. Szerényebb keretek között megelégszünk néhány jól hozzáférhető „forrásanyaggal”, melynek alapjait néhány hónap alatt megteremthetjük.

Sugár Jenőné

VIDÉKI KÖNYVTÁROK ÉS A MEZŐGAZDASÁGI SZAKKÉPZÉS

Amikor a szakkönyv beszerzéseknél mezőgazdasági szakembereknek felajánlottuk a segítségünket, gyakran hallottuk tőlük a választ, hogy jobban értenek a könyvek kiválasztásához, mint a könyvtárosok. Ez így is van, sok járási könyvtárvezető és beosztott munkatárs nemcsak a mezőgazdasági szakkönyveket, de a mezőgazdaság alapkérdéseit, az agrártudomány rendszerezését sem ismeri, nem beszélve az egyes részletproblémákról, amelyek a különböző termelési ágakban adódnak. Hogy mégis segíthessük a mezőgazdaság dolgozóit, javasoljuk, hogy a könyvtárvezetők részére valamilyen rövid, az elemi ismeretek elméletére és gyakorlatára egyaránt kiterjedő, 4—5 előadásból álló tanfolyamot szervezzenek, amelyet a helyi termelési kérdéseket ismerő képzett szakemberek vezetnének. A tanfolyamot a megyei és a járási könyvtárvezetők és munkatársak részére meggyéknél kellene megszervezni.

Javaslatunkat az a hasonló jellegű kísérlet igazolja, amelyet az Eötvös Lóránd Tudományegyetem könyvtárszakán 1954-ben rendeztek. Ezen az egyes tudományágak szakértői, a természettudományi karról felkért előadók ismertették a könyvtárosok számára a műszaki tudományok alapkérdéseit és fejlődésük irányát. Az előadásokra azért volt szükség, mert a hallgatók a négy év során egyedülállóan humán jellegű képzésben vettek részt. A vidéki közművelődési könyvtári hálózatban felmerülő problémák a termelés terén túlnyomóan agrár jellegűek.

Úgy gondoljuk, hogyha a mezőgazdasági termelés segítése a közművelődési könyvtárak egyik főfeladata, akkor aján-

latos lenne az itt dolgozóknak a mezőgazdasági szakismeretek alapelemeit el-sajátítani.

Tóth István

AZ ELRONGYOLÓDOTT KÉPESKÖNYVEK FELHASZNÁLÁSA

Köztudomású, hogy a gyermekkönyvek gyorsabban használódnak el, mint a felnőttek könyvei. Minden könyvtárban sok tucatnyi könyv, tábla gyűlik össze, ezekkel a „salátákkal“ a könyvkötő már mitsem tud kezdeni: A szöveg alig látszik, a szélek rojtosak, az oldalak hiányosak. Sok gondolkodás után rájöttünk arra, hogyan lehetne ezt a hulladék anyagot hasznosítani: Összegyűjtöttük valamennyit és minden figurát, ép versikét, rajzot stb. ollóval szépen kivágtunk. A kivágott állatokat, meshősöket, versikéket a következő felírások köré csoportosítottuk: Mesebarátaink, háziállatok, melegézővi állatok, erdei állatok stb. után 40×30 cm-es deszkadarabokat, vastag kartonokat kerestünk, fehér kartonnal vontuk be őket és rájuk ragasztottuk a kivágott figurákat, szövegeket. A fehér alapon ki-tűnően érvényesülnek a képek. A hulladékanyag másik részéből albumot készítettünk. Az albumokat a gyerekek szívesen lapozgatják kölcsönzés előtt. Az egyes állatok alá úgy írtuk a nevüket, hogy az írást ne láthassák a gyerekek, csak akkor, ha felhajtják a behajtott részt. Így kis játék lesz az albumból, melynek címe „Ismerem — nem ismerem?“ Egy 2 méter hosszú, 10 cm széles szalagot is csináltunk a papírból, 14 felé osztottuk, minden részre egy-egy állatot ragasztottunk. Az egészből nagy kerék-félt készítettünk, amelyre a papírszalagot húzzuk, és így szerencsekerék módjára forgatva nézhetik a legkisebbek az állatokat.

Bárdos Ferenc

AMERIKÁBAN A KÖZELJÖVŐBEN kiadják Jane Barry-nak Daniel Morganról, a nagy amerikai szabadsághősről szóló könyvét. Legkésőbb jövő év elején először jelenik meg angol fordításban a Jeanne d'Arc életéről szóló orleans-i kéziratról. Egy eszkimó falu életéről írt regényt Theon Wright „A kés“ címmel. Az egyik amerikai kiadó Charles de Gaulle tábornoknak a második világháborúról szóló emlékiratait adja ki. (The New York Times.)

□

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁRBAN 4 hónapos szakkönyvtáros tanfolyam kezdődött október 6-án. A hetenként egyszeri foglalkozáson több mint száz műszaki könyvtáros vesz részt. A hallgatók az állomány-gyapapításról, feldolgozásról, az olvasószolgálatról, a műszaki könyvek propagandájáról, a sokszorosítási eljárásokról és a dokumentációról hallhatnak előadásokat. A tanfolyam végeztével vizsgát tesznek a szakkönyvtárosok. (O. M. K.)

A BIRMINGHAMI NYILVÁNOS KÖNYVTÁR különgyűjteményben tárolja Shakespeare műveit és a rólu szóló irodalmat. 1954-ben a gyűjtemény 31 146 kötetből állt és 67 féle nyelvű anyagból tevődött össze. A legfrissebb szer-mények közül tekintélyes számot tesznek ki a Shakespeare művei alapján készült filmek forgatókönyvei. Ezek közt megtalálhatjuk a „Julius Caesar“ című film rendezői példányát, melyet Green Gerson készített. (Bibliotekarz.)

□

Levélben számolnak be a Pest megyei népkönyvtárak olvasói a mezőgazdasági könyvek hasznáról. Legutóbb Skribek Károly szobi dolgozó paraszt a csikónevelés, Rózsahegyi Károly, az Új barázda tsz elnöke a tsz munkájának megszervezése és ellenőrzése, Bognár György agronómus és Vig Gyula tsz-tag a növénytermelés, Molnár Lajos pedig a borjúnevelés terén elért sikerekért mondott köszönetet a könyvtárnak, amelytől a szakkönyveket kapta. (Markovits József.)

ESEMÉNYNAPTÁR

1946. január 1-én, tíz évvel ezelőtt jelent meg a **TÁRSADALMI SZEMLE** első száma.

1936. január 3-án, húsz évvel ezelőtt halt meg **KOMJÁT ALADÁR**, a magyar és nemzetközi forradalmi munkásmozgalom harcos, kommunista költője. Költeményei többnyire a kommunista mozgalom nagy eseményeihez kapcsolódnak. Kitérő lelkesedéssel üdvözölte az Októberi Forradalmat, szenvedélyesen hitt a Magyar Tanácsköztársaságban s annak bukása után is töretlenül megőrizte hitét az eszmében. Komját Aladár jelentékeny szerepet játszott az első világháborúban a haladószelemű irodalmi életben, majd a Tanácsköztársaság alatt az irodalmi és kulturális ügyeket intéző direktórium tagja volt. Utána menekülnie kellett az országból és haláláig emigrációban élt.

Komját Aladár: Válogatott versek. Bp. 1949. Szikra, 150 old. Magyar irodalomtörténet, Bp. é. n. III. 221—225. old.

1896. január 8-án, hatvan évvel ezelőtt halt meg **VERLAINE, PAUL**, francia költő, a szimbolista költői irányzat egyik vezéralakja. Lírája tiszta hangulat és muzsika, semmi intellektuális elem nem vegyül bele. Verlaine valóban, a szó legszorosabb értelmében „ájtélte” verseit: élete állandó hanykolódás volt az ellentétes érzések és hangulatok között, a bűnbeesés és a bűnbánat között. Művészettel és őszinteséggel fejezte ki minden lelkiállapotát. Mint verselő invenciózus, árnyalatokban gazdag, újszerű. Életét teljesen elzúlván, mint alkoholista, mindenkitől elfelejtve, fejezte be. Halála után fedezték fel tulajdonképpen költészetét.

Verlaine: Versek (f. Szily E.), Bp. 1944. 126 old. **Verlaine válogatott versei**, Bp. é. n. Fővárosi Könyvk. 166 oldal.

1876. január 12-én, nyolcvan évvel ezelőtt született **LONDON, JACK** amerikai író. Kalandos és küzdelmes ifjúkora volt, bejárta szinte az egész világot, minden foglalkozást megpróbált, szociológiai tanulmányokat végzett hazájában, míg végre az irodalomnál kötött ki. Nagyszerű elbeszélő, regényei fordulatosak, izgalmasak. A *Vaspata* című regénye megmutatja a jövőt, a fasizmust, amelyből egyetlen kiút van: a szocialista társadalom. Jack London nem következetes szocialista, de művésze mindenkor a humanizmus szolgálatában áll, elítéli a kapitalizmust, amelyben minden csak üzlet. Rendkívül népszerű az egész világon.

Jack London: A beszélő kutya (f. Harsányi Zs.), Bp. 1923. Athenaeum. 218 old. —: **A méhek dala** (f. Bartos Z.). Bp. 1947. Parnasszus. 67 old. —: **A bajnok és a halál** (f. Bartos Z.). Bp. 1948. Hungária. 60 old. —: **A mélység lakói** (f. Braun S.). Bp. 1948. Athenaeum. 155 old. —: **A vaspata** (f. Bartos Z.). Bp. 1949. Szikra. 303 old. —: **A kalózhajó és más elb.** Bp. 1950. Athenaeum. 181 old. —: **Elbeszélések.** 1951. Szépirodalmi. 116 old. —: **A vadon szava.** (f. Réz A.), Bp. 1954. Szépirodalmi. 175 old. —: **Az éneklő kutya** (f. Szász I.). Bp. 1955. Ifjúsági. 252 old.

1706. január 17-én, kétszázötven évvel ezelőtt született **FRANKLIN, BENJÁMIN** amerikai tudós és államférfi. Ő magyarázta meg az elektromos sűrítők működését, bebizonyította, hogy az elektromosság a testek felületén helyezkedik el; feltalálta a lemez sűrítőt és a villámhárítót. Franklin újságíró is volt, tevékeny részt vett az amerikai politikai életben, műveiben demokratikus, és haladószelemű elveiről tett tanúságot. Tűzoltóságot, nyilvános könyvtárakat létesített, vezető szerepe volt a forradalmi háborúnak és a gyarmatok függetlenségének előkészítésében. A józan ész, polgári erkölcsöt, gyakorlati céltudatosságot és a természettudományi kutatást képviselte. A maga korában Amerika nagy népnevelője volt, aki híres *Önéletrajzával* az amerikai irodalom legjobbjai között foglal helyet.

Franklin Benjámín önéletrajza, Bp. 1921. Franklin. 123 old. **Joob L.: Washington és Franklin.** Bp. 1910. Kilián, 340 old. **Maurois A.: Franklin.** Egy optimista élete (f. Parády K.), Bp. 1948. 75 old.

1826. január 25-én, százharminc évvel ezelőtt született **GYULAI PÁL** író és kritikus. Költészte nem a legnagyobbak közül való: az önkényuralom éveiből van néhány szép lírai verse, amelyben a szabadságharc bukásán kesereg. Mint irodalomtörténész, legértékesebb munkája 1854-ben írt Petőfi tanulmánya, amely az első részletes feldolgozása Petőfi életének és költészetének. Későbbi éveiben Gyulai teljesen alkalmazkodott a kiegyezés szelleméhez. Irodalmi, és esztétikai elveit is ehhez az ideológiához alkalmazta. Ellentmondásai, hibái ellenére egyik legnagyobb kritikuskunk. Legmaradandóbb cikkei éppen azok, amelyekben a kritika irányzatosságát hirdeti. Küzdött a színvonaltalanság, a romantika túlzásai ellen. Polémiáiban ragyogó stílusa támogatta.

Gyulai Pál munkái. Bp. é. n. 1—4. kötet. Franklin. **Lukácsy Sándor: Haladó kritikánk Bessenveitől Adyig.** Bp. 1952. Művelt Nép. 28—29. és 711. o. **Papp F.: Gyulay Pál.** Bp. 1935. Akadémia, 602 old.

(Vajda Pál)

A KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ-nak két száma jelent meg legutóbb. A 8. szám legérdekesebb cikkei bibliográfiai és műszaki vonatkozásúak. A két bibliográfiai cikk közül a jelentősebb Levinnek, *Az ajánló bibliográfiák néhány kérdése* című írása. A szovjet ajánló bibliográfiai tárgyválasztását, típusait, terveit ismerteti és bírálja, azonkívül szemügyre veszi a felhasználás kérdéseit is. Figyelemreméltó az a megállapítása, hogy az időszzerű politikai kérdésekről és történelmi évszfordulokról szóló bibliográfiákat a gyors terjesztés érdekében legjobb a folyóiratokban közölni. Igen érdekes az angol Crawell cikke a műszaki újítások, találmányok születésében közrejátszó bibliográfiai segítségről és arról a támogatásról, amelyet a szabadalmak feltárásával nyújthatnak a könyvtárak az ipárnak. A szabadalmakról szól Kolárovnának, *A prágai szabadalmi és műszaki könyvtár* című cikke is. A szabadalmak feltárásának egyik legnagyobb kérdése az osztályozás és raktározás. A cikk az európai és tengerentúli szabadalmi osztályozási rendszerek áttekintése után ismerteti a prágai könyvtár tevékenységét is. A műszaki irodalom propagandájával két figyelemreméltó szovjet cikk foglalkozik: Vil'csur a propaganda hibáiról szól, I. Vajszman pedig Mohovnak „*Propaganda tehniczeszkoj literaturii v maszszovoj biblioteke*” címmel tavaly megjelent könyvét ismerteti és bírálja. A dokumentumok restaurálásával foglalkozó alapos cikk (írta: W. J. Barrow) a könyvtárosokat, a levéltárosokat és a muzeológusokat egyaránt érdekli.

A Tájékoztató 9. számának összeállítása az eddigieknél szigorúbb szerkezetű. A cikkek nagyrészt azonos tárgykörökből válogatták össze a szerkesztők. A szovjet cikkek a helyismereti bibliográfiai kérdéseit és a földrajzi katalógusokat tárgyalják a nagy, szovjet tudományos könyvtárak gyakorlata alapján. A 9. szám harmadik tárgyköre a könyvtárosképzés. Ennek keretében Jaroslav Drtina, a csehszlovák közép- és felsőfokú, Asheim Lester pedig az amerikai felsőfokú könyvtárosképzést ismerteti.

A REGÉNY TÖRTÉNETE címmel igen érdekes bibliográfiát adott ki az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtárának tájékoztató bibliográfiai szolgálata. (*Bibliográfiák az egyetemi oktatás számára*, 6.) A bibliográfia az általános, összefoglaló regénytörténeti művek felsorolásával kezdődik, utána az egyes

nemzetek regényirodalmának történetével foglalkozó művek következnek. A második részben a regények tárgya és műfaja szerint csoportosítja az anyagot (pl. gyermekábrázolás a regényben, a parasztság a regényben, bűnügyi-, életrajzi-, család-, háborús-, humoros-, lovag-, Robbinson-, romantikus-, történelmi-, utopisztikus regény), s az egyes művek lelohelyét is felsorolja. Az előző szerint a bibliográfiát katalógusok, lexikonok, repertóriumok — s nem szisztematikus kutatás — alapján állították össze. Uralinnal ezzel magyarázható (az újabb hírlap- és folyóiratcikk anyag feldolgozásának kevés nyoma látszik), hogy a „Háborús regények története” csoportban mindössze négy cím van, a legújabb 1940-ből. Hiányzik az újabb tanulmánykötetek elemző feldolgozása is, így maradhatott ki az említett csoportból pl. Lukács György tanulmánya, amely a *Nagy orosz realisták. Szocialista realizmus* című kötetben található.

MIT OLVISSANAK AZ ÁLTALÁNOS GIMNÁZIUMOK TANULÓI címen a miskolci Megyei Könyvtár kiadta első nyomtatott olvasótervét.

Igen helyes kezdeményezés, hogy egy könyvtár végre összegyűjtötte és nyomtatásban olvasói és könyvtárosai kezébe adta a kötelező olvasmányok jegyzékét. Ez vezeti be a kis, 40 oldalas füzetet, amelyet a továbbiakban kilenc tárgykör szerint csoportosítottak és az anyagot az 1951—55-ben megjelent magyar regények ajánló jegyzékével zárták. Az egyes tárgykörökön belül a címek betűrend szerint vannak felsorolva. E módszer, az egyes művek tartalmi, fontossági és fokozatossági rendezésének elvetése az olvasótervek műfajában hibás, különösen, ha az egyes csoportok sok könyvet tartalmaznak és anyaguk sem egységes. Például az egyik tárgykör elnevezése: Biológia-, Növénytan-Állattan s rajtuk kívül még földtan, kertészet, növényápolási könyvek is találhatóak e csoportban. Ilyen bő anyagban a betűrendi felsorolás nem igazán el, mert az egyébként is lerövidített címleírásokhoz egyetlen a tartalomra utaló megjegyzést sem fűz a kiadvány. Az összeállítás leginkább még a nyomtatott katalógus-kivonat szerepét töltötte be, (— amelyet az olvasók nagyon kedvelnek —), ha a címadatokban nem volna annyi elírás, pontatlanság s a válogatásban oly sok esetlegesség.

A könyvkereskedelmi és a kiadói bib-

liográfiák közül legújabbán a **MŰSZAKI KÖNYVEK A TECHNIKA FEJLESZTÉSÉNEK SZOLGÁLATÁBAN** című, 126 oldalas, gazdag anyagot tartalmazó, részben annotált jegyzéket kell megemlítenünk. A gondos összeállítás a Műszaki Könyvkiadó és az ÁKV bibliográfiái osztályának munkája. Az ÁKV az okt. 29—nov. 13-i mezőgazdasági könyvvásárookra külön könyvjegyzéket adott ki. A 100.000 példányban megjelent jegyzék a szakanyagot kívül szépirodalmi könyveket is felsorol, több ábrát is tartalmaz, érdekessége még, hogy újság alakban készült.

A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának kiadványai **ÚJABB KÜLFÖLDI BESZERZÉSEK** sorozatában 26. füzet jelent meg. (14. természettudományos szám.) A jegyzék a könyvtár ápr.

15—júl. 1. közötti gyarapodását tartalmazza az említett szakcsoportokban.

KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAINK TÁJÉKOZTATÓ SZOLGÁLATA címmel a 13. sz. módszertani útmutatóját adta ki az Orsz. Széchényi Könyvtár módszertani osztálya. Az útmutató az eddigiektől eltérően elméleti és történeti anyagot is közöl; a további útmutatók szerkesztése szempontjából meggondolandó, hogy ez a kiadványfajta megkívánja-e az ilyen feldolgozási módot.

Két kiadványról, a Szabó Ervin Könyvtár „**Fővárosunk Budapest**” bibliográfiájáról, valamint az Orsz. Széchényi Könyvtár „**Nagy magyar elbeszélők**” bibliográfiájáról következő számunkban emlékezünk meg.

Gerő Gyula

Különböző napilapokban és folyóiratokban megjelent könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke

IDEOLOGIAI-POLITIKAI IRODALOM

Balogh Elemér—Lajtha Kálmán: Materialista és antiklerikális hagyományainkról. Természet és Társadalom, október. (Tordai György.)

Gurjev, G. A.: Az istenhítről. Természet és Társadalom, október. (Janikovszky Éva.)

Nemes Dezső: Magyarország felszabadulása. Társadalmi Szemle, szeptember. (Lackó Miklós.)

Kállai Gyula: A magyar függetlenségi mozgalom. Művelt Nép, okt. 30. (Lukács Imre.)

A nürnbergi per vádbeszédei. Szabad Nép, okt. 19. (Galvács Adél); Népszava, okt. 25. (Félix Pál.)

ISMERETTERJESZTŐ, TUDOMÁNYOS-ÉS SZAKIRODALOM

Antaiffy Gyula: Magyar évszakok. Új Hang, október. (László Gyula); Alföld, 1955. 4. sz. (Kovács László.)

Balogh Jolán: Az esztergomi Bakócz-kápolna. Szabad Művészet, október. (Genthon István.)

Barát Endre: A Gellérthegy től a piramisokig. Természet és Társadalom, október.

Berend—Ránki: Magyarország gyáripára 1900—1914. Természet és Társadalom, október. (Buza Márton.)

Béres András: A debreceni cifra szűr. Alföld, 1955. 4. sz. (Szabodfalvi József.)

Budapest régiségei. Magyar Nemzet, okt. 8. (Dutka Mária.)

Budapest szobrai. (Böngésző.) Béke és Szabadság, okt. 19. (Boldizsár Iván.)

Cook: Utazások a világ körül. (Böngésző.) Béke és Szabadság, okt. 19. (Boldizsár Iván.)

Györffy István: Nagykunsági krónika. Magyar Nemzet, okt. 22. (Nánási László.)

Hamis tanúk, taláros bűnösök. Szabad Ifjúság, okt. 7. (Bányász Rezső); Szabad Nép, okt. 8. (Ráth-Végh István.)

Horejs, Antonin dr.: Dvorák album. Magyar Nemzet, okt. 8. (Csobádi Péter.)

India. (Böngésző) Béke és Szabadság, okt. 5. (Boldizsár Iván.)

A keleti országok újkori története. Művelt Nép, okt. 23. (Agárdi.)

Kodály Zoltán: A zene mindenkié. Csillag, október. (Sárosi Bálint.)

Komlós Aladár: Reviczky Gyula. Természet és Társadalom, október. (Rejtő István.)

Nagy magyar találmányok. Elet és Tudomány, okt. 19. (Károlyi Zsigmond.)

Raffy Ádám: Ha Erasmus naplót irt volna... Magyar Nemzet, okt. 15. (Sós Endre.)

Ruffy Péter: Göcsejtől Hegyaljáig. (Böngésző) Béke és Szabadság, okt. 19. (Boldizsár Iván.)

Szabó Pál: Munkák és napok. Csillag, október. (Török Bálint.)

Ungvári Tamás: Fielding. Művelt Nép, okt. 16. (Antal Gábor.)

Vajda György Mihály: Lessing. Természet és Társadalom, október. (Mádl Antal.)

Veres Péter: Közös gondolatainkról. Csillag, október. (Rényi Péter.)

Zerinváry Szilárd: Nap, Föld, Emberiség. Szabad Nép, okt. 8. (Sziluka Emil.)

SZEPIRODALOM

Aragon: Bázeli harangok. Új Hang, október. (Lóránt Endre.)

Berda József: Él és énekelj! Csillag, október. (Vajda Miklós.)

Boda István: Félttem a világot. Alföld, 1955. 4. sz. (Kardos Pál.)

Boldizsár Iván: Reggeltől reggelig. Irodalmi Újság, okt. 8. (Soproni János.)

Cankar, Ivan: Jernej szolgaleány igazsága — A szegénysoron. Magyar Nemzet, okt. 22. (Hegedűs Bité Dániel.)

Csehov: Színművek. Művelt Nép, okt. 17.

Cseres Tibor: Fergeteg fia. Alföld, 1955. 4. sz. (Tóth Béla.)

Csernisevskij: Prológos. Alföld, 1955. 4. sz. (Karancsy László.)

Csorba Győző: Ocsudó évek. Új Hang, október. (Görgei Gábor.)

Dimov, Dimitër: Dohány. Népszava, okt. 11. (Keszi Imre.)

Dutka Ákos: A „Holnap” városa. Szabad Ifjúság, okt. 15. (Eörsi István.); Magyar Nemzet, okt. 22. (Illés Jenő.); Irodalmi Újság, okt. 29. (Szabó Pál.)

Fast, Howard: Silas Timberman. Népszava, nov. 1. (Pál Miklós); Irodalmi Újság, okt. 29. (Földes Anna.)

Fazekas Erzsébet: Vándorló szerkesztőség. Esti Budapest, okt. 15. (Gergely Sándor.)

Fodor András: Hazafelé. Alföld, 1955. 4. sz. (Vass József.)

Gergely Mihály: Örvény. Csillag, október. (Fábián Zoltán.)

Groszman: Egy szerelem története. Alföld, 1955. 4. sz. (Schulek Mátyás.)

Győry Dezső: Viharvirág. Szabad Ifjúság, okt. 20.

Hamvas H. Sándor: Az acél dala. Népszava, okt. 18. (Hajdu Ferenc.)

Hawthorne: A skarlát betű. Népszava, nov. 1.

Hollós Korvin Lajos: Harminc esztendő. Csillag, október. (Falus Róbert.)

Illés Béla: Háztűznéző (Böngésző) Béke és Szabadság, okt. 5. (Boldizsár Iván.)

Ketűnzkaja: Életünk napjai. Új Világ, okt. 20.; Szovjet Kultúra, október. (Dersi Tamás.)

Képes Géza: Mongóliai útinapló. Művelt Nép, okt. 30. (Csobádi Péter.)

Kiss Lajos: A szegény emberek élete. Népművelés, október. (Katona Imre.); Művelt Nép, nov. 6. (Varga Domokos.)

Kiss Tamás: Hajnal hasad. Alföld, 1955. 4. sz. (Julow Viktor.)

Kleist, H.: Kohlhaas Mihály. Szabad Ifjúság, okt. 6.

Kovai Lőrinc: A nagy virradat. Csillag, október. (Farágó Vilmos.)

Kuczka Péter: Jónapot. Szabad Nép, okt. 16. (Diószegi András.); Béke és Szabadság, okt. 19. (Böngésző) (Boldizsár Iván.)

Leacock: Humoreszkek. Csillag, október. (Szász Imre.)

Madarász Emil: Tegnap és tegnapelőtt. (Gondolatok egy verseskönyvről.) Irodalmi Újság, okt. 8. (Gereblyés László.)

Major Ottó: Idők rostáján. Művelt Nép, okt. 22.

Merle, Robert: Mesterségem a halál. Művelt Nép, okt. 9. (Karátson Endre.)

Mohire válogatott vigjátéka. Magyar Nemzet, okt. 15. (Révész Eva.)

Móricz Virág: Rosta. Irodalmi Újság, okt. 8. (Földes Anna.)

Nadányi Zoltán: Aranypiros pillangó. Alföld, 1955. 4. sz. (Tóth Endre.)

Nemes László: A fölösleges ember. Szabad Nép, okt. 22. (Héra Zoltán.)

Oveszkin: Falusi hétköznapiak. Alföld, 1955. 4. sz. (V. Nagy Albert.)

Pauszovszkij: Az aranygyapjú földjén. (Böngésző) Béke és Szabadság, okt. 19. (Boldizsár Iván.)

Reményi Béla: Levél a fán. Csillag, október. (Tamás Attila.)

Rideg Sándor: Históriai idők. (Böngésző) Béke és Szabadság, okt. 5. (Boldizsár Iván.)

Sahia, Alexandru: Júniusi cső. (Böngésző) Béke és Szabadság, okt. 5. (Boldizsár Iván.)

Seghers, Anna: A holtak nem vénülnek. Művelt Nép, okt. 23. (Gellért Gábor.)

Szabó Pál: Tavasz szél. Alföld, 1955. 4. sz. (Bata Imre.)

Szántó Tibor: Triciklin. Esti Budapest, okt. 12. (Illés Jenő.); Új Hang, október. (Tatay Sándor.)

Takács Imre: Zsellérek unokája. (Böngésző) Béke és Szabadság, okt. 19. (Boldizsár Iván.); Új Hang, október. (Bokor László.)

Tatay Sándor: A Simeon-ház. Szabad Nép, okt. 13. (Szabó Ede); Csillag, október. (Cseres Tibor.)

Tersánszky Józsi Jenő: A vándor. Irodalmi Újság, okt. 8. (Ungvári Tamás.)

Tersánszky Józsi Jenő: Egy biciklifék története. Művelt Nép, okt. 16.; Irodalmi Újság, okt. 22. (Vargha Balázs.)

Thury Zsuzsa: Virradat előtt. Irodalmi Újság, okt. 22. (Aranyossi Pál.)

Tóth Endre: A forrás dala. Csillag, október. (Takács Imre.)

Tu Fu: Válogatott versek. Művelt Nép, okt. 16.

Vercors: Tript-komédia. Művelt Nép, okt. 30. (Rákos.)

IFJÚSÁGI IRODALOM

Kamjén István: Szakad a part. Művelt Nép, okt. 30.

Kolozsvári Grandpierre Emil: A törökfejles-kopja. Alföld, 1955. 4. sz. (Juhász Béla.)

Majakovszkij: Mennyi állat, mennyi kép!... Művelt Nép, okt. 23.

Murányi-Kovács Endre: Garibaldi dobosa. Népszava, okt. 18. (Vihar Béla.)

Sásdi Sándor: Boldog órák. Művelt Nép, okt. 9.; Magyar Nemzet, okt. 15. (Grigássy Eva.)

IRODALMI CIKKEK

Vörösmarty Mihályról: — **Lator László:** Vörösmarty Mihály. Népművelés, október. — **Lukács Sándor:** Ismeretlen versek az új Vörösmarty-kiadásban. Magyar Nemzet, okt. 25.

Hatvany Lajosról: — **Bóka László:** Hatvany Lajos hetvenöt éves. Szabad Nép, okt. 28. — **Rónai Mihály András:** Hetvenöt éves Hatvany Lajos, Magyar Nemzet, okt. 28. — **Kellér Andor:** Hatvany. Népszava, okt. 28. — **Földessy Gyula:** Hatvany Lajos hetvenöt éves. Irodalmi Újság, okt. 29.

Pödör László: A „fekete“ regénytől a „sárga“ regényig. Irodalomtörténet, 1955. 3. sz.

Marc Soriano: A gyermekirodalom rövid története. Irodalomtörténet, 1955. 3. sz.

Jan Mukarovsky: A népiség mint az irodalmi fejlődés alapvető tényezője. Irodalomtörténet, 1955. 3. sz.

Roboz László: A szatirikus Majakovszkij. Irodalomtörténet, 1955. 3. sz.

Csabai Tibor—Klanczay Tibor: A magyar irodalomtörténetírás mai helyzete. Társadalmi Szemle, szeptember.

Dimitrij Ivanovics Piszarev (1840—1868). Születésének 115. évfordulójára. Szovjet Kultúra, október.

Bajomi Lázár Endre: „Szép maszk“. Rogér Vailland új regénye. Magyar Nemzet, okt. 16.

Hegedűs Géza: Kárpáti Aurél. Csillag, október.

Tamás Attila: Juhász Ferenc költészete. Csillag, október.

Abódy Béla: A műfaj becsületéről. (Jegyzetek Nagy Péter és Pándi Pál kritikakötetéhez.) Új Hang, október.

Varga Imre: Tizenöt verskötetről. Népművelés, október.

Lukács László emlékezete. Irodalmi Újság, okt. 22.

Utak és — zsákutcák. Az irodalmi vitákhoz. Szabad Nép, okt. 23.

Varga Zoltán: A népi írók irodalomtörténeti értékeléséről. Alföld, 1955. 4. sz.

Barta János: Herczeg Ferenc — mai szemmel. Alföld, 1955. 4. sz.

Koczogh Ákos: Schiller (1759—1805). Alföld, 1955. 4. sz.

Tóth Béla: Kétezer éves materialista tudós és költő. T. Lucretius Carus. Alföld, 1955. 4. sz.

Benedek Marcell: A világirodalom klasszikusai. Szabad Nép, okt. 28.

Gyergyai Albert: Benedek Marcell köszöntése. Csillag, október.

Lontay László: Halldór Kiljan Laxness. Magyar Nemzet, okt. 30.

Lukács György: Az irodalomtörténet problémáit csak a dialektikus és történelmi materializmus együttes alkalmazásával lehet megoldani. Szabad Nép, nov. 3.

A szocialista realizmus néhány időszerű kérdéséről. Részletek V. R. Sescerina szovjet professzornak az irodalomtörténeti kongresszuson elhangzott felszólalásából. Szabad Nép, nov. 4.

Összeállította: **Bán Gézáne**

H I R E K

Az Országos Könyvtárügyi Tanács október 29-i ülésén a vidéki közművelődési könyvtáraknak az első öt éves terv során elért eredményeivel és második öt éves tervével, valamint az Országos Műszaki Könyvtár és az üzemi szakkönyvtárak második öt éves tervével foglalkozott. A Tanács november 4-i ülésén a társadalomtudományi könyvtárak második öt éves tervét vitatta meg.

MARCEL PROUST emlékezetére kiállítást rendezett a londoni Gallery Wildenstein, E kiállítás egyik célja, hogy Proustot mint Ruskin fordítóját és George Eliot, valamint Thomas Hardy hű olvasóját mutassa be. Mante-Proust asszony, a nagy író unokahúga és örököse igen érdekes anyagot bocsátott a kiállítás rendelkezésére, többek között „A letűnt idő nyomában” című híres regényének kéziratát is. (Arts.)

Zola újságírói munkásságáról számol be Jacques Kayser, a Les Lettres Françaises hasábjain. A nagy író bevallása szerint mintegy 150 kötetre való cikket írt meg.

HALLDÖR LAXNESS, a neves izlandi író kapta az idei irodalmi Nobel-díjat. „Független emberek” c. könyvét júliusi számunkban ismertettük.

MICKIEWICZ HALÁLÁNAK 100. évfordulója alkalmából Franciaországban bizottság alakult. A bizottság irodalmi és művészeti (Mickiewicz műveinek illusztrálása) pályázatot hirdetett. Az első díj összegét 75 000, a másodikét 50 000 francs-ban állapították meg. (Le Figaro Littéraire.)

BERTRAND RUSSELL egy társaságban megkérdezték a detektív-regényíró. Agatha Christie nagy irodalmi sikeréről alkotott véleménye felől: „Ha Lucrezia Borgiatól eltekintünk — mondta —, úgy bizonyosan ő az az asszony, aki büntettekéből eddig a legnagyobb nyereséget húzta.” (Das Antiquariat.)

A londoni újságsztrájk alkalmával egy könyvkedeskedő a következő feliratot helyezte el a kirakatában: „Nincs újság. Nem támadhatna egyszer az a gondolata, hogy könyvet olvasson?” (Das Antiquariat.)

A londoni egyetemi könyvtár kereken 20 000 kötetet számláló szakgyűjteményt őriz, amely a mágia, az alkémia és egyéb „okkult” tudomány történetéről szól. (Das Antiquariat.)

A new-yorki nyilvános könyvtár örökölte a szocialista Wilhelm Weitling (1808—1871) hagyatékát gyermekeitől. Weitling 1848 után vándorolt ki az Egyesült Államokba és New-Yorkban halt meg. (Das Antiquariat.)

A BERLINI NÉMET ÁLLAMI könyvtár jelentette, hogy a nagy Luther bibliográfia végző munkálataihoz — mely Johannes Luthernek, a jeles reformáció-kutatónak hagyatéká-

ból jutott a könyvtárba — az utolsó eszközöket is előkészítette az NDK kormányzata. Így most belátható időn belül számíthatunk ennek a reformáció történetéhez nélkülözhetetlen műnek megjelenésére, melyhez a tudós 50 éven át gyűjtötte az anyagot. (Das Antiquariat.)

Angliában többek között nemrég kiadtak egy Darwin tanaival foglalkozó könyvet, egy afrikai földrajzi munkát, valamint egy történelmi művet. (The Manchester Guardian.)

A jugoszláviai Zadrában óriási könyvtár és archivum áll a tudósok rendelkezésére. Egyre többen és többen, főleg horvátok látogatnak el az értékes középkori kéziratáról és egyéb remekműveiről híres könyvtárba. (Borba.)

Jugoszláviában nemrég két olyan könyv is megjelent, mely az ellenállási mozgalomról szól. Köztük Vukovicnak — mint a kritika írja — nem sikerült a partizánlány főhős nő jellemzése. Nikola Drenovac legújabbban megjelent költeményéről és Ratkovic „Gyermekek városa” című ifjúsági könyvéről elismerően nyilatkozik a lap. (Borba.)

A Les Lettres Françaises közli Solohovnak a világ íróihoz szóló levelét. Egyben megemlékezik az új szovjet folyóiratról, mely hírt ad a külföld irodalmáról és már első két számában is foglalkozott francia írók munkáival.

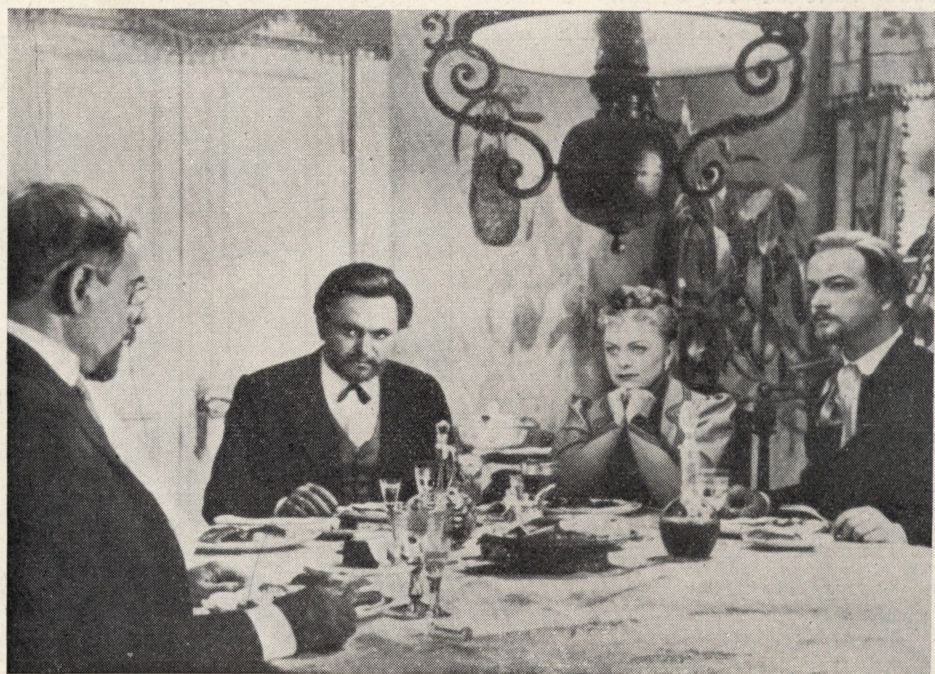

Könyvvásár után

Ára a melléklettel együtt: 3,— Ft

Vészi Endre *Küldetés* című regénye alapján készült a *Különös ismertetőjel* című film

Csehov novellája alapján készült *A léha asszony* című színes szovjet film

A KÖNYV melléklete

Egyes könyvismertetések után kis bibliográfiákat közlünk. Ezekben felsoroljuk a szerző egyéb műveit, vagy ugyanazzal a témával foglalkozó más könyveket. A könyvtárosok e kis bibliográfiák segítségével ajánlhatnak műveket azok részére, akik a tárggyal alaposabban kívánnak megismerkedni vagy hasonló témájú könyveket szeretnének olvasni. A kis Bibliográfiákat Tiszay Andor állította össze.

POLITIKAI MŰVEK

N. N. Baranszkij

A SZOVJETUNIO GAZDASÁGI FÖLDRAJZA

Szikra

„A szocializmust milliók építik“ — mondta Lenin, és éppen ezért nagyon fontos tudományág napjainkban a gazdasági földrajz, amely azt tanulmányozza, hogyan helyezkednek el, térbelileg hogyan függnek össze egymással a termelőerők, vagyis mindaz, ami a termeléshez, szükséges: a termelőeszközök és az emberek a maguk termelési tapasztalataival, munkában való jártasságukkal.

Ahhoz, hogy a szocializmus építését sikerre vihessük, értenünk kell ennek az építésnek az értelmét és jelentőségét, ismernünk kell azt a tervet, amelynek alapján ez az építés folyik. Ehhez viszont ismernünk kell a természeti viszonyokat, a természeti kincseket, az építés területeinek sajátosságait. Ismernünk kell a szocializmust megelőző rendszernek a hagyatékait, a szocialista építés menetét, a soronlevő feladatokat, az egyes területek termelési kapcsolatait, összefonódásukat egységes egészé.

Baranszkij szovjet tudós Sztálin-díjas munkája: „A Szovjetunio gazdasági földrajza“ most második, javított kiadásban is megjelent magyar nyelven. A fontos tankönyv két részre oszlik. Az első rész általános áttekintést ad a Szovjetunióról,

jellemzi a Szovjetunio népgazdaságát, ismerteti ipari földrajzát (ezen belül az energetikát, kohászatot, gépgyártást, vegyipart, építőanyagipart, erdőkitermelő és faipart, textilipart, élelmiszeripart és az iparelhelyezés politikáját), mezőgazdasági földrajzát (ezen belül a földművelést, állattenyésztést, vadászatot és halászatot), és végül közlekedési földrajzát (a vasúti, folyami, tengeri közlekedést, gépkocsi- és szekérfuvarozást, valamint a légiközlekedést).

A könyv második része a Szovjetunio területi felosztásával foglalkozik, és ezen belül ismerteti az egyes köztársaságokat és területeket, azok földrajzi viszonyait, történelmi áttekintését, lakosságát, gazdasági életét, iparát, mezőgazdaságát és közlekedését, valamint legfontosabb városait. Az utolsó fejezet megmutatja, milyen szoros termelői, gazdasági kapcsolatok vannak a Szovjetunio egyes területei között, akár a termelés egyes ágait, akár a munkaerőgazdálkodást tekintve.

A jól áttekinthető, szép magyarsággal fordított könyv elolvasása nagyon hasznos mindazok számára, akiket érdekelnek a szocializmus építésének gazdasági kérdései. (S. M.)

Szovjet zsebciklopédia. Összeáll. Abroszin. 2. kiad. Bp. 1950. Új Magyar Kk. 272 old.

Alter: A Szovjetunio gazdasági alapjai. 2. kiad. Bp. 1949. Szikra. 60 old.

A szocializmus gazdasági törvényeiről. Cikkgyűjtemény, Bp. 1953. Szikra. 163 old.

A Szovjetunio háború utáni gazdasága. Bp. 1950. Új Magyar Kk. 20 old.

Szikra

A reformkornak és az 1848—49-es forradalomnak könyvtárnyi irodalma van már az utolsó száz évből. A különböző polgári irányzatokhoz tartozó történelem-írók feldolgozták e nagy korszak jelentéktelen kérdéseit is, de teljesen elhanyagolták azt a harcot, melyet Kossuth és a baloldal folytatott a „belső bitangok“ ellen. S ez nem volt véletlen. Andics Erzsébet e kötetben közölt tanulmányai megmutatják, hogy jó okuk volt hallgatni erről a kérdésről azoknak, akik védelmezői voltak a csak 1945-ben letűnt félféudális úri Magyarországnak.

A kötet címadó tanulmánya új történelmi irodalmunk egyik legértékesebbje, mert élethűen mutatja be a reformkor és a forradalom belső harcait. Kossuth már első nyilvános fellépéseiben hadat üzen a „rossz hazafiaknak“, akiket az udvar „jutalmazni szokott“. Az udvar és az arisztokrácia cenzurával, megvesztegetéssel, börtönnel igyekszik elnyomni a haladás és nemzeti függetlenség pártját. Mindez nem elég. Az újkonzervatívok „haladóknak“ álcázzák magukat, a rágalmazás minden eszközét felhasználják, hogy a maguk oldalára hódítsák a közvéleményt. Mégsem tudják megakadályozni az ellenzék erősödését.

Megelevednek a könyv lapjain a forradalom első forró napjai, hetei. Nem lehet felháborodás nélkül olvasni azokat a cinikus beadványokat, melyekkel az arisztokraták ostromolták az udvart.

Részletesen elemzi a tanulmány a szeptemberi fordulatot, majd a forradalom debreceni időszakát, a békepárt tevékenységét, az arisztokrácia árulását a fegyveres harc idején, s a bukást.

A kötetben olvashatjuk még a szerző tanulmányát Franciaország és Anglia kormányainak a forradalom elleni intrikáiról, valamint Hám János hercegprímás hazaárulásáról. A rendkívül érdekes kötethez függelékként két Kossuth-írást, számos korabeli — részben először közzétett — okmányt csatolt a szerző. E könyvet a szakmabelieken, tanárokon kívül el fogják olvasni mindazok, akik népünk történetének e nevezetes szakasza iránt érdeklődnek. (B. Gy.)

Andics Erzsébet: Kossuth harca a reakció ellen. Bp. 1932. Akadémiai Kk. 36 old.

Andics Erzsébet: A nagybirtokos arisztokrácia ellenforradalmi szerepe 1848—49-ben. 2. köt. Iratok 1848 márc. 15—1849 márc. 4. Összevűtötte és szerk. —. Bp. 1952. Akadémiai Kk. 559 old. 4 t. (Magyarország újabbkori tört. forrásai.)

Szikra

Két fiatal gazdaságtörténészünk munkája Magyarország gyáriparának történetét tárja fel a tőkés monopóliumok, az imperializmus uralkodóvá válásának időszakában. A mű alapgondolata: megvizsgálni, hogyan érvényesült a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye a századforduló után a magyarországi iparfejlődés terén, és melyek voltak azok a körülmények, amelyek sajátos vonásokat kölcsönöztek ennek a fejlődésnek.

Rendkívül bő és szemléltető anyag alapján mutatja be a két szerző, hogy a századfordulóra Magyarországon is kialakult finánctóke a nemzetgazdaság militarizálása, más országok népeinek kifosztása és nem utolsósorban a saját ország dolgozó tömegeinek kizsákmányolása révén szerzi meg a maximális tőkés profitot. Ekkor épülnek Csepelen Weisz Manfred üzei, amelyek elsősorban hadianyaggyártásra rendezkednek be, s a Diósgyőri Állami Vasművek is ekkor térnek át a fokozott hadianyagtermelésre. Nagy lépéseket tesznek előre a finánc-tőkések más országok — elsősorban a Balkán — népeinek a leigázására. De a legfőbb módszerük a lehető legmagasabb haszon elérésére Magyarország dolgozó népének kizsákmányolása.

Magyarországon azonban a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének érvényesülését még súlyosabbá tették azok a körülmények, amelyek az 1867-es kiegyezésnek voltak a következményei: a félgymartati helyzet, a feudális maradványok továbbélése és az ország soknemzetiségű volta. A könyv szerzői szemléltetően mutatják be e sajátos körülmények hatását az ipar fejlődésére. Rendkívül erős gátja volt a magyar ipar fejlődésének a legerősebb feudális maradvány, a nagybirtok-rendszer továbbélése, mert azt jelentette, hogy az ipari fejlődés alá volt rendelve a nagybirtok érdekeinek. — Mind ezt azonban vállalták a magyar uralkodó osztályok, mert alapvető érdekük volt az Osztrák—Magyar Monarchia fenntartása, mert csak ez biztosíthatta uralmukat a magyar dolgozó tömegek és a nemzetiségi milliók felett.

Ez a mű nemcsak a további történeti kutatások számára ad világos és biztos képet Magyarország gazdasági struktúrájának alapjairól az első világháború előtti években, hanem haszonnal forgathatja mindenki, aki érdeklődik nemzeti történetünk alapkérdései iránt. (I. B.)

VÖRÖSMARTY MIHÁLY ÖSSZES VERSEI

Szépirodalmi Könyvkiadó

Száz évvel halála után már tudjuk, hogy Vörösmarty nem „csak” a reformkor legnagyobb magyar költője, a nemzet lelkiismeretének ébresztője, költői nyelvünk megteremtője, Petőfi mestere és Kossuth harcostársa a forradalomban, hanem mindezek summázásaként szellemi és társadalmi életünk örök mozgatója, népünk alkotóerejének nagy példája és állandó csiholója.

Aki összes verseinek az évforduló alkalmából megjelent két kötetét lapozgatva az érzelem szárnyalását és vergődését követi, az olyan emberségre és hazaszeretetre, olyan költői nagyságra talál, amelyhez méltót igen, de nagyobbbat egyetlen nép költészete sem tud felmutatni.

Vörösmarty oly korban élt, amely a magyar történetben gyönyörű reménységek születésének, kivirágzásának és megsemmisülésének korszaka volt. Költészetét népe nagy ügyének: a nemzet függetlenségének szolgálatába állította és a forradalom bukásába testileg-lelkileg belepusztult. Hiszen ez a forradalom, amely a magyar nemzetet egy történelmi pillanatra a világ legelső nemzetei közé emelte, Vörösmartynek és harcostársainak édesgyermekje volt. A *Zalán futásában* a költő nemcsak az ősi dicsőséget, függetlenséget állítja példakép a nemzet elé, hanem eszméinek megvalósítása érdekében a nemzeti összefogás reális programját is zászlajára tűzi. Ő az, aki a *Szózatban* a magyar szabadság gondolatát a nép megalkuvás nélküli erőfeszítéseinek céljával jelöli meg és aki a magyarság ügyét világtörténelmi távlatba helyezi. A *Guttenberg-albumba* írt versében az emberi haladás szinte teljes és a mai napig is érvényes anyagi, szellemi és erkölcsi kódexének adott költői megfogalmazást. A *Gondolatok egy könyvtárban* a társadalmi igazság követelésének talán a világirodalomban is egyedülállóan mély, keserű, de ugyanakkor fölrázó himnusza. Ő az, aki az *Előszóban* a forradalom eljövételének reményét és a bukása feletti fájdalomat oly költői nyelven szólaltatja meg, amely a magyar poézis soha túl nem szárnyalt eszményképe marad. És végül ő a *Vén cigány* költője, a hattyudalé: a legnagyobb reménytelenségben felsíró remény csodálatos ódájáé.

És mindez költészetének csak egyik oldala, mert hogyan feledkezhetnénk meg a *Szép Ilonka*, az *Abránd*, a *me-rengőhöz* költőjéről és mindazokról a költeményekről, amelyek a magyar romantika remekművei.

Hálásak vagyunk a kötet szerkesztőjének: Kálnoky Lászlónak és munkatársainak az eddig legteljesebb Vörösmarty kötetért és örülünk, hogy a könyvbarátok a kiadó jóvoltából bibliofil kiadásban is könyvtárukba helyezhetik a nagy költő összes verseit. (*Vámosi Pál*)

Waldapfel József: Vörösmarty Mihály. Vörösmarty Mihály válogatott művei. I. kötet. Bp. 1950. Szépirodalmi Kk. VII—XXXIX. old. (Bevezetés.)

Vörösmarty Mihály Minden munkái. Rendezte és jegyzetekkel ellátta Gyulai Pál. I—XII. kötet. Bp. 1864. Ráth kiadás.

Vörösmarty Mihály Összes munkái. Rendezte és jegyzetekkel ellátta Gyulai Pál. I—VIII. kötet. Bp. 1884—85. Mehner kiadás.

Vörösmarty Mihály Válogatott művei. 1—3. kötet. Bp. 1950. Szépirodalmi Kk. Első kötet: Versek. hősköltemények. XXXIX. 416 old.

Reymont

PARASZTOK I—II.

Uj Magyar Könyvkiadó

Wladyslaw Reymontnak, a lengyel kritikai realizmus világhírű képviselőjének ez a legnagyobb, Nobel-díjas regénye azok közé a jelentős művek közé tartozik, amelyeknek újabb magyar kiadása problematikusságuk miatt éveken át háttérbe szorult jelentéktelenebb, de eszmileg egyértelműbb művekkel szemben.

Reymont (1867—1925) annak a lengyel polgárságnak írója volt, amely a feudalizmus elleni küzdelmében szövetségesül a parasztságot akarta megnyerni s ez a törekvés az irodalomban národnyik-ízü parasztimádatban nyilvánult meg. Reymont a *Parasztok*ban egyrészt ezt a túl-idealizált parasztábrázolást, másrészt a Zola nyomán elterjedt naturalizmus festette sötét képeket akarta cáfolni; változatos pályafutása során (volt szabó, vándorszínész, vasúti hivatalnok — főként vidéken) megismerte a falu életét, reális ábrázolásra törekedett, de a parasztságban, a paraszt életformában látván a nemzeti jövő zálogát, paraszt szereplőit monumentális eposzi hősökké formálta. Elsősorban a regény központi alakját, Maciej Borynát, Lipce falu legtekintélyesebb, módos gazdáját, akinek még hibáiban: zsarnokságig fokozódó ragaszkodásában a kulákgazdálkodás rendjéhez és idős kora ellenére elemi erejű szerelmi étvágyában is a paraszti erőt, sőt a népet fenntartó erők megnyilvánulását látta.

A regény négy részben — Ősz, Tél, Tavasz, Nyár — egy év fordulása alatt teljes képét kívánja nyújtani a korabeli lengyel parasztéletnek. A jobbágyi szolgálatásokat már 1807-ben eltörölték, de a föld nagyrészt a nemesbirtokosoké maradt vagy német telepesek kezére került, s maradék földért a szaporodó lakosság szívós küzdelmet folytatott. Boryna családjában is ez a küzdelem folyik. Maciej fia, Antek, szinte jobbágya apjának, s ellentétüket fokozza az, hogy Anteket vad, érzéki szenvedély fűzi apja második feleségéhez, a fiatal Jagnához. A kiszolgáltatottság és az emberi szenvedélvek fűtötte ellentétek átmenetileg feloldódnak, amikor a falu közösen lép fel a faizás jogát sértő földesúrral szemben. Reymont ezzel a feloldással a parasztagység megváltozhatatlanságát és szükségyszerűségét bizonygatta, Boryna vezérszerepével pedig azt, hogy a kapitalista-típusú paraszt hivatott a parasztság vezetésére a főbíri rend elleni küzdelemben.

Míg az első két rész eszmei vonalvezetésében realista és a valóságos, történelmi fontosságú erőviszonyokat feltáró, addig a harmadik és negyedik rész, Boryna haldoklásának és a halála utáni eseményeknek rajza már csak részleteiben nyújt megragadó realista képeket, egyébként azonban Reymont itt már eleíti a társadalmi problémák széles ábrázolását. Boryna haldoklása a patriarkális-kulák életforma díshimnusza, utána pedig eltér az események menete a főproblémától, már nem a lengyel parasztság és a lengyel nép sorsának megoldását keresi, hanem Jagának teljes erkölcsi szétesését ábrázolja és szembefordulását a falu erkölcsi felfogásával — azaz egy részletkérdés ábrázolásává szűkül.

Enniben problematikus a regény, nem tud kivergődni a kritikai realizmus korlátai közül. Ezekben belül azonban óriási művészi korekpet ad a parasztság életéről, gondolkodásmódjáról, földhözkööttségéről, szokásairól, szenvedéseiről. ahogy ezek egy lengyel falu életében tükröződnek — azaz: kerek, összefüggő világot épít fel, mint minden remekmű. Tomcsánvi János fordítása és Kovács Endre bevezető tanulmánya minden bizonnyal szervesen beleolvastja új olvasótáborunk irodalmi világképébe. (*Lékay Ottó*)

Reymont: Az ígért földje. Regény. 1—2. kötet. Ford. Mészáros István, Havas József. Bp. 1934—1937, Dante. 445. 408. old.

Kruczkowsky, Leon: Úr és paraszt. Bp. 1911. Szépirodalmi Kk. 262 old.

Kowalski, Vladyslaw: Falusi élet. Bp. 1950. Szépirodalmi Kk. 260 old.

Az ún. derékhadhoz számító író, versek, színművek, tanulmányok után, új művében jó regényírói képességekkel mutatkozik be. A csaknem félezer oldalas mű egy nagyobb regényfüzér első kötete, de önálló, befejezett írás. A cselekmény 1928. karácsonyától 1939. végéig játszódik, kisinas-korától katonakoráig kíséri a főhóst, Kovács Bence szabósegédet. Közben, szükségszerűen, éveket átugrik, de lényegében mégis teljes képet ad a bethleni, gombósi korszakról, az egyre élesebb fasizálódás és a háborús készülődés éveiről.

Emberi sorsok egymásba kapcsolódása példázza a társadalom szoros, szerves összefüggéseit; javarészt városi miliőben játszódik, de a hős rokoni kapcsolatai néhány igen jellemző képen élénk hozzák a falut is. Külön érdeme a regénynek, hogy a társadalmat, a társadalom osztályszerkezetét és viszonyait nem végletekben és vázlatosan, hanem a maga életszerű bonyolultságában, árnyaltságában mutatja be. Az arisztokratától a koludusig elvonulnak előttünk a Horthy-korszak Budapestjének jellegzetes figurái; az uralkodó osztályt a maga sokszínűségében, belső ellentéteivel egész sor figura képviseli; igen változatos a kispolgárságot, a kispolgári sors alakulását példázó szereplők gárdája; sok személyes élményről tanúskodik az a mélyen elemző, gazdag kép, amit a munkásmozgalomról, a kommunistákról és a szociáldemokrata pártokról ad; értelmiségi és művészfígúráiban, „bohém”-jeiben néhol — akár egy kulcsregényben — személy szerint véljük felismerni a harmincas évek egy-egy jellegzetes figuráját.

A szereplők nem felcímkézett bábuk és a regény nem társadalmi képlet; ez az írás már a sematizmus elleni harc eredményeit hozza; ezért tetszik; ezért köt le és győz meg, ezzel válik pártos nevelőjévé az olvasónak.

Major ért hozzá, hogy a sokágú cselekményt arányosan fejlessze, a sokféle jellemet, sorsot, törekvést, véletlen kalandot és történelemhozta fordulatot egységes kompozícióba ötvözze. Igen jó a megjelenítő fantáziája. Egyetlen gyengéje: kicsit száraz, „tárgyilagos” a stílusa, nagyon is keresetlen a nyelve.

Az a népes olvasótábor, amely Bárány Tamás *Húsz év-ét* megszerette, bizonyára ugyanúgy örül majd Major regényének. (*Mesterházi Lajos*)

Barta Lajos

SZERELEM ÉS MÁS SZÍN MŰVEK

Szépirodalmi Könyvkiadó

Kevés volna Barta Lajos most megjelent kötetéről szólva csupán az abban közreadott öt színműről beszélni, s figyelmen kívül hagyni a kort, amelyben íródtak. A színművek tartalma, mondanivalója ma már nem jelent újat, — az 1910-es években azonban forradalmat jelentett a magyar színpadon.

A *Tavaszi mámor*-ban az agyonsanyargatott, megalázott, kizsákmányolt agrárproletár jelent meg először színiirodalmunkban. Barta Lajos ekkor — 1912-ben — még csak rámutat a társadalom sebére, de nem tud határozott utat mutatni, szavai mégis harcraszólitanak a korhadó feudálkapitalizmus ellen.

A *Szerelem* című háromfelvonásos színműve, a kispolgárság kiúttalanságát, zsákutcáját mutatja be. Barta komor színeit a darabban itt-ott derűs, szatirikus hang enyhíti. S ez a derűs hang teljeseedik ki vígjátékában, a *Zsuzsi*-ban. Az író itt már szabadjára engedí játékos kedvét: olyan emberekről ír, akiket igazán szeret, akik közelállnak szívéhez, Balog Feriről, a kőfejtőről, Zsuzsiról, a fiatal parasztasszonyról. Forradalmi mondanivalóval telített, harcos állásfoglalás azonban a *Zsuzsi* is — a becsületes dolgozó emberek tisztasága diadalmaskodik benne az elnyomó társadalmi rend felett.

Csak 1919-ben kerülhet színpadra a léha nagypolgárokat, politikai szatócsokat, törtetőket lelenlező darabja, az *Örvény*. Irodalmi értékében talán elmarad Barta többi műveitől, társadalmi mondanivalója azonban jelentős értéke volt a kor irodalmának.

A *Sötét ház* című egyfelvonásos már leplezetlenül hívta harcra a proletariátust az imperialista háború ellen. Egy-egy villanásban jellemzett szereplői az író nagy politikai fejlődését bizonyították.

A különböző környezetben játszódó öt darab: egy forradalmár író harci tette. A színművekből nemcsak kiváló írókat ismerhetünk meg, hanem szocialista-realista irodalmunk egyik korai úttörőjét, irodalmi elődjét is. (*Hajdu Ferenc*)

Barta Lajos: Tavasz mámor. Dráma. Bp. 1953. Művelt Nép. 31 old. (Színtárszók könyvtára. 44.)

Barta Lajos: Magyar világ. Elbeszélések. Bev. Bölöni György. Bp. 1953. Szépirod. Kk. 227 old.

Barta Lajos: Gyár. (Regény.) 2. kiad. Bp. 1949. Athenaeum. 191 old.

László Ibolya

A VÁNDORLÁS DICSÉRETE Szépirodalmi Könyvkiadó

Ahogy társadalmunkban felszabadul a nő, úgy jelentkezik egyre inkább irodalmunk művelői sorában is. E törvényszerű folyamat egyik képviselője László Ibolya, a fiatal, most induló költő. „*S megértem bennem már a szándék, hogy azt tegyem, ami nem haszontalan, hogy összegyűjtve szép erőmet immár tettekben oldjam fel magam, lobogás legyek, tiszta láng*” — verseskötetének alapmotívuma ez a programadó vallomás. E költemények legfőbb jellegzetessége valamiféle kamaszos üdeség, vadócság. — „*Botránkozik rajtam ángyom, de engem már visz a lábom, s pancsolok, mint a libák — azt se nézem, hogy ki lát*” — írja *Zápor után* című versében.

Ez a dacos hetykeség iratja vele e sorokat is: „*Mily rabság a szoknya!*”

A változatos formák, a népmesékből kölcsönzött színek rutinos alkalmazása, a szemléletes képek („...*a hajnal tűzsűrű lova elől futott a vaskos éjsötét*”) azt bizonyítják, hogy László Ibolya jelentkezésére érdemes felfigyelni. Külön kiemeljük *Szeretlek* című versét bensőséges hangjáért, mértéktartó, finom erotikájáért. Ha élményvilága, valóságsemléte és mondanivalóinak köre az eddigénél sokkal inkább kibővül, ha nem enged az itt-ott slágerszerűnek ható könnyű megoldás csábításának, még sok szép verset várhatunk tőle. (V. B.)

Jouquet

ARANY ÉS KENYÉR Új Magyar Könyvkiadó

Jouquet jónevű polgári író Franciaországban, magyar nyelven ez az első regénye. Az *Arany és kenyér* befejezett, önálló darabja egy több kötetre tervezett sorozatnak: a *Mélyseges megrendülések*-nek. Története 1952-ben játszódik (az első kötet 1949-ben) Pina Franciaországában és a népi Kínában, meséje szerteágazó, alakjai a francia nagytőkések, a munkásosztály, a nyugdíjas kispolgárság, a jószándékú útkereső értelmiség soraiból verbuválódnak.

Jouquet rutinos regényíró, legjobban a polgárság világát ismeri (régebbi művei róla szóltak). Belülről ábrázolja a volt népfrentminisztert, a válsággal küszködő, piacot kutató nagytőkést, a származás szerinti és a pénzarisztokrácia tagjait, s tiszteletreméltó kísérletet tesz, hogy a munkások életét és gondolkodásmódját is hűen rajzolja meg. Sajnos kísérlete ezen a téren csupán kísérlet marad.

Az Arany és kenyér érdekfeszítő, néhol lebilincselő regény, Jouglet-nak egyénien ízes stílusa van, jó szerkesztő, az előszó helyesen jegyzi meg: derűs íróniája gyakran Anatole France-ra emlékeztet. Nem lehet azt sem eléggé hangsúlyozni, hogy Jouglet a „leghasznosabb szolgálatot teszi a nemzet elevein erői által vívott csatában“, amikor regénye középpontjába a két rendszer békés egymás mellett élésének problémáját állítja.

A mű megjelentetése ugyancsak ezt a célkitűzést szolgálja: a nyugati haladó irodalom minél dúsabb magyarnyelvű választéka a népek közötti barátságot fűzi szorosabbra. (Gera György)

E. E. Kisch

MIT LÁTTAM MEXIKÓBAN

Új Magyar Könyvkiadó

Az idén lenne hetven éves Egon Erwin Kisch, a világjáró riporter, így ez a könyve csendes megemlékezésnek számíthat. Eseményekben, élményekben rendkívül gazdag életet élt, ahogyan magát nevezte, „száguldó riporter“ volt és rendkívül gazdag életművet is hagyott maga után. Az ő riportjai nem „napi szenzációk“ voltak, nem szürkültek el az újságok lapjaival. Tovább élnek és még élni fognak, akárcsak ez a Mexikóról írt könyve is.

Riportok, de az olvasó jobban ismeri meg belőlük azt a távoli országot, népet, életét, mint tudományos művek egész sorából. Riport a *Mexikó Nibelung-kincsei* című írás, de gazdag tömörséggel benne van a spanyolok, Cortez egész XVI. századi rablóhódítása; meginterjúolja a piramisokat és a mai olvasó számára minden történelmi műnél világosabban és érdekesebben beszél az indiók ősi kultúrájáról. Ezek a riportok végigvezetik az olvasót a mexikói nép szabadságküzdelméin. Habsburg Miksa kalandján át az amerikai és angol kapitalista hódításig. Az utolsó riport, A *petróleumvezeték* elmondja, hogy Mexikó népe hogyan szerezte vissza magának a kapitalizmus karmaiból legnagyobb kincsét, az olajat.

Kisch mindig meglátott tényből indul ki, hogy aztán ismereteinek gazdag tartalmával szélesítse ki írásait, és a riport helyenként érdekes tanulmányá mélyüljön. Minden írásában megmutatja a társadalmi háttérrel, a szenvedő és jobb sorsáért küzdő embert is.

Az értékes könyvet hasznos lett volna az íróját bemutató tanulmánnyal bevezetni. (Simándi Béla)

Tamási Lajos

DAL AZ IFJÚSÁGRÓL

Szépirodalmi Könyvkiadó

Tamási Lajos egyéni hangú, sokat ígérő képviselője az új magyar kommunista költőnemzedéknek: első versei óta úgy él az olvasóban, mint aki friss lobogással szólaltatja meg új életünk pátoszát és a történelemformálóra nőtt munkásosztály öntudatát.

Az új kötetében kibontakozó távlatok, a mondanivalók széles skálája, az erősödő formakultúra és mindenekelőtt a költői magatartás viharálló következtessége akkor is meglepi az olvasót, ha már ismerte a versek egy részét folyóiratokból. Egyik versében azzal a gondolattal küszködik Tamási, hogy amit eddig mondott, még csak *akadozó* ének. Új kötetének jórésze már *igazi* ének.

Ebben a kötetben is — mint régebbi verseiben — idézi a város peremén felnőtt proletárgyerek sebeit, lázadkozásait; a munkástipró múlt emlékei gyakran fonódnak visszoraiba. De Tamási fejlődését azok a versek mutatják, amelyek megragadó költőiséggel érzékeltetik napjaink erejét és szépségét, a mi világunk szerelmének, családi életének üde, szívmellegítő bensőségét. Olyan versek olvasása közben lobbann fel az olvasó rokonszenve Tamási iránt, melyek egy-egy kőbe sűrítve villantják meg az újat és szépet (mint ahogyan pl. az alkonyodó mezőben hazafelé tartó, összekaroló asszonyok dalolása beszél az új paraszti életről), vagy, amikor a költő fiatalos pátoszára szívünkben mélyen élő érzések, igazságok visszhangzanak.

Régebben a deklamáló szónokiasság olykor csökkentette verseinek meggyőző erejét. Azóta sokat tanult a népköltészet képalkotó, tömörítő művészetétől, ritmikájától, és az új formai eszközökhöz tisztábban és hitelesebben simul a mondanivaló. A kötetlen fomájú versekben most is sok a prózaiság, a keresett kép, a torokköszörülés nyersesége (*Oda a költészethez*).

A „Dal az ifjúságról“ jelentős állomása Tamási Lajos költői fejlődésének. További eszmei és formai gazdagodását attól a példamutató programtól várhatjuk, amelyet egyik versében olvasunk: „*Nem állhatok álmos-óvatosnak, — inkább álllok hangosnak, dobosnak, — aki nem tud, nem is tehet másként, — országúton ki jár dalolásként, — s ki a dobot, amig szíve pattan, — veri, veri, veri szakadatlan.*“ (Pók Lajos)

Tamási Lajos: Munkások. Verseik. Nolina Isjván rajzaival. Bp. 1952. Szépirod. Kk. 99 old.

Bántó és sürgető adósságot törleszt a Szépirodalmi Könyvkiadó Nagy Lajos válogatott műveinek kiadásával. A most megjelent első kötet máris az író három nehezebben hozzáférhető remekét, három kisregényét adja az olvasók kezébe. A három közül voltaképpen csak a középső, az 1938-as *Három boltoskisasszony* regény, a szó műfaji értelmében. A másik két írás, a négy évvel korábbi *Kiskunhalom* és a felszabadulás után (1946) íródott *Falu* közelebb áll az írói eszközökkel művé kovácsolt dokumentum-íráshoz, a szociográfiához, mint a regényhez.

Nem irodalmi, esztétikai normák, hanem a valóság, a teljes igazság feltárásának szándéka vezeti az író tollát ezekben az írásokban. A társadalmatudós körültekintő alaposágával és az emberi lélek mérnökének lélektani biztonságával kíséri végig Kiskunhalom népének hétköznapját, napkelétől napnyugtáig. Így tárja fel a község életét is meghatározó társadalmi tagoltságot, az urak és parasztek életformájának kettősségét, az egyes rétegek közt tátongó szakadékokat, a hétköznapi események felszíne mögött meghúzódó regény-mozzanatokat és drámákat.

A *Falu* csaknem másfél évtizeddel később játszódik az első írásnál, s azt tárja fel, hogyan mozdult ki helyéből a korábban oly megingathatatlanak látszó világ, hogyan bomlottak meg az évszázados emberi viszonylatok, hogy helyet adjanak egy új, emberhez méltóbb társadalmi rendszernek. Nagy Lajos nem kerdőz és nem szépít, az igazság, a tények erejével mutatja meg, hogy „a lélek és az értelem nehezen akar megújulni”. De ugyanakkor Pásztor tanító, a parasztek újonnan érkezett szellemi irányítója, Keczei, a hatalom birtokosává lett kommunista kertész munkás, már az új falu hírnökei.

Olvasmányként a kötet középső írása, a *Három boltoskisasszony* regénye a legvonzóbb. Három dunaszemesi árvalány sorsa, a boldogulásért vívott küzdelme áll a cselekmény középpontjában. A kitűnően jellemzett három főalak mellett — akárcsak a kötet szociográfiai jellegű írásaiban — itt is az egész faluról kapunk képet. A *Három boltoskisasszony* társasága és vegyeskereskedésük vevőköre — remekbepoformált kabinetfigurák egész sora — hozza szemlélhető és ta-

pintható közelségbe a harmincas évek falusi Magyarországot, leleplezve provinciális, borba menekülő értelmiségét kicsinyes kispolgárságát és népboldogító szándékkal felvértezett, de a nép gondjaitól idegen szociografáló újságíró tevékenységét. Nyomasztó világ, nyomasztó igazságok. Megismerésükkor újra csak arra gondolunk, milyen kár, milyen veszteség, hogy a harmincas évek nagy társadalmi korszaka után a *Falu* csak megindíthatta, de az író már nem folytathatta a mi korunk hasonlóan igaz, őszinte és erőt adó feltérképezését. (*Földes Anna*)

Nagy Lajos: *A menekülő ember*. Bp. 1954. Művelt Nép. 312 old. 1 t.

Nagy Lajos: *A lázadó ember*. Bp. 1949. Szikra. 418 old.

Nagy Lajos: *Farkas és bárány*. 2. kiad. Bp. 1949. Révai. 256 old.

Nagy Lajos: *Tanyai történetek*. Elbeszélések. Bp. 1951. Szépirod. Kk. 84 old. (Szépirodalmi Könyvtár 32.)

Nagy Lajos: *Válogatott elbeszélések*. Bp. 1953. Szépirod. Kk. 293 old.

Nagy Lajos: *1919 május*. Bp. 1950. Szikra. 408 old.

Tömörkény István

FÖLTETSZIK A HAJNAL

Tiszatáji Magvet

A gyűjtemény az író hírlapi hagyatékának kritikailag még fel nem dolgozott anyagából áll. A válogatás és a csoportosítás munkáját Madácsy László végezte.

Meghatározhatatlan műfajú, pasztell-jellegű ábrázolások ezek az írások. Hangjuk ismerős, hiszen a Mikszáth—Gárdonyi—Móra vonal Tömörkény művészetével válik folytonossá; mégis megvan ezeknek a portréknak a maguk sajátos, írói egyéniséget tükröző jellegzetességük. A magyar anekdotázók abból a fajtájából való Tömörkény István, akinek nem a csattanó, a story a fontos, aki a jelenségek csendes regisztrálását inkább tekinti művészi feladatának, mint az olvasó meghökkentését.

Mit regisztrál ez a puritán ábrázoló művész? Atmenti a magyar paraszt alakját, s vele együtt a magyar múltat az elkövetkező koroknak. A *Régiek régiekről* című ciklus minden darabja szinte egészében ezt a művészi, társadalmi feladatot o'dja meg. A szereplő parasztemberek nem személyes egyéniségük hordozói, sorsuk intézői, hanem inkább osztályhelyzetük bemutatói. Éppen ezért kevés olyan darabja, szereplője van a kötetnek, amire az ember élesen tudna visszaemlékezni.

Van valami ezekben a történetekben, ami a falukutatók objektív szociográfiai eljárásaira emlékezteti az olvasót. Persze anélkül, hogy politikai állásfoglalásuk olyan tudatos és egyértelmű lenne, de itt is jelentkezik néha a programszerű társadalombírálat, különösen ott, ahol a parasztból lett gyári munkások sorsáról ad képet. Pl. a *Hajnalban a kapu előtt* c. írásában.

A *Mezei népek* ciklusban legtöbbször az elnéző rokonszenv jelentkezik, melyet a paraszti sorból kiemelkedett ember táplál a városi civilizációba nehezen betörő „atyafi“-val szemben. (Külső öregek.)

Különösen alkalmasak erre a tömörkényi önfeléd, csendes, pipafüstös mesélgetésre a háborús történetek.

A magyar paraszt helye a „K. u. K.“ hadseregben olyan anyag, amely felfelszítja a puritán író mesélő kedvét, s néha olyan magasságokba is lendíti, hogy művészetét együtt emlegethetjük nemcsak a Móraéval, hanem még a Mikszáthéval is. (*Vidor Pálné*)

Tömörkényi István: Kétkezi munkások.

Az elbeszéléseket válogatta Czibor János. Bp. 1951. Szépirod. Kk. 194 old.

Tömörkényi István: Vándorló földek. Válogatott elbeszélések Czibor János válogatásában. Sötér István bev. tanulmányával. Győri Miklós rajzaival. Bp. 1952. Ifjúsági Kk. 200 old.

Tömörkényi István: Válogatott elbeszélések. Válogatta és bev. Vargha Kálmán. Bp. 1953. Szépirod. Kk. 133 old. (Szépirodalmi Kiskönyvtár 40–41.)

Tömörkényi István: A ravasz Kabók. (Vidám elbeszélések.) Összeáll. Czibor János. Bp. 1955. Szépirod. Kk. 293 old.) Olcsó Könyvtár.)

Ivan Cankar

JERNEJ SZOLGALEGÉNY IGAZSÁGA — A SZEGÉNYSORON

Uj Magyar Könyvkiadó

Ivan Cankar (1876—1918) nem ismeretlen a magyar olvasók előtt; ez a két rövid regény ezúttal már másodszer jelenik meg magyar fordításban.

A *szegénysoron* a korábbi keletű. Fájó családi emlékekből és egyéni tapasztalataiból szötte Cankar ezt a költői hangulatú történetet. Franckáról szól, a kis

cselédlányról, aki egy úrfitól tanulja a szerelmet, de a házasságot egy szabóval éli, egy szlovén városka szegények lakta negyedében, szűkösen, szegény módra. Amikor megjelenik a kisiparosság réme, a konfekció, a szabó tönkremegy. Francka hőiesen, áldozatosan küzd, hogy ösztartarsa a családot, de hiába — szétzóródnak. Az egyik fiú ugyan eljut a jobb, emberibb élet küszöbéig, de elkalódik ő is; a leánygyerekekben, Franckában pedig megismétlődik anyja sorsa: naiv, romantikus vágyakkal, kis cselédként indul neki az életnek.

A szegények életének együttérző, költői ábrázolásán keresztül a regény a Monarchiában kallódásra ítélt szlovén nép panaszja is.

A *Jernej szolgálégény igazsága*-t hat évvel később, 1907-ben írta Cankar és tovább ment a panaszkodásnál. Jernejnek negyven évi szolgálat után kiadja útját az apja örökébe lépő fiatal gazda. Jernej úgy érzi, hogy a sajátjából túrták ki, hiszen a birtokért többet fáradt, dolgozott, mint gazdája. „Azé a föld, aki megműveli“ — ez a szocialista igazság az eszmei magja a regénynek. Ennek az igazságnak elismertetéséért járja végig Jernej a falut — bírót, papot stb. —, a városi bíróságot, sőt Bécsét is, hogy a császártól kérjen — persze hasztalan — kihallgatást. Az eredmény: jobbik esetben kinevetik vagy az úr-szolga viszony „örökkévalóságára“ figyelmeztetik, másutt lefogják és örültnék tartják vagy bűnözők közé zárják, majd visszatoloncolják szülőfalujába. Jernej végül maga tesz igazságot: felgyújtja volt gazdája majorját.

Mind a két írás alapfelgondolása realista íróra vall, aki a társadalom való helyzetét, az élet valóságos törvényszerűségeit ragadja meg. Cankar azonban nem tud szabadulni a korabeli formalista-dekadens hatásoktól.

A *szegénysoron* túl van zsúfolva szimbólista elemekkel, jelentéktelen tényeknek erőszakoltan mély jelentőséget ad, részleteinek kidolgozása olykor modoros. A *Jernej szolgálégény igazságában* is embertípusok realista rajza helyett gyakran használt szimbólumokat. A József Attila' idézet fordítottja jut eszünkbe: nem elég az elvont igazságot imi — a valóra is kíváncsiak vagyunk, az élet eleven képére.

Cankar a délszláv irodalom úttörője volt, kétségtelen írói erényei, ha a világ-irodalom legnagyobb klasszikusainak színvonalát nem is éri el, méltóvá teszik a klasszikusok rangjára. (L. O.)

Jókai Mór elbeszéléseiből három kötet-revalót válogatott össze Illés Endre. Az első novellát *A Nepeán sziget*et még 1845-ben írta Jókai. „Három hétig beszéltek róla az írók a központban és a literatúradedvelők a nemesi kúriákon és a tisztartói lakokban” — írta róla később Mikszáth Kálmán Jókai életrajzában. Az utolsó novellát 1904-ben írta, címe *A férj kabátja*. Így a három kötet közel hatvan év munkásságát fogja át.

Jókai többször kísérletet tett, hogy válogassa és rendezze elbeszéléseit, ilyen vállalkozás volt a tízkötetes Dekameron is. Az 1925-ös centenáriumi kiadás háromkötetnyi válogatása is széthulló, véletlen összeállítás. Illés Endre válogatása az első kísérlet, mely a novellista Jókai teljes pályáját kívánja a legjellemzőbb elbeszélésekkel bemutatni. A kiválasztott elbeszélésekkel megírásuk időrendjébe állítva jeleníti meg Jókai útját és annak egyes szakaszait.

A szabadságharc előtti szélsőséges romantikától a szabadságharc utáni igazi romantika, a valóság romantizálása következik, később népi genre-részletekkel, egészséges magyar, majdnem realista ábrázolással. A kiegyezés utáni kiábrándulása osztályából, a nemességből, mely a negyvennyolc előtti reformkori liberális eszméket sem váltotta valóra, tükröződik kezdődő bizonytalanságán, mellyel nem tudja többé régebbi útját járni. De másfelé sem tud elindulni, hogy szembeforduljon korával, mint Vajda János, vagy legalább bírálja, mint később Mikszáth. Realista rajzokat ír, mindinkább emlékeiben kezd élni, majd beköszönt — mint Mikszáth nevezi — a „leszálló éj”...

A nagy Jókai regényektől kevesen vesznek észre, hogy Jókai életművének fele novella, vagy kisregény. E háromkötetes novellaválogatás anyaga is körülbelül 50 Jókai-kötetből való. Illés Endre igyekezett bemutatni nemcsak az egyes korszakok legfontosabb, legjellemzőbb írásait, de Jókai legkedveltebb novellatípusait is. (*Katona Jenő*)

Mikszáth Kálmán: *Jókai Mór élete és kora*. Bp. 1954. Művelt Nép. 398 old.

Sóter István: *Jókai Mór*. Bp. 1941. Franklin. 173. 3 old. 1 t.

Zsigmond Ferenc: *Jókai*. Bp. 1924. M. Tud. Akad 415 old.

A vadregényes Bükk egyik üdülőjének kultúrfelelőse felkutatja az üdülőül szolgáló kastély történetét, és ez a történet a kastély egykori urainak s a környéken dolgozó néhány munkáscsalád sorsának sokszögű tükrre. Szántó György vaskos könyvének lapjain Mária Terézia korától a Tanácsköztársaságig hat részben hat nemzedéknek érdekes, fordulatokban bővelkedő életútja elevenedik fel, mely a „keret”-nek, az ifjú kultúrfelelős-történésznek és a kastély-üdülőbe beutalt fiatal sztahanovistának kedves egyszerűséggel megírt szerelmével egészen mai életünk ábrázolásáig vezet.

Két évszázad magyar történelmének legizgalmasabb korszakait: a Martinovits-„összeesküvést”, a 48/49-es szabadságharcot, a magyarországi szocialista munkásmozgalom kezdeteit s az első világháborút, majd a Tanácsköztársaság felszabadító harcait tárja elének a regény, miközben elvezet a napoleoni hadjáratokba csakúgy, mint a párizsi Kommun dicsőséges barrikádjaira. A „keret” lehetővé teszi, hogy e korok eszmei áramlatainak osztályharcos jelentőségét, helyes értékelését „felülről és kívülről” közzölje velünk az író. Szántó Györgynek, annyi érdekes és emlékezetes történelmi regény szerzőjének tollát azonban csak ritkán csábítja „könnyű” megoldásokhoz ez a lehetőség. Ha a hatalmas történelmi anyagban rá is akadhatunk egynémely felületességre (amikor Fekete János, a magyar felvilágosodás e különös alakja „bejelenti” a felvilágosodás korszakának közeledését, vagy amikor ateistának mondja az író a deista Voltairet, vagy amint 1871-ben a párizsi Kommun előestéjén éneklik a munkások, kommunárok a Pottier által később írt *Internationale-t*), Szántó György alapos felkészültségei és elhithető erővel tudja ábrázolni a különböző történelmi korszakokat.

Sokat és érdekeset lesett el Szántó a múltakból, és még érdekesebbé, olykor lélegzetfojtón izgalmassá alakítja fantáziája, írói alkotókészsége. És ha egy-egy hősének lélekrajzát nem mélyíti is el, kárpótol ezért más, árnyaltabb alakok hitelessége, meséje fordulatossága, leírásainak színes, szuggesztív erje. Kétségtelen, hogy eddigi valóban számottevő és figyelemreméltó egész írói munkásságának legmagasabb csúcsára ért el ezzel a regénnyel. (*Murányi-Kovács Endre*)

Vajon hányan tudják: hogyan ejtik fogságba vállalkozó szellemű vadászok a trópusi erdők mérgekígyóit, amelyeknek a marása pillanatok alatt végez a leg-erősebb vadállatokkal is, vagy a „boa constrictort“, az „ártalmatlan“ óriáskígyót, — az öt-hat méter hosszú közülük kisebbnek számít —, amely nem mérgefogaival, hanem roppant erejű szorítás-sal öli meg ellenfelét? A kígyóvadászat izgalma és veszélyessége felér a nagyragadozók vadászatának izalmával, veszélyességével.

Molnár Gábor könyve, „Az óriáskígyók földjén“ egy izgalmas délamerikai vadászút kalandjait meséli el. Brazília legtávolabbi erdőiben, az Amazonas egyik mellékfolyója mentén, a Jatapu-n haladt felfelé három kipróbált vadászával, óriáskígyókat s egyéb vadakat ejtett fogságba, rovarokat gyűjtött, hazai és külföldi természetrajzi múzeumok számára. Dél-Amerika... Talán még Afrikánál és a titokzatos Indiánál is nagyobb hatással volt a serdülők képzeletére. Tengerszéles folyamok, égbenvülő vulkán-óriások, országnyi kiterjedésű őserdők, hegyekben-erdőkben évezredes indián kultúrák nyomaival, titokzatos növény- és állatvilág — ez Dél-Amerika, a földrajzal ismerkedő gyermek ismeretvilágában. Molnár Gábor könyve nagytitok alá veszi ennek a titokzatos földrésznek egy darabját, és a természetszerető, de inkább a szenvedélyes vadász, mintsem a tudós hangján elmeséli, milyen kalandban lesz része, akit arra a vidékre vet a sors. Arról beszél, ami legjobban érdekli a gyermekeket, és úgy, hogy ami hasznos ismeret van utleírásában, az megragad és megmarad a képzeletben. Ezért jó ifiúsági könyv Molnár Gábor könyve. Kittenberger Afrika-könyve előtte jár egy-két lépéssel Molnár könyvének, nem mintha Molnár kevésbé tudna írni, mint a neves Afrika-vadász De Kittenberger, analízálni igyekszik tapasztalatait, megfigyeléseit, a vadász mellett a tudós is megjelenik a könyvben. Molnár esetében kevésbé. Az érdekes fényképmellékletek láttán bizonyára minden olvasó sajnálni fogja, hogy a szerző annakidején nem rendelkezett jobb fotografálási lehetőségekkel és nem adhatott könyvéhez legalább annyi képet, mint a két híres cseh mérnök, Hanzelka és Zikmund, afrikai utleírásukhoz. (Sz. A.)

Rogynin: Öt hét Délamerikában. Ford. Gellért György. Bp. 1952, Művelt Nép. 220 old. 8 t.

Mint egy mesebeli zenélődoboz, olyan ez a kis kötet. Az ötvenegynéhány gyerekvers mind mind más-más ritmusszuggerral az olvasóra, de olyan erős, szinte valóban zenei élményt, hogy lehetetlen némán olvasni ezeket a versikéket. Gyerekvers-gyűjtemény ez a könyvecske, vagy egy gazdag zeneiségű lírikus ujjgyakorlatai, ritmusjátéka, ütempróbái, vázlatai, zenei kísérletezései? Mind a kettő — egyszerre. Gazdag ritmusgyűjtemény, amelyet a felnőtt olvasó is izléscsiszoló iskolának használhat, de egyben kiváló gyerekkönyv is, amely fejleszti a gyerekolvasó ritmusérzékét, fantáziáját, képvilágát és általában esztétikai fogékonyságát. De mindezt öntudatlanul adja a költő, a legigényesebb költészetet a ritmus, a játék boldog, önfeledt örömeiben. Költői eszközei rokonok az évezredes népi gyermekversek, mondókák, kiszámolók spontán művészetével. Csak a népköltészetben valamennyire járatos olvasó fedezi fel, hogy ezek a kis rögtönzések, ritmusjátékok ezer szállal kötődnek az ősi népi kultúrákhoz, elsősorban a magyar népköltészethez, sőt a finn-ugor nyelvrokonok költészetéhez is. De ezt a hagyományt szabadon variálja tovább a költő, könnyű nyelvi játékokkal, műköltői technikával és a népi elemeket is játékosan lopja be a gyerekolvasó fülébe. Az értékes könyvet Hincz Gyula illusztrálta, a kötethez illő stílussal és művészi leleményességgel. (Vargha Kálmán)

Sásdi Sándor

BOLDOG ÓRÁK

Ifjúsági Könyvkiadó

Tíz állattörténetet gyűjtött össze a szerző izléses kis kötetében. A történetek „hősei“ közt van igavonó jószág, tacsó kutya, egérfogásra is lusta cica, tüzes csikó, gyerekek kedvelte kisbárány, de még pulyka és vadkacsa is. Magától értetődik, hogy természetrajzi, állattani ismereteket is kap a történetfüzérből az ifjú olvasó. De a történetek középpontjában nem az állati sors és természet, hanem sokkal inkább az állat és a kis gazda kapcsolata áll, a falusi udvar négy lábú világának helye a család életében, a gyerekek szívében. Sásdi az állattörténetek lehetséges variációja közül az egyszerűbbet választja. Írásaiban az állatok nem meghatározott emberi tulaj-

donságok hordozói, nem testetöltött szimbólumok, hanem tényleges négy lábú, vagy szárnyas jószágok.

A gyerekhős szemén, szerető tekinté-
tén keresztül ismeri meg az olvasó a sa-
ját kölyke helyett mezei nyulacskaát szop-
tató Cula macskát, a kölykeihez ragasz-
kodó Milord kutyát, vagy a természetű-
ket meg nem hazudtató vadkacsákat. A
gördülékeny mesélő szóval elmondott,
szinte az iskolai olvasókönyvekbe kíván-
kozó kerek és fordulatok állattörténetek
hátterében az író — ha halványan is —
de sort kerít a parasztcsalád, a falu éle-
tének, világának bemutatására is. A sok-
szor statikus idilli környezetrajzból a
legjobb írásokban az olvasó az állatok
sorsán kívül a kartaikai sorsáról is meg-
tud egy és más. Sajátos humora és a
mesékből áradó tiszta embersége tesz
élvezetes és nevelő hatású olvasmánnyá
Sásdi kötetét. Kolozsvári György rajzai
közül főként az állatok mozgását meg-
örökítő képecskék és az élettel teli záró-
rajzok a legsikerültebbek. (M. G.)

ISMERETTERJESZTŐ, TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVEK

Ujfalvy Sándor

EMLEKIRATOK

Magvető

Politikus, historikus és humanista
gondolkodó, etnográfus és író a szerző,
Wesselényi Miklós legjobb barátja: a re-
formnemzedék méltó fia, aki nem a di-
vatnak hódolt, amikor emlékiratokat írt,
nem is ráérő idejét akarta valahogy
agyonütni. Sőt mégcsak nem is hiúság
vezette: éppen nem legelsőbben magát,
hanem korát akarta megörökíteni. Bach-
rémuralma idején ő a forradalom szü-
letéséről, magvetőiről és hőseiről ír és
mint filozófus is hitet tesz a forradalom
mellett. Témája az egész magyar élet.
Bemutat születő és letűnt nagyságokat,
megment számunkra egy elmúlt világot
embereivel, szokásaival együtt. Kortörté-
neti dokumentumot alkotott. Elsősorban
a reformnemesség korának dokumentu-
mát.

Ezért, ha valaki képet kíván szerezni
magának arról, milyen is volt az a ne-
messég, mely a 48-as forradalom és sza-
badságharc vezető osztálya lett — kevés
jobb és élvezetesebben megírt forrást talál-
hat az Emlékiratoknál. Anyaga rendki-
vül gazdag és országos érvényű, annak
ellenére, hogy leginkább Erdéllyel fog-
lalkozik. Nincs jóformán olyan lényeges

intézmény, mely ne nyerne alapos meg-
világítást általa, mint ahogy a kornak
majdminden fontos személyisége is port-
réban részesül. A legszebb arckép Wesse-
lényié. Közélrő látta, s általa mi is e
tiszta, nagy ember közelségébe jutunk.
Csodálatos a nagyenyedi kollégium rajza,
csakúgy mint Balatonfüredé vagy a Há-
romszékről és népéről szóló leírás. Szinte
nehéz valamit kiemelni, mert a mű egé-
sze érdemel kiemelését. Mit számít ere-
nyei mellett, hogy néha a „megszépítő
messzeség“ tökéletesíti szeretett alakjait.

Ha valamiről mégis külön kell beszél-
ni, akkor ez az *Egy régi — jó táblabíró*
— *Keczei István* címet viselő fejezet. E
portré a maga nemében talán egyedül-
álló az egész magyar irodalomban, s a
világirodalom ranglistáján is érdemes
hely illeti meg. Szinte bámulatos, hogy
lehet tizennégy kis oldalon ennyit, ilyen
szépen, tartalomban, hangulatban tökéle-
tesen elmondani.

A könyvet Jékely Zoltán rendezte saj-
tó alá gondos munkával, érezhető szere-
tettel. Talán épp ebből a szeretettel teli
tiszteletből fakad, hogy néhány elkerül-
hető ismétlődés a műben bennmaradt. A
szómagyarázat lehetett volna bővebb is,
tekintve a szerző sok, azóta már isme-
retlenné vált, vagy csak Erdélyben hasz-
nálatos kifejezését.

Az Emlékiratok közreadása érdeme a
Magvetőnek, s hiányt pótló jó sorozatá-
nak, a Magyar Könyvtárnak. (G. Vészi
János)

FEJEZETEK A ZENE TÖRTÉNETÉBŐL

Művelt Nép Könyvkiadó

Napról napra nagyobb és sürgetőbb
szükség és igény elébe igyekszik sietni
ez a könyv, amikor megkísérli, hogy a
zene iránt egyre mélyebben érdeklődő —
és egyre nagyobb számú — új közönség
kezébe tudományos alaposságú, mégis
könnyen érthető, olvasható könyvet ad-
jon a zene történetéről.

A könyv kollektív munka eredménye.
A Zeneművészeti Főiskola zenetudomá-
nyi tanszakán folytatják tanulmányaikat
fiatal szerzői, Szabolcsi Bence profesz-
szor, Kossuth díjas akadémikus növen-
dékei. Művük minden egyes fejezetét
más-más írta. E fejezetek önmagukban
is megálló, népszerű tudományos érteke-
zések a zenetörténet egyes — de egy-
mással szervesen összefüggő — fejeze-
teiről. Így, noha a könyv bevezetője utal
az egyes fejezetek közötti kapcsolat il-
leszkedési forradásaira, mégis teljes kör-
képet tud nyújtani mindarról a hatal-

mas ismeretanyagról, amelyeket a zene évezredek fejlődési útja elhalmozott. Esztétikai és elvi alapvetést nyújt az első, bevezető rész, melyet *Maróthy János* írt, zene és társadalom, zene és emberiség, zene és valóság viszonyát tárgyalja, rövid summáját adva a korszerű tudományos zeneesztétikai szemléletnek. Ezután zenetörténeti korszakok szerint tagolódik a könyv, az őstörténetől a középkoron, a renaissance-on, a barokk zene korán keresztül a felvilágosodás és a polgári forradalmak koráig, majd a XIX. századon napjainkig. Az egyes fejezeteket *Gábris György*, *Maróthy János*, *Kecskeméti István*, *Pándi Marianne*, *Sólyom György*, *Kroó György*, *Kárpáti János* és *Kovács János* írták. A zeneművészetnek általában, s az egyes zenei formáknak különösen is teret szentelnek a könyv fejezetei; s mindegyik igyekszik gazdagon felvázolni az adott zenei korszak háttéréül szolgáló társadalmi változást. A zenetörténeti fogalmak megértéséhez szükséges szemléleti ismereteket is világos és közérthető formában adja közre ez a munka, amely a szó legigazabb értelmében vett hézagpótló alkotás.

(*Csobádi Péter*)

Noverre

LEVELEK A TÁNCRÓL

Művelt Nép Könyvkiadó

Jean Georges Noverre, a XVIII. századi francia felvilágosodás és forradalom világhírű balettmestere és koreográfusa, akit joggal nevezhetünk a balett reformátorának, a táncról írott leveleiben kora balettművészetének égető problémáiról beszél. E zseniális művész meglátásai és útmutatásai, koncepciói a balett művészeti problémáit a társművészetek törvényszerűségeinek tükrében vizsgálják. Leveleiben lefekteti azokat az alapelveket, amelyeknek megvalósítása a balettet a többi művészettel egyenrangúvá teheti.

E rendkívül érzékletes és szellemes módon megírt levelekben kíméletlenül lerántja a leplet kora megrekedt, megmerevedett táncművészetéről, ugyanakkor pedig szárnyaló fantáziával és a szakember alapos tárgyi tudásával, a művész zseniális meglátásaival mutat kiutat a balett számára; ez az út nem más, mint a valóság hű ábrázolása, a balettnak a drámai művészetek fokára való emelése.

Műve maradandó értékű, a benne lefektetett alapelvek legtöbbször a balett legégetőbb mai problémáit érinti. Noverre a táncművészet irodalmának valódi klasszikusa, ezért levelei — amelyekből e könyv *Vályi Rózsi* válogatá-

sában huszonötöt közöl — nem csupán a szakemberek kis körének érdeklődésére tarthatnak számot, hanem a táncot szerető műértő közönségére is.

Benedek Marcell szép fordítása élvezetessé teszi a könyv olvasását. *Vályi Rózsi* jegyzetei hozzásegítenek a mű alaposabb megértéséhez, Noverre korának és kortársainak megismeréséhez. (*Szentpál Mária*)

Végyvári Lajos

MUNKÁCSY MIHÁLY

Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata

A magyar társadalom eleven érdeklődését Munkácsy Mihály művészete iránt a róla szóló irodalom újabb és újabb gyarapodása és kiadása is bizonyítja. Negyvenoldalas bevezető tanulmánnyal rajzolja meg ebben a Munkácsy-albumban *Végyvári Lajos* a nagy festő pályaképét. Felfogását jellemzi, hogy szerinte Munkácsy összegezte a történeti festészet és a népi zsáner terén az addig elért eredményeket, a romantikában kialakult nemzeti festői törekvéseket. Ilymódon megalapítója lett a drámai erejű romantikus realizmusnak, mely — a szerző szerint — a magyar festészet nemzeti formája a XIX. században. „Stílusát a demokratikus, hazafias plebejus szemlélet jellemzi, továbbá a tüzesszínű foltosság, a pszichológiai mozzanatok Nyugat-Európában szokatlan jelentősége a kompozícióban, a fény-árnyék ellentét, a drámaiság, mely kimagasló szerepet játszik a tartalmi-hangulati elemek kifejezésében.“ Munkácsy teremtí meg szerinte a „magyar koloritot“ is, mely különösen dinamikus erejű vázlatának megkapó tónusán tör át és a nézőben különös, szinte szónoki patoszával megragadó benyomást kelt.

Munkácsy jelentőségét *Végyvári* abban összegezi, hogy ha művészete, amint ez már a Szovjetunióban megtörtént, az egész művészettörténeti közvéleményben elnyeri a neki kijáró méltánylást, nem a stílári újítások lesznek elsősorban pozitívumai, hanem az emberi magatartás őszinte hite és szenvedélyessége, kritikai ereje, művészetének társadalmi tendenciái. S nem utolsó sorban az a körülmény, hogy európai színvonalon tudott szólni egy népről — a nép nevében. Munkácsy nélkül nem jött volna létre az a nagyszerű lendületű fejlődés, mely a magyar festészetet a modern Európa egyik leggazdagabb képzőművészeti iskolájává tette.

Az albumot huszonnégy nagy színes melléklet díszíti. (Cz. Á.)

Hol áll mai drámairodalmunk, hová nyúlnak gyökerei, milyen irányban fejlődhet tovább? E kérdésekre keres választ Hermann István tanulmánykötete. Ezért könyvének anyagát három fő probléma köré csoportosítja. Első részében — főleg Lukács György esztétikai elveit ismertetve — elvi kérdésekben foglal állást; majd a magyar múlt jelentős drámai-dramaturgiai hagyományaként a századvég nagy magyar esztétikusának, Gyulai Pálnak életművét és az Ember tragédiáját elemzi; ezután tér át a felszabadulás utáni magyar drámairodalom kérdéseire.

Természetesen Hermann kötete nem lehet a magyar dráma, a magyar színbírálat története — ezt a szerző sem ígéri, mégis hiányérzetet kelt az olvasóban, hogy a századforduló esztétikusa után 50 évet ugrik át. Nem lett volna haszontalan és tanulság nélküli munka, ha a polgári Magyarországhaladó drámái törekvéseiről és a jóhiszemű, jószándékú polgári drámaírók, illetve kritikusok működéséről is írt volna értékelő tanulmányt; egyrészt Bródy Sándor, Csiky Gergely, Molnár Ferenc, Móricz Zsigmond, másrészt Ambrus Zoltán, Hevesi Sándor, Schöpflin Aladár, Kosztolányi Dezső és mások írásaira gondolok. Ugyanígy hiányzik — Hermann minden bevezetésbeli magyaralkodása ellenére — a példamutató szoviet drámák elemzése. Legalább Gorkij valamelyik nálunk is játszott drámájának bemutatása, mélyreható elemzése tanulságos lett volna. Az pedig határozottan érthető, hogy a felszabadulás utáni magyar drámaírási legsikerültebb műveiről a *Falklandia*-ról, a *Talpsimogatóról* a kötet csak utalás formájában emlékezik meg, az *Ozori példáról* vagy *Az élet hídjáról* még úgy sem!

Hermann, a bevezetésből kitűnően, jól látja, hogy tanulmányai csak az első tapogatózást jelentik. Első gyűjteményes műve valóban hiányos, de kétségtelenül helves kezdeményezés, amelynek jelentőségét folytatása adhatja meg igazán. (Végh Ferenc)

Szász Károly: *A magyar dráma története.* Bp. (1940.) Franklin Kk. 353 old.

Galamb Sándor: *A magyar dráma története 1867—1886-ig.* I—II. köt. Bp. 1937—1944. Magy. Tud. Akadémia Kk. 384. 372 old.

Csillag Ilona és Hegedüs Géza: *A magyar dramaturgia haladó hagyományai.* Bp. 1953. Művelt Nép. 388 old.

Ibsen emberi és írói fejlődését kívánja bemutatni Dániel Anna munkája az ifjúkori kezdetektől egész addig, amíg a nagy norvég drámaíró eljut a polgári társadalom katasztrófájának felismeréséig. Kitűnően megrajzolja Ibsen társadalmi gyökereit, helyesen hangsúlyozza, hogy a norvég paraszt sohasem volt jobbágy, tehát a norvég kispolgár is — szabad parasztként fia lévén — más, mint az egyéb társadalmakban. S helyesen mutat rá a szellemi hatásokra, melyek Ibsent ifjúságában érik, a családi környezet pietizmusára, majd ifjúkora romantikus liberalizmusára. Kétségetelen, hogy Ibsen mindvégig individualista, bár egyre fokozódó elismerésével az egyénfölötti, társadalmi erőknél.

Ibsen mindinkább látta, hogy a polgári demokráciában az emberek ki vannak szolgáltatva a szörnyű hatalomnak, a már személytelenné vált tőkének, amely éppen személytelensége miatt rejtelmesnek, s végső szerűnek tűnik fel. Nagy művészi erejére vall, ahogy a bomló polgári lét, a széthullás rettenetét megjeleníti. Ibsen-Solness a vallásos világszemléletet jelentő tornyos templomok helyett olyan emberi otthontokat szeretne épiteni, amelyekben nagyság, magasbatoró lendület is van. De a szintézis nem sikerül. Solness hasztalan kísérli meg a lehetetlent, a halálba bukkik.

A magaslat Ibsen drámáiban az élet reális körülményeitől való elszakadást, válságot az író teljes, végleges magánváltást jelenti. „Magányos franc-tireur” — így jellemezte önmagát. A nagy kérdező kétségbevonta a polgári lét erkölcsi kategóriáit, s joggal vonta kétségbe. Az egész polgári életforma bomlását ábrázolta és fejezte ki először romantikus, majd realista, s végül szimbolikus drámákban. Azt a társadalmi osztályt ábrázolta, melyet jól ismert a polgárságot. Mindvégig heroikus, látomásos pesszimizmussal az emberiséget megtisztító, e világot átforgató lelki forradalmat várt. Reménytelenül is remélt és írni számára annyi volt, mint ítéletet tartani önmaga fölött.

Rubinyi Mózes évtizedekkel ezelőtt megjelent szép munkája után is hasznos bevezetőt adott Dániel Anna Ibsen művészetében e művel. (K. J.)

Lukács György: *Gondolatok Ibsen Henrik-ről.* Bp. 1906. Deutsch ny. 14 old.

Staud Géza: *Ibsen drámái Magyarországon.* Bp. 1943. Antiqua. 30 old.

1735-ben, ugyanabban az évben, amikor a magyar nép nagy függetlenségi harcának vezére, II. Rákóczi Ferenc meghalt: Békés megyében kitört a XVIII. század legnagyobb parasztfelkelése. Az igájuk lerázására felkelt jobbágyok az ő nevével indultak harcba, reá hivatkoztak és mint eszménykép lebegett előttük a császári háztól független, szabad kurucvilág. Rákóczi gyönyörű, tettekben és áldozatokban is megnyilvánuló hazaszere-tete így vált eleven erővé, s ezt az igazi, a nép szívében élő szabadsághóst mutatja meg Köpeczi Béla és R. Várkonyi Ágnes monográfiája.

A majdnem négyszáz oldalas mű a hatalmas tényanyag áttekinthető elrendezésével, stílusának tisztaságával, helyenként szinte regényszerű mozgalmasságával emelkedik legjobb történelmi életrajzaink közé. A könyv tiszta képet ad arról, hogyan testesült meg Rákócziban a magyar nép szabadságvágya, s a fejedelm nagysága abban állott, ereje abban rejtett, hogy számára egyet jelentett a *nép* és a *haza* szabadsága.

Az életrajz átfogó korrajzá szélesül a jól felépített műben. Rákóczi korának egyik legnagyobb államférfia volt: katonai és diplomáciai tevékenysége évtizedeken át egész Európában az érdeklődés középpontjában állott, hiszen bujdosása éveiben is folytatta harcát az ország függetlenségéért. Minden kapcsolat és összefüggés feltárásával a könyv betekintést ad az akkori európai politika egész szövevényébe, megmutatja a mellettünk álló (vagy inkább velünk rokonszenvező) erőket, s a szembenálló katonai-politikai túlerőt is, amely elkerülhetlenné tette a magyar nép és Rákóczi minden erőfeszítésének, a kurucok dicsőséges harcainak bukását.

A *II. Rákóczi Ferenc* egyszerre tanít történelemre és hazaszere-tetre, igaz ismereteket ad és a hazafiaság új tetteire lelkesít. (*Gyenes István*)

Heckenast Gusztáv: A Rákóczi szabadsárharc. Kiad. a Magy. Tört. Társulat. Bp. 1953. Művelt Nép. 143 old. 3 t. 1 térkép.

Esze Tamás: II. Rákóczi Ferenc tiszti hadjárata. Bp. 1951. Közoktat. Kk. 92 old.

II. Rákóczi Ferenc emlékiratai. Thaly Kálmán jegyzeteivel. Ford. Vas István. Bp. 1951. Szépirod. Kk. 243 old.

Esze Tamás—Köpeczi Béla: Esze Tamás. 2. kiad. Bp. 1952. Művelt Nép. 83 old. 5 t.

A szakemberek számára készült, komoly, tudományos munka ez a könyv, amelyben a jól felkészült szerző ismerteti hazánk Mohács előtti másfél évszázadának ipari árutermelését és annak sajátos fejlődését. Világos, áttekinthető képet ad továbbá a városi kézművesek akkori politikai, gazdasági és társadalmi helyzetéről.

A jól felépített könyv először részletesen ismerteti a hazai város- és céhtörténetírás eddigi, meglehetősen sovány és egyoldalú eredményeit. Megfelelő áttekintést kapunk utána a magyarországi városi kézműveseknek a XV. század közepéig tartó gyors fejlődéséről. A szerző pontosan regisztrálja az ekkor beálló hanyatlás minden jelentős megnyilvánulását, s meg is magyarázza.

A gazdaságilag már megerősödött nyugati városokból hatalmas mennyiségű iparcikk özönlött az országba. A horai piacoként folyó versenyben alulmaradó hazai, városi kézműveség munkájának egy részét a kisebb ún. mezővárosok parasztiparosai vették át. Ezzel városaink fejlődése lelassult, megállt, sőt visszahanyatlott. Nálunk nem került sor töke-erős, városi polgárság kialakulására, ahogy ez nyugaton történt. Ez az eltérő fejlődés azután a további századokban is rányomta bélyegét a magyar politikai és gazdasági életre. Részben még erre az időre vezethető vissza hazánk polgári fejlődésének elmaradottsága. A könyv bemutatja ezenfelül a korai városi töké- képzés néhány rövid életű kísérletét, végül meggyőzően rajzolja meg a városi középpolgári-kézműves réteg harcát a patriciusokkal.

Mindent összefoglalva igen értékes művel gazdagodott a magyar város- és kézművestörténetírás. Kár, hogy a kutatás gyakorlati akadályok miatt részleteiben csak Pozsony és Sopron városokra terjedt ki. Így csak keveset tudhatunk meg az erdélyi százsz és szepesi városok kézműveségéről, mely meglehetősen különál-lással rendelkezett ugyan, de a hazai fejlődésből mégsem tudta magát teljesen kivonni. (*Borsa Gedeon*)

A magyar nép története Rövid áttekintés. Írták: Heckenast Gusztáv, Incze Miklós stb. 2. jav. kiad. Bp. 1953. Művelt Nép, 738 old.

Molnár Erik: A magyar társadalom története az Árpád-kortól Mohácsig. Bp. 1949. Szikra. 370. old.

Szinte gyönyörködtető munka ez a könyv. Jelentőségét jól bizonyítja hatodik kiadása. A szépirodalmi és tudományos jelleg szerencsésen egyesül. Népszerűen, de rendkívül igényesen közli adatait. Bevezetése igen jó ismeretbővítő, amikor a vadászat fejlődéséről, jelenlegi helyzetéről vagy a vadászati szaknyelvről ír. Az állattani részt rutinos vadászok is jól hasznosíthatják. Sok érdekességet közölnek a természetes és mesterséges vadtenyésztésre, a vadászebekre vonatkozó fejezetek. Az ebek idomításáról írt rész még vadászattal nem foglalkozók részére sem érdektelen. Gyakorlati szempontból is nagyon jelentősek a fegyvertani alapismeretekről, hasonlóképpen a természetes és mesterséges vadászat csinja-binjáról írottak. Kár, hogy a halászzattal csak vázlatosan foglalkozik a szerző.

Bencze könyve kezdő és tapasztalt vadászok és vadgazdaságban dolgozók részére egyaránt hasznos és érdekes olvasmány. (*Süle Sándor*)

Bencze Lajos: A vadállomány az erdőművelési kérdések tükrében. Bp., 1952, Mezőgazd. K., 23 old.

Eve Curie**MADAME CURIE**

Művelt Nép Könyvkiadó.

Nem új könyv, mégis újszerűen hat Curie megemlékezése halhatatlan édesanyjáról, a modern természettudomány e kimagasló kutatójáról, a rádium és a rádióaktivitás felfedezőjéről. A régebbi magyar kiadásból mintegy három és fél ív terjedelmű részt kihagytak különböző megfontolások alapján. A Művelt Nép most hiánytalanul adja közre Eve Curie művét. Így eredeti tisztaságában megrajzolt portréját kapjuk a 21 évvel ezelőtt meghalt Madame Curienek, akinek „emléke” — egyik avatott magyar méltóját idézve — *oly vakító, örök fénnel sugárzik, mint az az anyag, amelynek titkát ő fejtette meg*“.

Curie asszonyról eddig úgyszólván valamennyi mai íródműl nyelven írtak. Eve Curie megemlékezése más. Úgy izgalmas, hogy írója nem kereste az izgalmas eseményeket. Úgy érdekes, hogy nem kell kiéleznie semmit. Úgy igaz írás, hogy nem kell elhallgatnia semmit. Egy családi élet naponkénti alakulásán keresz-

tül ismerkedik meg az olvasó szerény hősnőjének és méltó élettársának egyszerű elgondolásaival és az iszonyatos küzdelmek, nyomasztó gondok, szellemianyagi vívódások közepette megszületett nagy művel. Curie asszony tragikusan korán kettétört életének főművével, amely emberéletek millióit mentette már meg és beláthatatlan távlatokat nyitott a tudomány fejlődésének. A Curie házaspár szellemi hagyatéka azonban nemcsak ez, hanem a példaadás is: a tudomány munkásának ne csak világnézete legyen, de emberségesen szilárd jelleme és magasztos erkölcsi intellektusa is. (*Nagy Tibor*)

Üveges József: A legújabb kor fizikája. III. Bp. (1951.) Művelt Nép. 252 old. 1 t. (Ember és világ.)

Spolszkij, E. V.: Atomfizika. Ford. Sándor Endre. Szerk. Gáspár Rezső. Bp. 1954. Akadémiai Kk. 1. kötet. 527 old.

Mendelissohn: Atomenergia. Ford. Horváth János. Bp. 1948. Dante. 172 old. 4 t.

Erdéy-Gruz Tibor: Az atomokról és az anyag szerkezetéről. Bp. 1930. Kisakadémia kiad. 143 old. (Kisakadémia kvt-ra II.)

Fábrí József**A VILLANYSZERELŐ MUNKA**

Műszaki Könyvkiadó

Az építőipari dolgozók, akárcsak a többi iparágak szakmunkásai, meghatározott ismeretek birtokában jogot szereznek arra, hogy szakképzettségüknek megfelelően magasabb bérosztályba lépjenek elő. E könyv azokat az elméleti és gyakorlati ismereteket tartalmazza, amelyekre az építőipari dolgozóknak a megfelelő bérosztályú besoroláshoz szükségük van.

Az első rész a számtani alapismereteket tartalmazza.

A geometriai rész röviden összefoglalja a sík- és testmértant és számtan-mértani példatárt tartalmaz.

A könyv legfontosabb része az elektrotechnikai alapismereteket tárgyalja. Leírja a villanyszereléshez használt fontosabb anyagokat és készülékeket, ismerteti az erős és gyengeáramú villanyszerelési kellekeit és eljárásait, a túláram- és érintésvédelem megoldásait, villámhárítók és lámpatestek szerelését, tartalmazza ezenkívül a villanyszerelésre vonatkozó jelenleg érvényes fontosabb előírások és szabványok felsorolását.

A 250 oldalas, 149 ábrával illusztrált könyv elsősorban az építőiparban dolgozó villanyszerelők számára készült. (Á. L.)

